

Πρωταγόρας ἢ Σοφισταί, ἐπιδεικτικός τοῦ Πλάτωνος

www.physics.ntua.gr/mourmouras/greats/platon/

Ἐταῖρος, Σωκράτης.

[309.a]

{Ἐταῖρος} Πόθεν, ὦ Σώκρατες, φαίνει; ἢ δὴλα δὴ ὅτι ἀπὸ κυνηγεσίου τοῦ περὶ τὴν Ἀλκιβιάδου ὄραν; καὶ μὴ μοι καὶ πρῶην ἰδόντι καλὸς μὲν ἐφαίνετο ἀνὴρ ἔτι, ἀνὴρ μέντοι, ὦ Σώκρατες, ὡς γ' ἐν αὐτοῖς ἡμῖν εἰρησθαι, καὶ πώγωνος ἤδη ὑποπιμπλάμενος.

{Σωκράτης} Εἶτα τί τοῦτο; οὐ σὺ μέντοι Ὀμήρου ἐπαινέτης εἶ, [b] ὃς ἔφη χαριεστάτην ἦβην εἶναι τοῦ πρῶτον ὑπηνήτου, ἦν νῦν Ἀλκιβιάδης ἔχει;

{Ἐταῖρος} Τί οὖν τὰ νῦν; ἢ παρ' ἐκείνου φαίνει; καὶ πῶς πρὸς σε ὁ νεανίας διάκειται;

{Σωκράτης} Εὖ, ἔμοιγε ἔδοξεν, οὐχ ἠκιστα δὲ καὶ τῇ νῦν ἡμέρα· καὶ γὰρ πολλὰ ὑπὲρ ἐμοῦ εἶπε βοηθῶν ἐμοί, καὶ οὖν καὶ ἄρτι ἀπ' ἐκείνου ἔρχομαι. ἄτοπον μέντοι τί σοι ἐθέλω εἰπεῖν· παρόντος γὰρ ἐκείνου, οὔτε προσεῖχον τὸν νοῦν, ἐπελανθανόμην τε αὐτοῦ θαμά.

[c] {Ἐταῖρος} Καὶ τί ἂν γεγονὸς εἶη περὶ σὲ κάκεῖνον τοσοῦτον πράγμα; οὐ γὰρ δήπου τινὶ καλλίονι ἐνέτυχες ἄλλω ἔν γε τῆδε τῇ πόλει.

{Σωκράτης} Καὶ πολὺ γε.

{Ἐταῖρος} Τί φῆς; ἀστῶ ἢ ξένω;

{Σωκράτης} Ξένω.

{Ἐταῖρος} Ποδαπῶ;

{Σωκράτης} Ἀβδηρίτη.

{Ἐταῖρος} Καὶ οὕτω καλὸς τις ὁ ξένος ἔδοξέν σοι εἶναι, ὥστε τοῦ Κλεινίου ὑέος καλλίων σοι φανῆναι;

{Σωκράτης} Πῶς δ' οὐ μέλλει, ὦ μακάριε, τὸ σοφώτατον κάλλιον φαίνεσθαι;

{Ἐταῖρος} Ἀλλ' ἢ σοφῶ τινὶ ἡμῖν, ὦ Σώκρατες, ἐντυχῶν πάρει;

[d] {Σωκράτης} Σοφωτάτω μὲν οὖν δήπου τῶν γε νῦν, εἴ σοι δοκεῖ σοφώτατος εἶναι Πρωταγόρας.

{Ἐταῖρος} ὦ τί λέγεις; Πρωταγόρας ἐπιδεδήμηκεν;

{Σωκράτης} Τρίτην γε ἤδη ἡμέραν.

{Ἐταῖρος} Καὶ ἄρτι ἄρα ἐκείνω συγγεγονῶς ἦκεις;

[310.a]

{Σωκράτης} Πάνυ γε, πολλὰ καὶ εἰπὼν καὶ ἀκούσας.

{*Ἐταῖρος*} Τί οὖν οὐ διηγῆσω ἡμῖν τὴν συνουσίαν, εἰ μὴ σέ τι κωλύει, καθεζόμενος ἐνταυθί, ἐξαναστήσας τὸν παῖδα τουτονί;

{*Σωκράτης*} Πάνυ μὲν οὖν· καὶ χάριν γε εἶσομαι, ἐὰν ἀκούητε.

{*Ἐταῖρος*} Καὶ μὴν καὶ ἡμεῖς σοί, ἐὰν λέγῃς.

{*Σωκράτης*} Διπλῆ ἂν εἶη ἡ χάρις. ἀλλ' οὖν ἀκούετε.

Τῆς γὰρ παρελθούσης νυκτὸς ταυτησί, ἔτι βαθέος ὄρθρου, Ἴπποκράτης, ὁ Ἀπολλοδώρου υἱὸς Φάσωνος δὲ ἀδελφός, τὴν [b] θύραν τῆ βακτηρία πάνυ σφόδρα ἔκρουε, καὶ ἐπειδὴ αὐτῷ ἀνέφξέ τις, εὐθύς εἶσω ἦι ἐπειγόμενος, καὶ τῆ φωνῆ μέγα λέγων, «ᾧ Σώκρατες,» ἔφη, «ἐγρήγορας ἢ καθεύδεις;» Καὶ ἐγὼ τὴν φωνὴν γνοὺς αὐτοῦ, «Ἴπποκράτης,» ἔφην, «οὗτος· μὴ τι νεώτερον ἀγγέλλεις;» «Οὐδέν γ',» ἢ δ' ὅς, «εἰ μὴ ἀγαθὰ γε.» «Εὖ ἂν λέγοις,» ἦν δ' ἐγώ· «ἔστι δὲ τί, καὶ τοῦ ἔνεκα τηνικάδε ἀφίκου;» «Πρωταγόρας,» ἔφη, «ἦκει,» στὰς παρ' ἐμοί. «Πρώην,» ἔφην ἐγώ· «σὺ δὲ ἄρτι πέπυσαι;» «Νὴ τοὺς θεούς,» ἔφη, «ἐσπέρας γε.»

[c] Καὶ ἅμα ἐπιψηλαφήσας τοῦ σκίμποδος ἐκαθέζετο παρὰ τοὺς πόδας μου, καὶ εἶπεν· «Ἐσπέρας δῆτα, μάλα γε ὀψὲ ἀφικόμενος ἐξ Οἰνός. ὁ γάρ τοι παῖς με ὁ Σάτυρος ἀπέδρα· καὶ δῆτα μέλλων σοι φράζειν ὅτι διωξιμὴν αὐτόν, ὑπὸ τινος ἄλλου ἐπελαθόμην. ἐπειδὴ δὲ ἦλθον καὶ δεδευπηκότες ἦμεν καὶ ἐμέλλομεν ἀναπαύεσθαι, τότε μοι ἀδελφὸς λέγει ὅτι ἦκει Πρωταγόρας. καὶ ἔτι μὲν ἐνεχείρησα εὐθύς παρὰ σέ ἰέναι, ἔπειτά μοι λίαν πόρρω ἔδοξε τῶν νυκτῶν εἶναι· ἐπειδὴ [d] δὲ τάχιστα με ἐκ τοῦ κόπου ὁ ὕπνος ἀνήκεν, εὐθύς ἀναστὰς οὕτω δεῦρο ἐπορευόμην.» Καὶ ἐγὼ γινώσκων αὐτοῦ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν πτοίησιν, «Τί οὖν σοι,» ἦν δ' ἐγώ, «τοῦτο; μὴν τί σε ἀδικεῖ Πρωταγόρας;» Καὶ ὅς γελάσας, «Νὴ τοὺς θεούς,» ἔφη, «ᾧ Σώκρατες, ὅτι γε μόνος ἐστὶ σοφός, ἐμὲ δὲ οὐ ποιεῖ.» «Ἀλλὰ ναὶ μὰ Δία,» ἔφην ἐγώ, «ἂν αὐτῷ διδῶς ἀργύριον καὶ πείθῃς ἐκεῖνον, ποιήσει καὶ σέ σοφόν.» «Εἰ γάρ,» ἢ δ' ὅς, «ᾧ Ζεῦ καὶ θεοί, ἐν [e] τούτῳ εἶη· ὡς οὐτ' ἂν τῶν ἐμῶν ἐπιλίπομι οὐδὲν οὔτε τῶν φίλων· ἀλλ' αὐτὰ ταῦτα καὶ νῦν ἤκω παρὰ σέ, ἵνα ὑπὲρ ἐμοῦ διαλεχθῆς αὐτῷ. ἐγὼ γὰρ ἅμα μὲν καὶ νεώτερός εἰμι, ἅμα δὲ οὐδὲ ἐώρακα Πρωταγόραν πώποτε οὐδ' ἀκήκοα οὐδέν· ἔτι γὰρ παῖς ἦ ὅτε τὸ πρότερον ἐπεδήμησε. ἀλλὰ γάρ, ᾧ Σώκρατες, πάντες τὸν ἄνδρα ἐπαινοῦσιν καὶ φασιν σοφώτατον εἶναι λέγειν· ἀλλὰ τί οὐ βαδίζομεν παρ' αὐτόν, ἵνα [311.a] ἔνδον καταλάβωμεν; καταλύει δ', ὡς ἐγὼ ἤκουσα, παρὰ Καλλία τῷ Ἴπποκράτῳ· ἀλλ' ἴωμεν.» Καὶ ἐγὼ εἶπον· «Μήπω, ἀγαθέ, ἐκεῖσε ἴωμεν – πρῶ γὰρ ἐστὶν – ἀλλὰ δεῦρο ἐξαναστῶμεν εἰς τὴν αὐλήν, καὶ περιόντες αὐτοῦ διατρίψωμεν ἕως ἂν φῶς γένηται· εἶτα ἴωμεν. καὶ γὰρ τὰ πολλὰ Πρωταγόρας ἔνδον διατρίβει, ὥστε, θάρρει, καταληψόμεθα αὐτόν, ὡς τὸ εἰκός, ἔνδον.»

Μετὰ ταῦτα ἀναστάντες εἰς τὴν αὐλήν περιῆμεν· καὶ ἐγὼ [b] ἀποπειρώμενος τοῦ Ἴπποκράτους τῆς ῥώμης διεσκόπουν αὐτόν καὶ ἠρώτων, Εἰπέ μοι, ἔφην ἐγώ, ᾧ Ἴπποκράτες, παρὰ Πρωταγόραν νῦν ἐπιχειρεῖς ἰέναι, ἀργύριον τελῶν ἐκείνῳ μισθὸν ὑπὲρ σεαυτοῦ, ὡς παρὰ τίνα ἀφιζόμενος καὶ τίς γενησόμενος; ὥσπερ ἂν εἰ ἐπενόεις παρὰ τὸν σαυτοῦ ὁμώνυμον ἐλθῶν Ἴπποκράτῃ τὸν Κῶν, τὸν τῶν Ἀσκληπιαδῶν, ἀργύριον τελεῖν ὑπὲρ σαυτοῦ μισθὸν ἐκείνῳ, εἴ τίς σε ἤρετο· «Εἰπέ μοι, μέλλεις τελεῖν, ᾧ Ἴπποκράτες, Ἴπποκράτῃ [c] μισθὸν ὡς τίνι ὄντι;» τί ἂν ἀπεκρίνω; – Εἶπον ἂν, ἔφη, ὅτι ὡς ἰατρῷ. – «Ὡς τίς γενησόμενος;» – Ὡς ἰατρός, ἔφη. – Εἰ δὲ παρὰ Πολύκλειτον τὸν Ἀργεῖον ἢ Φειδίαν τὸν Ἀθηναῖον ἐπενόεις ἀφικόμενος μισθὸν ὑπὲρ σαυτοῦ τελεῖν ἐκείνοις, εἴ τίς σε ἤρετο· «Τελεῖν τοῦτο τὸ ἀργύριον ὡς τίνι ὄντι ἐν νῷ ἔχεις Πολυκλείτῳ τε καὶ Φειδίᾳ;» τί ἂν ἀπεκρίνω; – Εἶπον ἂν ὡς ἀγαλματοποιοῖς. – «Ὡς τίς δὲ γενησόμενος αὐτός;» – Δῆλον ὅτι ἀγαλματοποιός. –

Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ· [d] παρὰ δὲ δὴ Πρωταγόραν νῦν ἀφικόμενοι ἐγώ τε καὶ σὺ ἀργύριον ἐκείνῳ μισθὸν ἔτοιμοι ἐσόμεθα τελεῖν ὑπὲρ σοῦ, ἂν μὲν ἐξικνῆται τὰ ἡμέτερα χρήματα καὶ τούτοις πείθωμεν αὐτόν, εἰ δὲ μή, καὶ τὰ τῶν φίλων προσαναλίσκοντες. εἰ οὖν τις ἡμᾶς περὶ ταῦτα οὕτω σφόδρα σπουδάζοντας ἔροιτο· «Εἰπέ μοι, ὦ Σώκρατες τε καὶ Ἴππόκρατες, ὡς τίνι ὄντι τῷ Πρωταγόρᾳ ἐν νῶ ἔχετε χρήματα τελεῖν;» τί ἂν αὐτῷ [e] ἀποκριναιόμεθα; τί ὄνομα ἄλλο γε λεγόμενον περὶ Πρωταγόρου ἀκούομεν; ὡσπερ περὶ Φειδίου ἀγαλματοποιὸν καὶ περὶ Ὀμήρου ποιητὴν, τί τοιοῦτον περὶ Πρωταγόρου ἀκούομεν; – Σοφιστὴν δὴ τοι ὀνομάζουσί γε, ὦ Σώκρατες, τὸν ἄνδρα εἶναι, ἔφη. – Ὡς σοφιστῆ ἄρα ἐρχόμεθα τελούντες τὰ χρήματα; – Μάλιστα. – Εἰ οὖν καὶ τοῦτο τίς σε προσέροιτο· [312.a] «Αὐτὸς δὲ δὴ ὡς τίς γενησόμενος ἔρχη παρὰ τὸν Πρωταγόραν;» – Καὶ ὃς εἶπεν ἐρυθρίασας – ἦδη γὰρ ὑπέφαινεν τι ἡμέρας, ὥστε καταφανῆ αὐτὸν γενέσθαι – Εἰ μὲν τι τοῖς ἐμπροσθεν ἔοικεν, δῆλον ὅτι σοφιστὴς γενησόμενος. – Σὺ δέ, ἦν δ' ἐγώ, πρὸς θεῶν, οὐκ ἂν αἰσχύνοιο εἰς τοὺς Ἑλληνας σαυτὸν σοφιστὴν παρέχων; – Νῆ τὸν Δία, ὦ Σώκρατες, εἶπερ γε ἅ διανοοῦμαι χρή λέγειν. – Ἄλλ' ἄρα, ὦ Ἴππόκρατες, μὴ οὐ τοιαύτην ὑπολαμβάνεις σου τὴν παρὰ Πρωταγόρου μάθησιν [b] ἔσσεσθαι, ἀλλ' οἷα περ ἢ παρὰ τοῦ γραμματιστοῦ ἐγένετο καὶ κιθαριστοῦ καὶ παιδοτρίβου; τούτων γὰρ σὺ ἐκάστην οὐκ ἐπὶ τέχνῃ ἔμαθες, ὡς δημιουργὸς ἐσόμενος, ἀλλ' ἐπὶ παιδείᾳ, ὡς τὸν ἰδιώτην καὶ τὸν ἐλεύθερον πρέπει. – Πάνυ μὲν οὖν μοι δοκεῖ, ἔφη, τοιαύτη μᾶλλον εἶναι ἢ παρὰ Πρωταγόρου μάθησις.

Οἶσθα οὖν ὃ μέλλεις νῦν πράττειν, ἦ σε λανθάνει; ἦν δ' ἐγώ. – Τοῦ πέρι; – Ὅτι μέλλεις τὴν ψυχὴν τὴν σαυτοῦ παρασχεῖν [c] θεραπεῦσαι ἀνδρί, ὡς φῆς, σοφιστῆ· ὅτι δέ ποτε ὁ σοφιστὴς ἐστίν, θαυμάζοιμ' ἂν εἰ οἶσθα. καίτοι εἰ τοῦτ' ἀγνοεῖς, οὐδὲ ὅτῳ παραδίδως τὴν ψυχὴν οἶσθα, οὔτ' εἰ ἀγαθῷ οὔτ' εἰ κακῷ πράγματι. – Οἶμαί γ', ἔφη, εἰδέναί. – Λέγε δὴ, τί ἡγῆ εἶναι τὸν σοφιστὴν; – Ἐγὼ μὲν, ἦ δ' ὅς, ὡσπερ τοῦνομα λέγει, τοῦτον εἶναι τὸν τῶν σοφῶν ἐπιστήμονα. – Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, τοῦτο μὲν ἔξεστι λέγειν καὶ περὶ ζωγράφων καὶ περὶ τεκτόνων, ὅτι οὗτοί εἰσιν οἱ τῶν σοφῶν ἐπιστήμονες· ἀλλ' [d] εἰ τις ἔροιτο ἡμᾶς, «Τῶν τί σοφῶν εἰσιν οἱ ζωγράφοι ἐπιστήμονες,» εἴπομεν ἂν που αὐτῷ ὅτι τῶν πρὸς τὴν ἀπεργασίαν τὴν τῶν εἰκόνων, καὶ τᾶλλα οὕτως. εἰ δέ τις ἐκεῖνο ἔροιτο, «Ὁ δὲ σοφιστὴς τῶν τί σοφῶν ἐστίν;» τί ἂν ἀποκριναιόμεθα αὐτῷ; ποίας ἐργασίας ἐπιστάτης; – Τί ἂν εἴπομεν αὐτὸν εἶναι, ὦ Σώκρατες, ἢ ἐπιστάτην τοῦ ποιῆσαι δεινὸν λέγειν; – Ἴσως ἂν, ἦν δ' ἐγώ, ἀληθῆ λέγοιμεν, οὐ μέντοι ἰκανῶς γε· ἐρωτήσεως γὰρ ἔτι ἢ ἀπόκρισις ἡμῖν δεῖται, περὶ ὅτου ὁ σοφιστὴς δεινὸν ποιεῖ λέγειν· ὡσπερ ὁ κιθαριστὴς [e] δεινὸν δήπου ποιεῖ λέγειν περὶ οὔπερ καὶ ἐπιστήμονα, περὶ κιθαρίσεως· ἦ γάρ; – Ναί. – Εἶεν· ὁ δὲ δὴ σοφιστὴς περὶ τίνος δεινὸν ποιεῖ λέγειν; – Δῆλον ὅτι περὶ οὔπερ καὶ ἐπίστασθαι; – Εἰκός γε. τί δὴ ἐστίν τοῦτο περὶ οὗ αὐτὸς τε ἐπιστήμων ἐστίν ὁ σοφιστὴς καὶ τὸν μαθητὴν ποιεῖ; – Μὰ Δί', ἔφη, οὐκέτι ἔχω σοι λέγειν.

[313.a]

Καὶ ἐγὼ εἶπον μετὰ τοῦτο· Τί οὖν; οἶσθα εἰς οἶόν τινα κίνδυνον ἔρχη ὑποθήσων τὴν ψυχὴν; ἢ εἰ μὲν τὸ σῶμα ἐπιτρέπειν σε ἔδει τῷ διακινδυνεύοντα ἢ χρηστὸν αὐτὸ γενέσθαι ἢ πονηρόν, πολλὰ ἂν περιεσκέψω εἴτ' ἐπιτρεπτόν εἴτε οὐ, καὶ εἰς συμβουλήν τούς τε φίλους ἂν παρεκάλεις καὶ τοὺς οἰκείους σκοπούμενος ἡμέρας συχνάς· ὁ δὲ περὶ πλείονος τοῦ σώματος ἡγῆ, τὴν ψυχὴν, καὶ ἐν ᾧ πάντ' ἐστίν τὰ σὰ ἢ εὖ ἢ κακῶς πράττειν, χρηστοῦ ἢ πονηροῦ αὐτοῦ γενομένου, περὶ δὲ τούτου οὔτε τῷ πατρὶ οὔτε τῷ ἀδελφῷ [b] ἐπεκοινώσω οὔτε ἡμῶν τῶν ἐταίρων οὐδενί, εἴτ' ἐπιτρεπτόν εἴτε καὶ οὐ τῷ ἀφικόμενῳ τούτῳ ξένῳ τὴν σὴν ψυχὴν, ἀλλ' ἐσπέρας ἀκούσας, ὡς φῆς, ὄρθριος ἦκων περὶ μὲν τούτου οὐδένα λόγον οὐδὲ συμβουλήν ποιῆ, εἴτε χρὴ ἐπιτρέπειν σαυτὸν αὐτῷ εἴτε

μή, ἔτοιμος δ' εἶ ἀναλίσκειν τὰ τε σαυτοῦ καὶ τὰ τῶν φίλων χρήματα, ὡς ἤδη διεγνωκῶς ὅτι πάντως συνεστέον Πρωταγόρα, ὃν οὔτε γινώσκεις, ὡς φής, οὔτε [c] διείλεξαι οὐδεπώποτε, σοφιστὴν δ' ὀνομάζεις, τὸν δὲ σοφιστὴν ὅτι ποτ' ἔστιν φαίνη ἀγνοῶν, ᾧ μέλλεις σαυτὸν ἐπιτρέπειν; – Καὶ ὃς ἀκούσας, Ἔοικεν, ἔφη, ᾧ Σώκρατες, ἐξ ὧν σὺ λέγεις. – Ἄρ' οὖν, ᾧ Ἰππόκρατες, ὁ σοφιστὴς τυγχάνει ὢν ἔμπορος τις ἢ κάπηλος τῶν ἀγωγίμων, ἀφ' ὧν ψυχὴ τρέφεται; φαίνεται γὰρ ἔμοιγε τοιοῦτός τις. – Τρέφεται δέ, ᾧ Σώκρατες, ψυχὴ τίς; – Μαθήμασιν δῆπου, ἦν δ' ἐγώ. καὶ ὅπως γε μή, ᾧ ἑταῖρε, ὁ σοφιστὴς ἐπαινῶν ἃ πωλεῖ ἐξαπατήσῃ ἡμᾶς, ὡσπερ οἱ περὶ τὴν τοῦ σώματος τροφήν, ὁ [d] ἔμπορος τε καὶ κάπηλος, καὶ γὰρ οὗτοί που ὧν ἄγουσιν ἀγωγίμων οὔτε αὐτοὶ ἴσασιν ὅτι χρηστὸν ἢ πονηρὸν περὶ τὸ σῶμα, ἐπαινοῦσιν δὲ πάντα πωλοῦντες, οὔτε οἱ ὠνούμενοι παρ' αὐτῶν, ἐὰν μή τις τύχη γυμναστικός ἢ ἰατρός ὢν. οὕτω δὲ καὶ οἱ τὰ μαθήματα περιάγοντες κατὰ τὰς πόλεις καὶ πωλοῦντες καὶ καπηλεύοντες τῷ ἀεὶ ἐπιθυμοῦντι ἐπαινοῦσιν μὲν πάντα ἃ πωλοῦσιν, τάχα δ' ἂν τινες, ᾧ ἄριστε, καὶ τούτων ἀγνοοῖεν ὧν πωλοῦσιν ὅτι χρηστὸν ἢ πονηρὸν [e] πρὸς τὴν ψυχὴν· ὡς δ' αὐτῶς καὶ οἱ ὠνούμενοι παρ' αὐτῶν, ἐὰν μή τις τύχη περὶ τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἰατρικός ὢν. εἰ μὲν οὖν σὺ τυγχάνεις ἐπιστήμων τούτων τί χρηστὸν καὶ πονηρὸν, ἀσφαλές σοι ὠνεῖσθαι μαθήματα καὶ παρὰ Πρωταγόρου καὶ παρ' ἄλλου ὁτουοῦν· εἰ δὲ μή, ὄρα, ᾧ μακάριε, [314.a] μὴ περὶ τοῖς φιλότοις κυβεύης τε καὶ κινδυνεύης. καὶ γὰρ δὴ καὶ πολὺ μείζων κίνδυνος ἐν τῇ τῶν μαθημάτων ὠνῇ ἢ ἐν τῇ τῶν σιτίων. σιτία μὲν γὰρ καὶ ποτὰ πριάμενον παρὰ τοῦ καπῆλου καὶ ἐμπορίου ἔξεστιν ἐν ἄλλοις ἀγγείοις ἀποφέρειν, καὶ πρὶν δέξασθαι αὐτὰ εἰς τὸ σῶμα πίνοντα ἢ φαγόντα, καταθέμενον οἴκαδε ἔξεστιν συμβουλεύσασθαι, παρακαλέσαντα τὸν ἐπαῖοντα, ὅτι τε ἐδεστέον ἢ ποτέον καὶ ὅτι μή, καὶ ὅπόσον καὶ ὅποτε· ὥστε ἐν τῇ ὠνῇ οὐ μέγας ὁ [b] κίνδυνος. μαθήματα δὲ οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ ἀγγεῖῳ ἀπενεγκεῖν, ἀλλ' ἀνάγκη καταθέντα τὴν τιμὴν τὸ μάθημα ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ λαβόντα καὶ μαθόντα ἀπέναι ἢ βεβλαμμένον ἢ ὠφελημένον. ταῦτα οὖν σκοπώμεθα καὶ μετὰ τῶν πρεσβυτέρων ἡμῶν· ἡμεῖς γὰρ ἔτι νέοι ὥστε τοσοῦτον πρᾶγμα διελέσθαι. νῦν μέντοι, ὡσπερ ὠρμήσαμεν, ἴωμεν καὶ ἀκούσωμεν τοῦ ἀνδρός, ἔπειτα ἀκούσαντες καὶ ἄλλοις ἀνακοινώσωμεθα· καὶ γὰρ οὐ μόνος Πρωταγόρας αὐτόθι ἐστίν, [c] ἀλλὰ καὶ Ἰππίας ὁ Ἡλεῖος – οἶμαι δὲ καὶ Πρόδικον τὸν Κεῖον – καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ σοφοί.

Δόξαν ἡμῖν ταῦτα ἐπορευόμεθα· ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ προθύρῳ ἐγενόμεθα, ἐπιστάντες περὶ τινος λόγου διελεγόμεθα, ὃς ἡμῖν κατὰ τὴν ὁδὸν ἐνέπεσεν· ἴν' οὖν μὴ ἀτελής γένοιτο, ἀλλὰ διαπερανάμενοι οὕτως ἐσίοιμεν, στάντες ἐν τῷ προθύρῳ διελεγόμεθα ἕως συνωμολογήσαμεν ἀλλήλοις. δοκεῖ οὖν μοι, ὁ θυρωρός, εὐνοῦχός τις, κατήκουεν ἡμῶν, κινδυνεύει δὲ [d] διὰ τὸ πλῆθος τῶν σοφιστῶν ἄχθεσθαι τοῖς φοιτῶσιν εἰς τὴν οἰκίαν· ἐπειδὴ γοῦν ἐκρούσαμεν τὴν θύραν, ἀνοίξας καὶ ἰδὼν ἡμᾶς, «Ἔα,» ἔφη, «σοφισταί τινες· οὐ σχολὴ αὐτῷ.» καὶ ἅμα ἀμφοῖν τοῖν χεροῖν τὴν θύραν πάνυ προθύμως ὡς οἷός τ' ἦν ἐπήραξεν. καὶ ἡμεῖς πάλιν ἐκρούομεν, καὶ ὃς ἐγκεκλημένης τῆς θύρας ἀποκρινόμενος εἶπεν, «Ἔθ' ἄνθρωποι,» ἔφη, «οὐκ ἀκηκόατε ὅτι οὐ σχολὴ αὐτῷ;» «Ἄλλ' ὠγαθέ,» ἔφην ἐγώ, «οὔτε παρὰ Καλλιᾶν ἤκομεν οὔτε σοφισταί ἐσμεν. ἀλλὰ θάρρει· [e] Πρωταγόραν γὰρ τοι δεόμενοι ἰδεῖν ἤλθομεν· εἰσαγγείλον οὖν.» μόγις οὖν ποτε ἡμῖν ἄνθρωπος ἀνέφωξεν τὴν θύραν.

Ἐπειδὴ δὲ εἰσήλθομεν, κατελάβομεν Πρωταγόραν ἐν τῷ προστώφῳ περιπατοῦντα, ἐξῆς δ' αὐτῷ συμπεριεπάτου ἐκ μὲν τοῦ ἐπὶ θάτερα Καλλιᾶς ὁ Ἰπποκράτης καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ [315.a] ὁ ὀμομήτριος, Πάραλος ὁ Περικλέους, καὶ Χαρμίδης ὁ Γλαύκωνος, ἐκ δὲ τοῦ ἐπὶ θάτερα ὁ ἕτερος τῶν Περικλέους Ξάνθιππος, καὶ Φιλιππίδης ὁ Φιλομήλου καὶ Ἀντίμοιρος ὁ Μενδαῖος, ὅσπερ εὐδοκιμεῖ μάλιστα τῶν Πρωταγόρου μαθητῶν καὶ ἐπὶ τέχνῃ μανθάνει, ὡς σοφιστὴς ἐσόμενος. τούτων δὲ οἱ ὄπισθεν ἠκολούθηον ἐπακούοντες τῶν λεγομένων τὸ μὲν πολὺ ξένοι ἐφαίνοντο – οὓς

ἄγει ἐξ ἐκάστων τῶν πόλεων ὁ Πρωταγόρας, δι' ὧν διεξέρχεται, κηλῶν τῆ φωνῆ ὡσπερ [b] Ὀρφεύς, οἱ δὲ κατὰ τὴν φωνὴν ἔπονται κεκληγμένοι – ἦσαν δὲ τινες καὶ τῶν ἐπιχωρίων ἐν τῷ χορῷ. τοῦτον τὸν χορὸν μάλιστα ἔγωγε ἰδὼν ἤσθην, ὡς καλῶς ἠύλαβοῦντο μηδέποτε ἐμποδῶν ἐν τῷ πρόσθεν εἶναι Πρωταγόρου, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς ἀναστρέφοι καὶ οἱ μετ' ἐκείνου, εὖ πως καὶ ἐν κόσμῳ περιεσχίζοντο οὗτοι οἱ ἐπῆκοι ἔνθεν καὶ ἔνθεν, καὶ ἐν κύκλῳ περιμόντες ἀεὶ εἰς τὸ ὀπισθεν καθίσταντο κάλλιστα.

Τὸν δὲ μετ' εἰσένοησα, ἔφη Ὀμηρος, Ἴππιαν τὸν [c] Ἥλεϊον, καθήμενον ἐν τῷ κατ' ἀντικρὺ προστώφῳ ἐν θρόνῳ· περὶ αὐτὸν δ' ἐκάθητο ἐπὶ βάθρων Ἐρυξίμαχος τε ὁ Ἄκουμενοῦ καὶ Φαῖδρος ὁ Μυρρίνουσιος καὶ Ἄνδρων ὁ Ἀνδροτίωνος καὶ τῶν ξένων πολῖται τε αὐτοῦ καὶ ἄλλοι τινές. ἐφαίνοντο δὲ περὶ φύσεώς τε καὶ τῶν μετεώρων ἀστρονομικὰ ἄττα διερωτᾶν τὸν Ἴππιαν, ὁ δ' ἐν θρόνῳ καθήμενος ἐκάστοις αὐτῶν διέκριεν καὶ διεξῆι τα ἐρωτώμενα.

Καὶ μὲν δὴ καὶ Τάνταλόν γε εἰσείδον – ἐπεδήμει [d] γὰρ ἄρα καὶ Πρόδικος ὁ Κεῖος – ἦν δὲ ἐν οἰκῆματί τινι, ᾧ πρὸ τοῦ μὲν ὡς ταμειῷ ἐχρῆτο Ἴππόνικος, νῦν δὲ ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν καταλυόντων ὁ Καλλίας καὶ τοῦτο ἐκκενώσας ξένους κατάλυσιν πεποίηκεν. ὁ μὲν οὖν Πρόδικος ἔτι κατέκειτο, ἐγκεκαλυμμένος ἐν κωδίῳ τισὶν καὶ στρώμασιν καὶ μάλα πολλοῖς, ὡς ἐφαίνετο· παρεκάθητο δὲ αὐτῷ ἐπὶ ταῖς πλησίον κλίναις Πausανίας τε ὁ ἐκ Κεραμέων καὶ μετὰ Πausανίου νέον τι ἔτι μειράκιον, ὡς μὲν ἐγῶμαι καλὸν τε κάγαθὸν τὴν φύσιν, τὴν δ' οὖν ἰδέαν πάνυ καλός. ἔδοξα ἀκούσαι ὄνομα αὐτῷ εἶναι Ἀγάθωνα, καὶ οὐκ ἂν θαυμάζοιμι εἰ παιδικὰ Πausανίου τυγχάνει ὦν. τοῦτό τ' ἦν τὸ μειράκιον, καὶ τῷ Ἀδειμάντῳ ἀμφοτέρῳ, ὃ τε Κήπιδος καὶ ὁ Λευκολοφίδου, καὶ ἄλλοι τινές ἐφαίνοντο· περὶ δὲ ὧν διελέγοντο οὐκ ἐδυνάμην ἔγωγε μαθεῖν ἔξωθεν, καίπερ λιπαρῶς ἔχων ἀκούειν τοῦ Προδίκου – πάσσοφος γάρ μοι δοκεῖ ἀνὴρ [316.a] εἶναι καὶ θεῖος – ἀλλὰ διὰ τὴν βαρύτητα τῆς φωνῆς βόμβος τις ἐν τῷ οἰκῆματι γινόμενος ἀσαφῆ ἐποίει τὰ λεγόμενα.

Καὶ ἡμεῖς μὲν ἄρτι εἰσεληλύθεμεν, κατόπιν δὲ ἡμῶν ἐπεισῆλθον Ἀλκιβιάδης τε ὁ καλός, ὡς φῆς σὺ καὶ ἐγὼ πείθομαι, καὶ Κριτίας ὁ Καλλαίσχρου.

Ἡμεῖς οὖν ὡς εἰσήλθομεν, ἔτι σμίκρ' ἄττα διατρίψαντες καὶ ταῦτα διαθεασάμενοι προσῆμεν πρὸς τὸν Πρωταγόραν, [b] καὶ ἐγὼ εἶπον· ὦ Πρωταγόρα, πρὸς σέ τοι ἦλθομεν ἐγὼ τε καὶ Ἴπποκράτης οὗτος.

Πότερον, ἔφη, μόνῳ βουλόμενοι διαλεχθῆναι ἢ καὶ μετὰ τῶν ἄλλων;

Ἡμῖν μὲν, ἦν δ' ἐγώ, οὐδὲν διαφέρει· ἀκούσας δὲ οὗ ἔνεκα ἦλθομεν, αὐτὸς σκέψαι.

Τί οὖν δὴ ἐστίν, ἔφη, οὗ ἔνεκα ἦκετε;

Ἴπποκράτης ὅδε ἐστίν μὲν τῶν ἐπιχωρίων, Ἀπολλοδώρου υἱός, οἰκίας μεγάλης τε καὶ εὐδαίμονος, αὐτὸς δὲ τὴν φύσιν δοκεῖ ἐνάμιλλος εἶναι τοῖς ἡλικιώταις. ἐπιθυμεῖν δέ μοι [c] δοκεῖ ἐλλόγιμος γενέσθαι ἐν τῇ πόλει, τοῦτο δὲ οἶεται οἱ μάλιστ' ἂν γενέσθαι, εἰ σοὶ συγγένοιτο· ταῦτ' οὖν ἤδη σὺ σκόπει, πότερον περὶ αὐτῶν μόνος οἶει δεῖν διαλέγεσθαι πρὸς μόνους, ἢ μετ' ἄλλων.

Ὅρθῶς, ἔφη, προμηθῆ, ὦ Σώκρατες, ὑπὲρ ἐμοῦ. ξένον γὰρ ἄνδρα καὶ ἰόντα εἰς πόλεις μεγάλας, καὶ ἐν ταύταις πείθοντα τῶν νέων τοὺς βελτίστους ἀπολείποντας τὰς τῶν ἄλλων συνουσίας, καὶ οἰκείων καὶ ὀθνείων, καὶ πρεσβυτέρων καὶ νεωτέρων, ἑαυτῷ συνεῖναι ὡς βελτίους ἐσομένους διὰ [d] τὴν ἑαυτοῦ συνουσίαν, χρῆ εὐλαβεῖσθαι τὸν ταῦτα πράττοντα· οὐ γὰρ σμικροὶ περὶ αὐτὰ φθόνοι τε γίνονται καὶ ἄλλαι δυσμένειαι τε καὶ ἐπιβουλαί. ἐγὼ δὲ τὴν σοφιστικὴν τέχνην φημί μὲν εἶναι

παλαιάν, τοὺς δὲ μεταχειριζομένους αὐτὴν τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν, φοβουμένους τὸ ἐπαχθὲς αὐτῆς, πρόσχημα ποιεῖσθαι καὶ προκαλύπτεσθαι, τοὺς μὲν ποιήσιν, οἷον Ὅμηρόν τε καὶ Ἡσίοδον καὶ Σιμωνίδην, τοὺς δὲ αὖ τελετάς τε καὶ χρησμοδίας, τοὺς ἀμφὶ τε Ὀρφέα καὶ Μουσαῖον· ἐνίους δὲ τινὰς ἥσθημαι καὶ γυμναστικὴν, οἷον Ἴκκος τε ὁ Ταραντῖνος καὶ ὁ νῦν ἔτι ὢν οὐδενὸς ἤττων σοφιστῆς [e] Ἡρόδικος ὁ Σηλυμβριανός, τὸ δὲ ἀρχαῖον Μεγαρεύς· μουσικὴν δὲ Ἀγαθοκλῆς τε ὁ ὑμέτερος πρόσχημα ἐποιήσατο, μέγας ὢν σοφιστῆς, καὶ Πυθοκλείδης ὁ Κεῖος καὶ ἄλλοι πολλοί. οὗτοι πάντες, ὥσπερ λέγω, φοβηθέντες τὸν φθόνον ταῖς τέχναις ταύταις παραπετάσασιν ἐχρήσαντο. ἐγὼ δὲ τούτοις [317.a] ἅπασιν κατὰ τοῦτο εἶναι οὐ συμφέρομαι· ἠγοῦμαι γὰρ αὐτοὺς οὐ τι διαπράξασθαι ὃ ἐβουλήθησαν – οὐ γὰρ λαθεῖν τῶν ἀνθρώπων τοὺς δυναμένους ἐν ταῖς πόλεσι πράττειν, ὧν περ ἔνεκα ταῦτ' ἐστὶν τὰ προσχήματα· ἐπεὶ οἳ γε πολλοὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν οὐδὲν αἰσθάνονται, ἀλλ' ἄττ' ἂν οὗτοι διαγγέλωσι, ταῦτα ὑμνοῦσιν – τὸ οὖν ἀποδιδράσκοντα μὴ δύνασθαι ἀποδρᾶναι, ἀλλὰ καταφανῆ εἶναι, πολλὴ μωρία καὶ τοῦ ἐπιχειρήματος, [b] καὶ πολὺ δυσμενεστέρους παρέχεσθαι ἀνάγκη τοὺς ἀνθρώπους· ἠγοῦνται γὰρ τὸν τοιοῦτον πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ πανοῦργον εἶναι. ἐγὼ οὖν τούτων τὴν ἐναντίαν ἅπασαν ὁδὸν ἐλήλυθα, καὶ ὁμολογῶ τε σοφιστῆς εἶναι καὶ παιδεύειν ἀνθρώπους, καὶ εὐλάβειαν ταύτην οἶμαι βελτίω ἐκείνης εἶναι, τὸ ὁμολογεῖν μᾶλλον ἢ ἕξαρνον εἶναι· καὶ ἄλλας πρὸς ταύτη ἔσκεμμαι, ὥστε, σὺν θεῷ εἰπεῖν, μηδὲν δεινὸν πάσχειν διὰ [c] τὸ ὁμολογεῖν σοφιστῆς εἶναι. καίτοι πολλὰ γε ἔτη ἤδη εἰμι ἐν τῇ τέχνῃ· καὶ γὰρ καὶ τὰ σύμπαντα πολλὰ μοί ἐστιν – οὐδενὸς ὅτου οὐ πάντων ἂν ὑμῶν καθ' ἡλικίαν πατήρ εἴην – ὥστε πολὺ μοι ἡδιστόν ἐστιν, εἴ τι βούλεσθε, περὶ τούτων ἀπάντων ἐναντίον τῶν ἔνδον ὄντων τὸν λόγον ποιεῖσθαι.

Καὶ ἐγὼ – ὑπόπτουσα γὰρ βούλεσθαι αὐτὸν τῷ τε Προδίκῳ καὶ τῷ Ἰππία ἐνδείξασθαι καὶ καλλωπίσασθαι ὅτι ἐρασταὶ [d] αὐτοῦ ἀφιγμένοι εἶμεν – τί οὖν, ἔφη ἐγώ, οὐ καὶ Πρόδικον καὶ Ἰππίαν ἐκαλέσαμεν καὶ τοὺς μετ' αὐτῶν, ἵνα ἐπακούσωσιν ἡμῶν;

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη ὁ Πρωταγόρας.

Βούλεσθε οὖν, ὁ Καλλίας ἔφη, συνέδριον κατασκευάσωμεν, ἵνα καθεζόμενοι διαλέγησθε;

Ἐδόκει χρῆναι· ἄσμενοι δὲ πάντες ἡμεῖς, ὡς ἀκουσόμενοι ἀνδρῶν σοφῶν, καὶ αὐτοὶ τε ἀντιλαβόμενοι τῶν βάθρων καὶ τῶν κλινῶν κατεσκευάζομεν παρὰ τῷ Ἰππία – ἐκεῖ γὰρ προϋπῆρχε τὰ βάθρα – ἐν δὲ τούτῳ Καλλίας τε καὶ Ἀλκιβιάδης [e] ἠκέτην ἄγοντε τὸν Πρόδικον, ἀναστήσαντες ἐκ τῆς κλίνης, καὶ τοὺς μετὰ τοῦ Προδίκου.

Ἐπεὶ δὲ πάντες συνεκαθεζόμεθα, ὁ Πρωταγόρας, Νῦν δὴ ἂν, ἔφη, λέγοις, ὃ Σώκρατες, ἐπειδὴ καὶ οἶδε πάρεισιν, περὶ ὧν ὀλίγον πρότερον μνεῖαν ἐποιῶ πρὸς ἐμὲ ὑπὲρ τοῦ νεανίσκου.

[318.a]

Καὶ ἐγὼ εἶπον ὅτι Ἡ αὐτὴ μοι ἀρχὴ ἐστίν, ὃ Πρωταγόρα, ἠπερ ἄρτι, περὶ ὧν ἀφικόμην. Ἰπποκράτης γὰρ ὅδε τυγχάνει ἐν ἐπιθυμίᾳ ὢν τῆς σῆς συνουσίας· ὅτι οὖν αὐτῷ ἀποβήσεται, ἐάν σοι συνῆ, ἠδέως ἂν φησι πυθέσθαι. τοσοῦτος ὁ γε ἡμέτερος λόγος.

Ἐπολαβὼν οὖν ὁ Πρωταγόρας εἶπεν· ὦ νεανίσκε, ἔσται τοίνυν σοι, ἐάν ἐμοὶ συνῆς, ἢ ἂν ἡμέρα ἐμοὶ συγγένη, ἀπιέναι οἴκαδε βελτίονι γεγονότι, καὶ ἐν τῇ ὑστεραίᾳ ταῦτα ταῦτα· καὶ ἐκάστης ἡμέρας ἀεὶ ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐπιδιδόναι.

[b] Καὶ ἐγὼ ἀκούσας εἶπον· ὦ Πρωταγόρα, τοῦτο μὲν οὐδὲν θαυμαστὸν λέγεις, ἀλλὰ εἰκός, ἐπεὶ κὰν σύ, καίπερ τηλικούτος ὢν καὶ οὕτως σοφός, εἴ τίς σε διδάξειεν ὃ μὴ τυγχάνοις ἐπιστάμενος, βελτίων ἂν γένοιτο. ἀλλὰ μὴ οὕτως, ἀλλ' ὥσπερ ἂν εἰ αὐτίκα μάλα μεταβαλὼν τὴν ἐπιθυμίαν Ἴπποκράτης ὅδε ἐπιθυμήσειεν τῆς συνουσίας τούτου τοῦ νεανίσκου τοῦ νῦν νεωστὶ ἐπιδημοῦντος, Ζευξίππου τοῦ Ἡρακλεώτου, καὶ ἀφικόμενος παρ' αὐτόν, ὥσπερ παρὰ σέ [c] νῦν, ἀκούσειεν αὐτοῦ ταῦτά ταῦτα ἄπερ σοῦ, ὅτι ἐκάστης ἡμέρας συνὼν αὐτῷ βελτίων ἔσται καὶ ἐπιδώσει, εἰ αὐτόν ἐπανερόιτο· «Τί δὴ φῆς βελτίω ἔσσεσθαι καὶ εἰς τί ἐπιδώσειν;» εἶποι ἂν αὐτῷ ὁ Ζεύξιππος ὅτι πρὸς γραφικὴν· κὰν εἰ Ὀρθαγόρα τῷ Θηβαίῳ συγγενόμενος, ἀκούσας ἐκείνου ταῦτά ταῦτα ἄπερ σοῦ, ἐπανερόιτο αὐτόν εἰς ὅτι βελτίων καθ' ἡμέραν ἔσται συγγινόμενος ἐκείνῳ, εἶποι ἂν ὅτι εἰς αὐλησιν· οὕτω δὴ καὶ σύ εἶπε τῷ νεανίσκῳ καὶ ἐμοὶ ὑπὲρ [d] τούτου ἐρωτῶντι, Ἴπποκράτης ὅδε Πρωταγόρα συγγενόμενος, ἧ ἂν αὐτῷ ἡμέρα συγγένηται, βελτίων ἄπεισι γενόμενος καὶ τῶν ἄλλων ἡμερῶν ἐκάστης οὕτως ἐπιδώσει εἰς τί, ὦ Πρωταγόρα, καὶ περὶ τοῦ;

Καὶ ὁ Πρωταγόρας ἐμοῦ ταῦτα ἀκούσας, Σύ τε καλῶς ἐρωτᾶς, ἔφη, ὦ Σώκρατες, καὶ ἐγὼ τοῖς καλῶς ἐρωτῶσι χαίρω ἀποκρινόμενος. Ἴπποκράτης γὰρ παρ' ἐμὲ ἀφικόμενος οὐ πείσεται ἄπερ ἂν ἔπαθεν ἄλλῳ τῷ συγγενόμενος τῶν σοφιστῶν. οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι λωβῶνται τοὺς νέους· [e] τὰς γὰρ τέχνας αὐτοὺς πεφευγότας ἄκοντας πάλιν αὖ ἄγοντες ἐμβάλλουσιν εἰς τέχνας, λογισμούς τε καὶ ἀστρονομίαν καὶ γεωμετρίαν καὶ μουσικὴν διδάσκοντες – καὶ ἅμα εἰς τὸν Ἰππίαν ἀπέβλεψεν – παρὰ δ' ἐμὲ ἀφικόμενος μαθήσεται οὐ περὶ ἄλλου τοῦ ἢ περὶ οὗ ἦκει. τὸ δὲ μάθημά ἐστιν εὐβουλία περὶ τῶν οἰκείων, ὅπως ἂν ἄριστα τὴν αὐτοῦ οἰκίαν διοικοῖ, [319.a] καὶ περὶ τῶν τῆς πόλεως, ὅπως τὰ τῆς πόλεως δυνατώτατος ἂν εἴη καὶ πράττειν καὶ λέγειν.

Ἄρα, ἔφη ἐγὼ, ἔπομαί σου τῷ λόγῳ; δοκεῖς γάρ μοι λέγειν τὴν πολιτικὴν τέχνην καὶ ὑπισχνεῖσθαι ποιεῖν ἄνδρας ἀγαθοὺς πολίτας.

Αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτό ἐστιν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, τὸ ἐπάγγελμα ὃ ἐπαγγέλλομαι.

Ἦ καλόν, ἦν δ' ἐγὼ, τέχνημα ἄρα κέκτησαι, εἶπερ κέκτησαι· οὐ γάρ τι ἄλλο πρὸς γε σέ εἰρήσεται ἢ ἄπερ νοῶ. ἐγὼ γὰρ τοῦτο, ὦ Πρωταγόρα, οὐκ ὦμην διδακτὸν [b] εἶναι, σοὶ δὲ λέγοντι οὐκ ἔχω ὅπως [ἂν] ἀπιστῶ. ὅθεν δὲ αὐτὸ ἡγοῦμαι οὐ διδακτὸν εἶναι μὴδ' ὑπ' ἀνθρώπων παρασκευαστὸν ἀνθρώποις, δίκαιός εἰμι εἰπεῖν. ἐγὼ γὰρ Ἀθηναίους, ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι Ἑλληνας, φημί σοφοὺς εἶναι. ὁρῶ οὖν, ὅταν συλλεγῶμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐπειδὰν μὲν περὶ οἰκοδομίας τι δέη πράξαι τὴν πόλιν, τοὺς οἰκοδόμους μεταπεμπομένους συμβούλους περὶ τῶν οἰκοδομημάτων, ὅταν δὲ περὶ ναυπηγίας, τοὺς ναυπηγούς, καὶ τᾶλλα πάντα οὕτως, [c] ὅσα ἡγοῦνται μαθητὰ τε καὶ διδακτὰ εἶναι· ἐὰν δέ τις ἄλλος ἐπιχειρῇ αὐτοῖς συμβουλευεῖν ὃν ἐκεῖνοι μὴ οἶονται δημιουργὸν εἶναι, κὰν πάνυ καλὸς ἦ καὶ πλούσιος καὶ τῶν γενναίων, οὐδέν τι μᾶλλον ἀποδέχονται, ἀλλὰ καταγελῶσι καὶ θορυβοῦσιν, ἕως ἂν ἢ αὐτὸς ἀποστῇ ὁ ἐπιχειρῶν λέγειν καταθορυβηθείς, ἢ οἱ τοξόται αὐτόν ἀφελκύσωσιν ἢ ἐξάρωνται κελευόντων τῶν πρυτάνεων. περὶ μὲν οὖν ὧν οἶονται ἐν τέχνῃ εἶναι, οὕτω διαπράττονται· ἐπειδὰν δέ τι περὶ τῶν τῆς [d] πόλεως διοικήσεως δέη βουλευσασθαι, συμβουλεύει αὐτοῖς ἀνιστάμενος περὶ τούτων ὁμοίως μὲν τέκτων, ὁμοίως δὲ χαλκεὺς σκυτοτόμος, ἔμπορος ναύκληρος, πλούσιος πένης, γενναῖος ἀγεννῆς, καὶ τούτοις οὐδεὶς τοῦτο ἐπιπλήττει ὥσπερ τοῖς πρότερον, ὅτι οὐδαμῶθεν μαθὼν, οὐδὲ ὄντος διδασκάλου οὐδενὸς αὐτῷ, ἔπειτα συμβουλεύει ἐπιχειρεῖ· δῆλον γὰρ ὅτι οὐχ ἡγοῦνται διδακτὸν εἶναι. μὴ τοίνυν ὅτι τὸ κοινὸν τῆς [e] πόλεως οὕτως ἔχει, ἀλλὰ ἰδίᾳ ἡμῖν οἱ σοφώτατοι καὶ ἄριστοι τῶν πολιτῶν ταύτην τὴν ἀρετὴν ἣν ἔχουσιν οὐχ οἷοί τε ἄλλοις παραδιδόναι· ἐπεὶ Περικλῆς, ὁ τουτωνὶ τῶν νεανίσκων πατήρ, τούτους ἃ μὲν διδασκάλων

εἶχετο καλῶς καὶ εὖ ἐπαίδευσεν, [320.a] ἃ δὲ αὐτὸς σοφὸς ἐστὶν οὔτε αὐτὸς παιδεύει οὔτε τῷ ἄλλῳ παραδίδωσιν, ἀλλ' αὐτοὶ περιόντες νέμονται ὥσπερ ἄφετοι, ἐάν που αὐτόματοι περιτύχωσιν τῆ ἀρετῆ. εἰ δὲ βούλει, Κλεινίαν, τὸν Ἀλκιβιάδου τουτουῖ νεώτερον ἀδελφόν, ἐπιτροπεύων ὁ αὐτὸς οὗτος ἀνὴρ Περικλῆς, δεδιὼς περὶ αὐτοῦ μὴ διαφθαρεῖ δὴ ὑπὸ Ἀλκιβιάδου, ἀποσπάσας ἀπὸ τούτου, καταθέμενος ἐν Ἀρίφρονος ἐπαίδευσεν· καὶ πρὶν ἔξ μῆνας γεγονέναι, [b] ἀπέδωκε τούτῳ οὐκ ἔχων ὅτι χρήσαιτο αὐτῷ. καὶ ἄλλους σοὶ παμπόλλους ἔχω λέγειν, οἳ αὐτοὶ ἀγαθοὶ ὄντες οὐδένα πώποτε βελτίῳ ἐποίησαν οὔτε τῶν οἰκείων οὔτε τῶν ἀλλοτρίων. ἐγὼ οὖν, ὦ Πρωταγόρα, εἰς ταῦτα ἀποβλέπων οὐχ ἠγοῦμαι διδασκτὸν εἶναι ἀρετὴν· ἐπειδὴ δὲ σου ἀκούω ταῦτα λέγοντος, κάμπτομαι καὶ οἴμαι τί σε λέγειν διὰ τὸ ἠγεῖσθαί σε πολλῶν μὲν ἔμπειρον γεγονέναι, πολλὰ δὲ μεμαθηκέναι, τὰ δὲ αὐτὸν ἐξηυρηκέναι. εἰ οὖν ἔχεις ἐναργέστερον ἡμῖν ἐπιδείξαι ὡς [c] διδασκτὸν ἐστὶν ἡ ἀρετὴ, μὴ φθονήσης ἀλλ' ἐπίδειξον.

Ἄλλ', ὦ Σώκρατες, ἔφη, οὐ φθονήσω· ἀλλὰ πότερον ὑμῖν, ὡς πρεσβύτερος νεωτέροις, μῦθον λέγων ἐπιδείξω ἢ λόγῳ διεξεληθών;

Πολλοὶ οὖν αὐτῷ ὑπέλαβον τῶν παρακαθημένων ὁποτέρως βούλοιο οὕτως διεξίεναι. Δοκεῖ τοίνυν μοι, ἔφη, χαριέστερον εἶναι μῦθον ὑμῖν λέγειν.

Ἦν γάρ ποτε χρόνος ὅτε θεοὶ μὲν ἦσαν, θνητὰ δὲ γένη [d] οὐκ ἦν. ἐπειδὴ δὲ καὶ τούτοις χρόνος ἦλθεν εἰμαρμένος γενέσεως, τυποῦσιν αὐτὰ θεοὶ γῆς ἔνδον ἐκ γῆς καὶ πυρὸς μείζαντες καὶ τῶν ὅσα πυρὶ καὶ γῆ κεράννυται. ἐπειδὴ δ' ἄγειν αὐτὰ πρὸς φῶς ἔμελλον, προσέταξαν Προμηθεὶ καὶ Ἐπιμηθεὶ κοσμησαί τε καὶ νεῖμαι δυνάμεις ἐκάστοις ὡς πρέπει. Προμηθεὶα δὲ παραιτεῖται Ἐπιμηθεὺς αὐτὸς νεῖμαι, «Νείμαντος δέ μου,» ἔφη, «ἐπίσκεψαι·» καὶ οὕτω πείσας νέμει. νέμων δὲ τοῖς μὲν ἰσχὺν ἄνευ τάχους προσῆπτεν, [e] τοὺς δ' ἀσθενεστεροὺς τάχει ἐκόσμησε· τοὺς δὲ ὠπλιζε, τοῖς δ' ἄσπλον διδοὺς φύσιν ἄλλην τιν' αὐτοῖς ἐμηχανᾶτο δυνάμιν εἰς σωτηρίαν. ἃ μὲν γὰρ αὐτῶν σμικρότητι ἠμπισχεν, πτηνὸν φυγὴν ἢ κατάγειον οἴκησιν ἔνεμεν· ἃ δὲ ἠῤῥξε μεγέθει, τῷδε [321.a] αὐτῷ αὐτὰ ἔσφραζεν· καὶ τᾶλλα οὕτως ἐπανισθῶν ἔνεμεν. ταῦτα δὲ ἐμηχανᾶτο εὐλάβειαν ἔχων μὴ τι γένος ἀίστωθει· ἐπειδὴ δὲ αὐτοῖς ἀλληλοφθοριῶν διαφυγὰς ἐπήρκεσε, πρὸς τὰς ἐκ Διὸς ὥρας εὐμάρειαν ἐμηχανᾶτο ἀμφιεννὺς αὐτὰ πυκναῖς τε θριξίν καὶ στερεοῖς δέρμασιν, ἱκανοῖς μὲν ἀμῦναι χεიმῶνα, δυνατοῖς δὲ καὶ καύματα, καὶ εἰς εὐνάς ἰοῦσιν ὅπως ὑπάρχοι τὰ αὐτὰ ταῦτα στρωμνὴ οἰκεία τε καὶ αὐτοφυῆς ἐκάστω· καὶ [b] ὑποδῶν τὰ μὲν ὄπλαῖς, τὰ δὲ [θριξίν καὶ] δέρμασιν στερεοῖς καὶ ἀναίμοις. τούντεῦθεν τροφὰς ἄλλοις ἄλλας ἐξεπόριζεν, τοῖς μὲν ἐκ γῆς βοτάνην, ἄλλοις δὲ δένδρων καρπούς, τοῖς δὲ ρίζας· ἔστι δ' οἷς ἔδωκεν εἶναι τροφήν ζῶων ἄλλων βοράν· καὶ τοῖς μὲν ὀλιγογονίαν προσῆψε, τοῖς δ' ἀναλίσκομένοις ὑπὸ τούτων πολυγονίαν, σωτηρίαν τῷ γένει πορίζων. ἅτε δὴ οὖν οὐ πάντῃ τι σοφὸς ὢν ὁ Ἐπιμηθεὺς ἔλαθεν αὐτὸν [c] καταναλώσας τὰς δυνάμεις εἰς τὰ ἄλογα· λοιπὸν δὴ ἀκόσμητον ἔτι αὐτῷ ἦν τὸ ἀνθρώπων γένος, καὶ ἠπόρει ὅτι χρήσαιτο. ἀποροῦντι δὲ αὐτῷ ἔρχεται Προμηθεὺς ἐπισκεψόμενος τὴν νομὴν, καὶ ὄρα τὰ μὲν ἄλλα ζῶα ἐμμελῶς πάντων ἔχοντα, τὸν δὲ ἄνθρωπον γυμνόν τε καὶ ἀνυπόδητον καὶ ἄστρωτον καὶ ἄσπλον· ἤδη δὲ καὶ ἡ εἰμαρμένη ἡμέρα παρῆν, ἐν ἣ ἔδει καὶ ἄνθρωπον ἐξίεναι ἐκ γῆς εἰς φῶς. ἀπορία οὖν σχόμενος ὁ Προμηθεὺς ἦντινα σωτηρίαν τῷ ἀνθρώπῳ εὔροι, [d] κλέπτει Ἐφαισίου καὶ Ἀθηνᾶς τὴν ἔντεχνον σοφίαν σὺν πυρὶ – ἀμήχανον γὰρ ἦν ἄνευ πυρὸς αὐτὴν κτητὴν τῷ ἢ χρησίμην γενέσθαι – καὶ οὕτω δὴ δωρεῖται ἀνθρώπῳ. τὴν μὲν οὖν περὶ τὸν βίον σοφίαν ἄνθρωπος ταύτῃ ἔσχεν, τὴν δὲ πολιτικὴν οὐκ εἶχεν· ἦν γὰρ παρὰ τῷ Δίῳ. τῷ δὲ Προμηθεὶ εἰς μὲν τὴν ἀκρόπολιν τὴν τοῦ Διὸς οἴκησιν οὐκέτι ἐνεχώρει εἰσελθεῖν – πρὸς δὲ καὶ αἱ Διὸς φυλακαὶ φοβεραὶ ἦσαν – εἰς δὲ τὸ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ

Ἡφαίστου οἶκημα τὸ κοινόν, ἐν ᾧ [e] ἐφιλοτεχνείτην, λαθῶν εἰσέρχεται, καὶ κλέψας τήν τε ἔμπυρον τέχνην τήν τοῦ Ἡφαίστου καὶ τήν ἄλλην τήν τῆς Ἀθηνᾶς δίδωσιν ἀνθρώπῳ, καὶ ἐκ τούτου εὐπορία μὲν ἀνθρώπῳ τοῦ [322.a] βίου γίνεταί, Προμηθεά δὲ δι' Ἐπιμηθεά ὕστερον, ἥπερ λέγεταί, κλοπῆς δίκη μετῆλθεν.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος θείας μετέσχε μοίρας, πρῶτον μὲν διὰ τὴν τοῦ θεοῦ συγγένειαν ζῶων μόνον θεοὺς ἐνόμισεν, καὶ ἐπεχείρει βωμούς τε ἰδρύεσθαι καὶ ἀγάλματα θεῶν· ἔπειτα φωνὴν καὶ ὀνόματα ταχὺ διηρθρώσατο τῇ τέχνῃ, καὶ οἰκήσεις καὶ ἐσθῆτας καὶ ὑποδέσεις καὶ στρωμνάς καὶ τὰς ἐκ γῆς τροφὰς ἤϋρετο. οὕτω δὲ παρεσκευασμένοι κατ' ἀρχὰς [b] ἄνθρωποι ᾤκουν σποράδην, πόλεις δὲ οὐκ ἦσαν· ἀπώλλυντο οὖν ὑπὸ τῶν θηρίων διὰ τὸ πανταχῇ αὐτῶν ἀσθενέστεροι εἶναι, καὶ ἡ δημιουργικὴ τέχνη αὐτοῖς πρὸς μὲν τροφήν ἱκανὴ βοηθὸς ἦν, πρὸς δὲ τὸν τῶν θηρίων πόλεμον ἐνδεής – πολιτικὴν γὰρ τέχνην οὐπω εἶχον, ἧς μέρος πολεμικὴ – ἐζήτουν δὲ ἀθροίζεσθαι καὶ σῶζεσθαι κτίζοντες πόλεις· ὅτ' οὖν ἀθροισθεῖεν, ἠδίκουν ἀλλήλους ἅτε οὐκ ἔχοντες τὴν πολιτικὴν τέχνην, ὥστε πάλιν σκεδαννύμενοι διεφθείροντο.

[c] Ζεὺς οὖν δεῖσας περὶ τῷ γένει ἡμῶν μὴ ἀπόλοιτο πᾶν, Ἐρμῆν πέμπει ἄγοντα εἰς ἀνθρώπους αἰδῶ τε καὶ δίκην, ἵν' εἶεν πόλεων κόσμοι τε καὶ δεσμοὶ φιλίας συναγωγοί. ἐρωτᾷ οὖν Ἐρμῆς Δία τίνα οὖν τρόπον δοίη δίκην καὶ αἰδῶ ἀνθρώποις· «Πότερον ὡς αἱ τέχναι νενέμνηται, οὕτω καὶ ταύτας νείμω; νενέμνηται δὲ ὧδε· εἷς ἔχων ἰατρικὴν πολλοῖς ἱκανὸς ἰδιώταις, καὶ οἱ ἄλλοι δημιουργοί· καὶ δίκην δὲ καὶ αἰδῶ [d] οὕτω θῶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις, ἢ ἐπὶ πάντας νείμω;» «Ἐπὶ πάντας,» ἔφη ὁ Ζεὺς, «καὶ πάντες μετεχόντων· οὐ γὰρ ἂν γένοιτο πόλεις, εἰ ὀλίγοι αὐτῶν μετέχοιεν ὥσπερ ἄλλων τεχνῶν· καὶ νόμον γε θεὸς παρ' ἐμοῦ τὸν μὴ δυνάμενον αἰδοῦς καὶ δίκης μετέχειν κτείνειν ὡς νόσον πόλεως.» οὕτω δὲ, ὧ Σώκρατες, καὶ διὰ ταῦτα οἱ τε ἄλλοι καὶ Ἀθηναῖοι, ὅταν μὲν περὶ ἀρετῆς τεκτονικῆς ἢ λόγος ἢ ἄλλης τινὸς δημιουργικῆς, ὀλίγοι οἶονται μετεῖναι συμβουλής, καὶ ἐάν [e] τις ἐκτὸς ὦν τῶν ὀλίγων συμβουλεύῃ, οὐκ ἀνέχονται, ὡς σὺ φῆς – εἰκότως, ὡς ἐγὼ φημι – ὅταν δὲ εἰς συμβουλήν [323.a] πολιτικῆς ἀρετῆς ἴωσιν, ἦν δεῖ διὰ δικαιοσύνης πᾶσαν ἰέναι καὶ σωφροσύνης, εἰκότως ἅπαντος ἀνδρὸς ἀνέχονται, ὡς παντὶ προσῆκον ταύτης γε μετέχειν τῆς ἀρετῆς ἢ μὴ εἶναι πόλεις. αὕτη, ὧ Σώκρατες, τούτου αἰτία.

Ἴνα δὲ μὴ οἷη ἀπατᾶσθαι ὡς τῷ ὄντι ἡγοῦνται πάντες ἄνθρωποι πάντα ἄνδρα μετέχειν δικαιοσύνης τε καὶ τῆς ἄλλης πολιτικῆς ἀρετῆς, τόδε αὖ λαβὲ τεκμήριον. ἐν γὰρ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς, ὥσπερ σὺ λέγεις, ἐάν τις φῆ ἀγαθὸς αὐλητῆς εἶναι, ἢ ἄλλην ἠντινοῦν τέχνην ἢ μὴ ἐστίν, ἢ καταγελῶσιν [b] ἢ χαλεπαίνουσιν, καὶ οἱ οἰκεῖοι προσιόντες νουθετοῦσιν ὡς μαινόμενον· ἐν δὲ δικαιοσύνῃ καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ πολιτικῇ ἀρετῇ, ἐάν τινα καὶ εἰδῶσιν ὅτι ἄδικός ἐστιν, ἐάν οὗτος αὐτὸς καθ' αὐτοῦ τάληθῆ λέγῃ ἐναντίον πολλῶν, ὁ ἐκεῖ σωφροσύνην ἡγοῦντο εἶναι, τάληθῆ λέγειν, ἐνταῦθα μανίαν, καὶ φασιν πάντας δεῖν φάναι εἶναι δικαίους, ἐάντε ὧσιν ἐάντε μὴ, ἢ μαίνεσθαι τὸν μὴ προσποιούμενον [δικαιοσύνην]· ὡς ἀναγκαῖον [c] οὐδένα ὄντιν' οὐχὶ ἀμῶς γέ πως μετέχειν αὐτῆς, ἢ μὴ εἶναι ἐν ἀνθρώποις.

Ἵτι μὲν οὖν πάντ' ἄνδρα εἰκότως ἀποδέχονται περὶ ταύτης τῆς ἀρετῆς σύμβουλον διὰ τὸ ἡγεῖσθαι παντὶ μετεῖναι αὐτῆς, ταῦτα λέγω· ὅτι δὲ αὐτὴν οὐ φύσει ἡγοῦνται εἶναι οὐδ' ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου, ἀλλὰ διδακτόν τε καὶ ἐξ ἐπιμελείας παραγίγνεσθαι ᾧ ἂν παραγίγνηται, τοῦτό σοι μετὰ τοῦτο πειράσομαι ἀποδειξάι. ὅσα γὰρ ἡγοῦνται ἀλλήλους κακὰ ἔχειν ἄνθρωποι [d] φύσει ἢ τύχῃ, οὐδεὶς θυμοῦται οὐδὲ νουθετεῖ οὐδὲ διδάσκει οὐδὲ κολάζει τοὺς ταῦτα ἔχοντας, ἵνα μὴ τοιοῦτοι ὧσιν, ἀλλ' ἐλεοῦσιν· οἷον τοὺς αἰσχροὺς ἢ σμικροὺς ἢ ἀσθενεῖς τίς οὕτως ἀνόητος ὥστε τι τούτων ἐπιχειρεῖν

ποιεῖν; ταῦτα μὲν γὰρ οἶμαι ἴσασιν ὅτι φύσει τε καὶ τύχῃ τοῖς ἀνθρώποις γίνεσθαι, τὰ καλὰ καὶ τὰναντία τούτοις· ὅσα δὲ ἐξ ἐπιμελείας καὶ ἀσκήσεως καὶ διδαχῆς οἴονται γίνεσθαι ἀγαθὰ ἀνθρώποις, [e] ἂν τις ταῦτα μὴ ἔχη, ἀλλὰ τὰναντία τούτων κακὰ, ἐπὶ τούτοις που οἷ τε θυμοὶ γίνονται καὶ αἱ κολάσεις καὶ αἱ νοθετήσεις. ὧν ἐστὶν ἓν καὶ ἡ ἀδικία καὶ ἡ ἀσέβεια καὶ [324.a] συλλήβδην πᾶν τὸ ἐναντίον τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς· ἐνθα δὴ πᾶς παντὶ θυμοῦται καὶ νοθετεῖ, δῆλον ὅτι ὡς ἐξ ἐπιμελείας καὶ μαθήσεως κτητῆς οὕσης. εἰ γὰρ ἐθέλεις ἐννοῆσαι τὸ κολάζειν, ὧ Σώκρατες, τοὺς ἀδικοῦντας τί ποτε δύναται, αὐτὸ σε διδάξει ὅτι οἷ γε ἄνθρωποι ἡγοῦνται παρασκευαστὸν εἶναι ἀρετῆν. οὐδεὶς γὰρ κολάζει τοὺς ἀδικοῦντας πρὸς τούτῳ τὸν νοῦν ἔχων καὶ τούτου ἕνεκα, ὅτι ἠδίκησεν, ὅστις [b] μὴ ὥσπερ θηρίον ἀλογίστως τιμωρεῖται· ὁ δὲ μετὰ λόγου ἐπιχειρῶν κολάζειν οὐ τοῦ παρεληλυθότος ἕνεκα ἀδικήματος τιμωρεῖται – οὐ γὰρ ἂν τό γεπραχθὲν ἀγέννητον θεῖη – ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος χάριν, ἵνα μὴ αὐθις ἀδικήσῃ μήτε αὐτὸς οὗτος μήτε ἄλλος ὁ τοῦτον ἰδὼν κολασθέντα. καὶ τοιαύτην δianoian ἔχων διανοεῖται παιδευτὴν εἶναι ἀρετῆν· ἀποτροπῆς γοῦν ἕνεκα κολάζει. ταύτην οὖν τὴν δόξαν πάντες ἔχουσιν ὅσοιπερ [c] τιμωροῦνται καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ. τιμωροῦνται δὲ καὶ κολάζονται οἷ τε ἄλλοι ἄνθρωποι οὓς ἂν οἴωνται ἀδικεῖν, καὶ οὐχ ἥκιστα Ἀθηναῖοι οἷ σοὶ πολῖται· ὥστε κατὰ τοῦτον τὸν λόγον καὶ Ἀθηναῖοί εἰσι τῶν ἡγουμένων παρασκευαστὸν εἶναι καὶ διδακτὸν ἀρετῆν. ὡς μὲν οὖν εἰκότως ἀποδέχονται οἷ σοὶ πολῖται καὶ χαλκῆος καὶ σκυτοτόμου συμβουλευόντος τὰ πολιτικά, καὶ ὅτι διδακτὸν καὶ παρασκευαστὸν ἡγοῦνται ἀρετῆν, ἀποδέδεικταί σοι, ὧ Σώκρατες, ἱκανῶς, ὡς γέ μοι [d] φαίνεται.

Ἔτι δὴ λοιπὴ ἀπορία ἐστίν, ἣν ἀπορεῖς περὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀγαθῶν, τί δήποτε οἷ ἄνδρες οἷ ἀγαθοὶ τὰ μὲν ἄλλα τοὺς αὐτῶν ὑεῖς διδάσκουσιν ἂ διδασκάλων ἔχεται καὶ σοφοὺς ποιοῦσιν, ἣν δὲ αὐτοὶ ἀρετῆν ἀγαθοὶ οὐδενὸς βελτίους ποιοῦσιν. τούτου δὴ πέρι, ὧ Σώκρατες, οὐκέτι μῦθόν σοι ἐρῶ ἀλλὰ λόγον. ὧδε γὰρ ἐννόησον· πότερον ἔστιν τι ἐν ἧ οὐκ ἔστιν οὗ ἀναγκαῖον πάντας τοὺς πολίτας μετέχειν, [e] εἴπερ μέλλει πόλις εἶναι; ἐν τούτῳ γὰρ αὕτη λύεται ἡ ἀπορία ἣν σὺ ἀπορεῖς ἢ ἄλλοθι οὐδαμοῦ. εἰ μὲν γὰρ ἔστιν, καὶ τοῦτό ἐστιν τὸ ἐν οὐ τεκτονικὴ οὐδὲ χαλκεία οὐδὲ κεραμεία [325.a] ἀλλὰ δικαιοσύνη καὶ σωφροσύνη καὶ τὸ ὅσιον εἶναι, καὶ συλλήβδην ἐν αὐτῷ προσαγορεύω εἶναι ἀνδρὸς ἀρετῆν – εἰ τοῦτ' ἐστὶν οὗ δεῖ πάντας μετέχειν καὶ μετὰ τούτου πάντ' ἄνδρα, ἂν τι καὶ ἄλλο βούληται μανθάνειν ἢ πράττειν, οὕτω πράττειν, ἄνευ δὲ τούτου μή, ἢ τὸν μὴ μετέχοντα καὶ διδάσκειν καὶ κολάζειν καὶ παῖδα καὶ ἄνδρα καὶ γυναῖκα, ἔωσπερ ἂν κολαζόμενος βελτίων γέννηται, ὅς δ' ἂν μὴ ὑπακούῃ κολαζόμενος καὶ διδασκόμενος, ὡς ἀνίατον ὄντα τοῦτον [b] ἐκβάλλειν ἐκ τῶν πόλεων ἢ ἀποκτείνειν – εἰ οὕτω μὲν ἔχει, οὕτω δ' αὐτοῦ πεφυκότος οἷ ἀγαθοὶ ἄνδρες εἰ τὰ μὲν ἄλλα διδάσκονται τοὺς ὑεῖς, τοῦτο δὲ μὴ, σκέψαι ὡς θαυμασίως γίνονται οἷ ἀγαθοί. ὅτι μὲν γὰρ διδακτὸν αὐτὸ ἡγοῦνται καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, ἀπεδείξαμεν· διδακτοῦ δὲ ὄντος καὶ θεραπευτοῦ τὰ μὲν ἄλλα ἄρα τοὺς ὑεῖς διδάσκονται, ἐφ' οἷς οὐκ ἔστι θάνατος ἢ ζημία ἐὰν μὴ ἐπίστωνται, ἐφ' ὧ δὲ ἢ τε ζημία θάνατος αὐτῶν τοῖς παισὶ καὶ φυγαὶ μὴ μαθοῦσι [c] μηδὲ θεραπευθεῖσιν εἰς ἀρετῆν, καὶ πρὸς τῷ θανάτῳ χρημάτων τε δημεύσεις καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν συλλήβδην τῶν οἷκων ἀνατροπαί, ταῦτα δ' ἄρα οὐ διδάσκονται οὐδ' ἐπιμελοῦνται πᾶσαν ἐπιμέλειαν; οἷεσθαί γε χρή, ὧ Σώκρατες. ἐκ παίδων σμικρῶν ἀρξάμενοι, μέχρι οὗπερ ἂν ζῶσι, καὶ διδάσκουσι καὶ νοθετοῦσιν. ἐπειδὴν θάπτον συνιῆ τις τὰ λεγόμενα, καὶ τροφὸς καὶ μήτηρ καὶ παιδαγωγὸς καὶ αὐτὸς [d] ὁ πατήρ περὶ τούτου διαμάχονται, ὅπως ὡς βέλτιστος ἔσται ὁ παῖς, παρ' ἑκάστου καὶ ἔργον καὶ λόγον διδάσκοντες καὶ ἐνδεικνύμενοι ὅτι τὸ μὲν δίκαιον, τὸ δὲ ἄδικον, καὶ τότε μὲν καλόν, τότε δὲ αἰσχρόν, καὶ τότε μὲν ὄσιον, τότε δὲ ἀνόσιον, καὶ τὰ μὲν ποιεῖ, τὰ δὲ μὴ ποιεῖ. καὶ ἐὰν μὲν ἐκῶν πείθηται· εἰ δὲ μὴ, ὥσπερ ξύλον διαστρεφόμενον καὶ καμπτόμενον εὐθύνουσιν ἀπειλαῖς καὶ πληγαῖς. μετὰ δὲ ταῦτα εἰς

διδασκάλων πέμποντες πολὺ μᾶλλον ἐντέλλονται ἐπιμελεῖσθαι εὐκοσμίας τῶν παίδων ἢ γραμμάτων τε καὶ κιθαρίσεως· οἱ δὲ διδάσκαλοι τούτων τε ἐπιμελοῦνται, καὶ ἐπειδὴν αὖ γράμματα μάθωσιν καὶ μέλλωσιν συνήσειν τὰ γεγραμμένα ὥσπερ τότε τὴν φωνήν, παρατιθέασιν αὐτοῖς ἐπὶ τῶν βήθρων ἀναγιγνώσκειν ποιητῶν ἀγαθῶν ποιήματα καὶ ἐκμανθάνειν [326.a] ἀναγκάζουσιν, ἐν οἷς πολλὰ μὲν νοουθετήσεις ἔνεισιν πολλὰ δὲ διέξοδοι καὶ ἔπαινοι καὶ ἐγκώμια παλαιῶν ἀνδρῶν ἀγαθῶν, ἵνα ὁ παῖς ζηλῶν μιμῆται καὶ ὀρέγηται τοιοῦτος γενέσθαι. οἱ τ' αὖ κιθαρισταί, ἕτερα τοιαῦτα, σωφροσύνης τε ἐπιμελοῦνται καὶ ὅπως ἂν οἱ νέοι μηδὲν κακουργῶσιν· πρὸς δὲ τούτοις, ἐπειδὴν κιθαρίζειν μάθωσιν, ἄλλων αὖ ποιητῶν ἀγαθῶν ποιήματα διδάσκουσι μελοποιῶν, εἰς τὰ [b] κιθαρίσματα ἐντείνοντες, καὶ τοὺς ῥυθμούς τε καὶ τὰς ἁρμονίας ἀναγκάζουσιν οἰκειοῦσθαι ταῖς ψυχαῖς τῶν παίδων, ἵνα ἡμερώτεροί τε ᾧσιν, καὶ εὐρυθμότεροι καὶ εὐαρμοσσότεροι γιγνόμενοι χρήσιμοι ᾧσιν εἰς τὸ λέγειν τε καὶ πράττειν· πᾶς γὰρ ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου εὐρυθμίας τε καὶ εὐαρμοστίας δεῖται. ἔτι τοίνυν πρὸς τούτοις εἰς παιδοτρίβου πέμπουσιν, ἵνα τὰ σώματα βελτίω ἔχοντες ὑπηρετῶσι τῇ διανοίᾳ χρηστῇ [c] οὕση, καὶ μὴ ἀναγκάζονται ἀποδειλιᾶν διὰ τὴν πονηρίαν τῶν σωμάτων καὶ ἐν τοῖς πολέμοις καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις πράξεσιν. καὶ ταῦτα ποιοῦσιν οἱ μάλιστα δυνάμενοι μάλιστα – μάλιστα δὲ δύνανται οἱ πλουσιώτατοι – καὶ οἱ τούτων ὑεῖς, πρωαίτατα εἰς διδασκάλων τῆς ἡλικίας ἀρξάμενοι φοιτᾶν, ὀψιαίτατα ἀπαλλάττονται. ἐπειδὴν δὲ ἐκ διδασκάλων ἀπαλλαγῶσιν, ἡ πόλις αὖ τοὺς τε νόμους ἀναγκάζει μανθάνειν καὶ κατὰ τούτους ζῆν κατὰ παράδειγμα, [d] ἵνα μὴ αὐτοὶ ἐφ' αὐτῶν εἰκῆ πράττωσιν, ἀλλ' ἀτεχνῶς ὥσπερ οἱ γραμματισταὶ τοῖς μήπω δεινοῖς γράφειν τῶν παίδων ὑπογράψαντες γραμμάς τῇ γραφίδι οὕτω τὸ γραμματεῖον διδῶσιν καὶ ἀναγκάζουσι γράφειν κατὰ τὴν ὑφήγησιν τῶν γραμμῶν, ὡς δὲ καὶ ἡ πόλις νόμους ὑπογράψασα, ἀγαθῶν καὶ παλαιῶν νομοθετῶν εὐρήματα, κατὰ τούτους ἀναγκάζει καὶ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι, ὅς δ' ἂν ἐκτὸς βαίῃ τούτων, κολάζει· καὶ ὄνομα τῇ κολάσει ταύτη καὶ παρ' ὑμῖν [e] καὶ ἄλλοθι πολλαχού, ὡς εὐθυνούσης τῆς δίκης, εὐθῆναι. τοσαύτης οὖν τῆς ἐπιμελείας οὕσης περὶ ἀρετῆς ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, θαυμάζεις, ᾧ Σώκρατες, καὶ ἀπορεῖς εἰ διδακτόν ἐστὶν ἀρετή; ἀλλ' οὐ χρή θαυμάζειν, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον εἰ μὴ διδακτόν.

Διὰ τί οὖν τῶν ἀγαθῶν πατέρων πολλοὶ ὑεῖς φαῦλοι γίνονται; τοῦτο αὖ μάθε· οὐδὲν γὰρ θαυμαστόν, εἴπερ ἀληθῆ ἐγὼ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἔλεγον, ὅτι τούτου τοῦ πράγματος, [327.a] τῆς ἀρετῆς, εἰ μέλλει πόλις εἶναι, οὐδένα δεῖ ἰδιωτεύειν. εἰ γὰρ δὴ ὁ λέγω οὕτως ἔχει – ἔχει δὲ μάλιστα πάντων οὕτως – ἐνθυμήθητι ἄλλο τῶν ἐπιτηδευμάτων ὅτιοῦν καὶ μαθημάτων προελόμενος. εἰ μὴ οἶόν τ' ἦν πόλιν εἶναι εἰ μὴ πάντες αὐληταὶ ἦμεν ὁποῖός τις ἐδύνατο ἕκαστος, καὶ τοῦτο καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ πᾶς πάντα καὶ ἐδίδασκε καὶ ἐπέπληττε τὸν μὴ καλῶς αὐλοῦντα, καὶ μὴ ἐφθόνηι τούτου, ὥσπερ νῦν τῶν δικαίων καὶ τῶν νομίμων οὐδεὶς φθονεῖ οὐδ' [b] ἀποκρύπτεται ὥσπερ τῶν ἄλλων τεχνημάτων – λυσιτελεῖ γὰρ οἴμαι ἡμῖν ἢ ἀλλήλων δικαιοσύνη καὶ ἀρετή· διὰ ταῦτα πᾶς παντὶ προθυμῶς λέγει καὶ διδάσκει καὶ τὰ δίκαια καὶ τὰ νόμιμα – εἰ οὖν οὕτω καὶ ἐν αὐλήσει πᾶσαν προθυμίαν καὶ ἀφθονίαν εἶχομεν ἀλλήλους διδάσκειν, οἶει ἂν τι, ἔφη, μᾶλλον, ᾧ Σώκρατες, τῶν ἀγαθῶν αὐλητῶν ἀγαθοὺς αὐλητὰς τοὺς ὑεῖς γίνεσθαι ἢ τῶν φαύλων; οἴμαι μὲν οὐ, ἀλλὰ ὅτου ἔτυχεν ὁ ὑὸς εὐφυέστατος γενόμενος εἰς αὐλησιν, οὗτος [c] ἂν ἐλλόγιμος ἠύξῃθη, ὅτου δὲ ἀφυῆς, ἀκλεῆς· καὶ πολλάκις μὲν ἀγαθοῦ αὐλητοῦ φαῦλος ἂν ἀπέβη, πολλάκις δ' ἂν φαύλου ἀγαθός· ἀλλ' οὖν αὐληταὶ γ' ἂν πάντες ἦσαν ἱκανοὶ ὡς πρὸς τοὺς ἰδιώτας καὶ μηδὲν αὐλήσεως ἐπαίοντας. οὕτως οἴου καὶ νῦν, ὅστις σοὶ ἀδικώτατος φαίνεται ἄνθρωπος τῶν ἐν νόμοις καὶ ἀνθρώποις τεθραμμένων, δίκαιον αὐτὸν εἶναι καὶ δημιουργὸν τούτου τοῦ πράγματος, εἰ δέοι αὐτὸν κρίνεσθαι [d] πρὸς ἀνθρώπους οἷς μήτε παιδεία ἐστὶν μήτε δικαστήρια μήτε νόμοι μηδὲ ἀνάγκη μηδεμία διὰ παντὸς

ἀναγκάζουσα ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι, ἀλλ' εἶεν ἄγριοί τινες οἴοιπερ οὐς πέρυσιν Φερεκράτης ὁ ποιητὴς ἐδίδαξεν ἐπὶ Ληναίῳ. ἦ σφόδρα ἐν τοῖς τοιούτοις ἀνθρώποις γενόμενος, ὥσπερ οἱ ἐν ἐκείνῳ τῷ χορῷ μισάνθρωποι, ἀγαπήσας ἂν εἰ ἐντύχοις Εὐρυβάτῳ καὶ Φρυνώνδῃ, καὶ ἀνολοφύραι' ἂν ποθῶν τὴν τῶν ἐνθάδε ἀνθρώπων [e] πονηρίαν. νῦν δὲ τρυφᾷς, ὧ Σώκρατες, διότι πάντες διδάσκαλοί εἰσιν ἀρετῆς καθ' ὅσον δύνανται ἕκαστος, καὶ οὐδεὶς σοὶ φαίνεται· εἶθ', ὥσπερ ἂν εἰ ζητοῖς τίς διδάσκαλος [328.a] τοῦ ἐλληνίζειν, οὐδ' ἂν εἷς φανείη, οὐδέ γ' ἂν οἶμαι εἰ ζητοῖς τίς ἂν ἡμῖν διδάξειεν τοὺς τῶν χειροτεχνῶν ὑεῖς αὐτὴν ταύτην τὴν τέχνην ἣν δὴ παρὰ τοῦ πατρὸς μεμαθήκασι, καθ' ὅσον οἷός τ' ἦν ὁ πατήρ καὶ οἱ τοῦ πατρὸς φίλοι ὄντες ὁμότεχνοι, τούτους ἔτι τίς ἂν διδάξειεν, οὐ ῥάδιον οἶμαι εἶναι, ὧ Σώκρατες, τούτων διδάσκαλον φανῆναι, τῶν δὲ ἀπείρων παντάπασι ῥάδιον, οὕτω δὲ ἀρετῆς καὶ τῶν ἄλλων πάντων· ἀλλὰ κἂν εἰ ὀλίγον ἔστιν τις ὅστις διαφέρει [b] ἡμῶν προβιβάσαι εἰς ἀρετὴν, ἀγαπητόν. ὧν δὴ ἐγὼ οἶμαι εἷς εἶναι, καὶ διαφερόντως ἂν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ὄνῃσαί τινα πρὸς τὸ καλὸν καὶ ἀγαθὸν γενέσθαι, καὶ ἀξίως τοῦ μισθοῦ ὃν πράττομαι καὶ ἔτι πλείονος, ὥστε καὶ αὐτῷ δοκεῖν τῷ μαθόντι. διὰ ταῦτα καὶ τὸν τρόπον τῆς πράξεως τοῦ μισθοῦ τοιοῦτον πεποιήμα· ἐπειδὴν γάρ τις παρ' ἐμοῦ μάθη, ἐὰν μὲν βούληται, ἀποδέδωκεν ὃ ἐγὼ πράττομαι ἀργύριον· [c] ἐὰν δὲ μή, ἐλθὼν εἰς ἱερόν, ὁμόσας ὅσου ἂν φῆ ἄξια εἶναι τὰ μαθήματα, τοσοῦτον κατέθηκε.

Τοιοῦτόν σοι, ἔφη, ὧ Σώκρατες, ἐγὼ καὶ μῦθον καὶ λόγον εἶρηκα, ὡς διδασκὸν ἀρετῆς καὶ Ἀθηναῖοι οὕτως ἠγοῦνται, καὶ ὅτι οὐδὲν θαυμαστὸν τῶν ἀγαθῶν πατέρων φαύλους ὑεῖς γίνεσθαι καὶ τῶν φαύλων ἀγαθοὺς, ἐπεὶ καὶ οἱ Πολυκλείτου ὑεῖς, Παράλου καὶ Ξανθίππου τοῦδε ἠλικιῶται, οὐδὲν πρὸς τὸν πατέρα εἰσίν, καὶ ἄλλοι ἄλλων δημιουργῶν. τῶνδε δὲ [d] οὕτω ἄξιον τοῦτο κατηγορεῖν· ἔτι γὰρ ἐν αὐτοῖς εἰσιν ἐλπίδες· νέοι γάρ.

Πρωταγόρας μὲν τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα ἐπιδειξάμενος ἀπεπαύσατο τοῦ λόγου. καὶ ἐγὼ ἐπὶ μὲν πολὺν χρόνον κεκλημένος ἔτι πρὸς αὐτὸν ἔβλεπον ὡς ἐροῦντά τι, ἐπιθυμῶν ἀκούειν· ἐπεὶ δὲ δὴ ἠσθόμην ὅτι τῷ ὄντι πεπαυμένος εἶη, μόγις πῶς ἐμαυτὸν ὥσπερ εἰ συναγεῖρας εἶπον, βλέψας πρὸς τὸν Ἴπποκράτη· ὦ παῖ Ἀπολλοδώρου, ὡς χάριν σοὶ ἔχω ὅτι προὔτρεψάς με ὧδε ἀφικέσθαι· πολλοῦ γὰρ ποιῶμαι [e] ἀκηκοέναι ἃ ἀκήκοα Πρωταγόρου. ἐγὼ γὰρ ἐν μὲν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ ἠγοῦμένην οὐκ εἶναι ἀνθρωπίνην ἐπιμέλειαν ἢ ἀγαθοὶ οἱ ἀγαθοὶ γίνονται· νῦν δὲ πέπεισμαι. πλὴν σμικρόν τί μοι ἐμποδῶν, ὃ δὴλον ὅτι Πρωταγόρας ῥαδίως ἐπεκιδιδάξει, ἐπειδὴ καὶ τὰ πολλὰ ταῦτα ἐξεδίδαξεν. καὶ γὰρ εἰ μὲν τις περὶ αὐτῶν τούτων συγγένοιτο ὄψωυν τῶν [329.a] δημηγόρων, τάχ' ἂν καὶ τοιούτους λόγους ἀκούσειεν ἢ Περικλέους ἢ ἄλλου τινὸς τῶν ἱκανῶν εἰπεῖν· εἰ δὲ ἐπανέροιτό τινα τι, ὥσπερ βιβλία οὐδὲν ἔχουσιν οὔτε ἀποκρίνασθαι οὔτε αὐτοὶ ἐρέσθαι, ἀλλ' ἐὰν τις καὶ σμικρὸν ἐπερωτήσῃ τι τῶν ῥηθέντων, ὥσπερ τὰ χαλκία πληγέντα μακρὸν ἤχεϊ καὶ ἀποτείνει ἐὰν μὴ ἐπιλάβηται τις, καὶ οἱ ῥήτορες οὕτω, σμικρὰ ἐρωτηθέντες δόλιχον κατατείνουσι τοῦ λόγου. Πρωταγόρας δὲ ὅδε ἱκανὸς μὲν μακροὺς λόγους καὶ καλοὺς εἰπεῖν, ὡς αὐτὰ δηλοῖ, ἱκανὸς δὲ καὶ ἐρωτηθεὶς ἀποκρίνασθαι κατὰ βραχὺ καὶ ἐρόμενος περιμεῖναι τε καὶ ἀποδέξασθαι τὴν ἀπόκρισιν, ἃ ὀλίγοις ἐστὶ παρεσκευασμένα. νῦν οὖν, ὧ Πρωταγόρα, σμικροῦ τινος ἐνδεής εἰμι πάντ' ἔχειν, εἴ μοι ἀποκρίναιο τόδε. τὴν ἀρετὴν φῆς διδασκὸν εἶναι, καὶ ἐγὼ εἶπερ ἄλλῳ τῷ ἀνθρώπῳ πειθοίμην ἂν, καὶ σοὶ πείθομαι· [c] ὃ δ' ἐθαύμασά σου λέγοντος, τοῦτό μοι ἐν τῇ ψυχῇ ἀποπλήρωσον. ἔλεγες γὰρ ὅτι ὁ Ζεὺς τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν αἰδῶ πέμψειε τοῖς ἀνθρώποις, καὶ αὐτὸν πολλοῦ ἐν τοῖς λόγοις ἐλέγετο ὑπὸ σοῦ ἢ δικαιοσύνη καὶ σωφροσύνη καὶ ὁσιότης καὶ πάντα ταῦτα ὡς ἐν τι εἶη συλλήβδην, ἀρετῆ· ταῦτ' οὖν αὐτὰ δῖε λθέ μοι ἀκριβῶς τῷ λόγῳ, πότερον ἐν μὲν τί ἐστὶν ἢ ἀρετῆ,

μόρια δὲ αὐτῆς ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη καὶ σωφροσύνη καὶ ὀσιότης, ἢ ταῦτ' ἐστὶν ἅ νυνδὴ ἐγὼ [d] ἔλεγον πάντα ὀνόματα τοῦ αὐτοῦ ἐνὸς ὄντος, τοῦτ' ἐστὶν ὃ ἔτι ἐπιποθῶ.

Ἀλλὰ ῥάδιον τοῦτὸ γ', ἔφη, ὃ Σώκρατες, ἀποκρίνασθαι, ὅτι ἐνὸς ὄντος τῆς ἀρετῆς μόριά ἐστὶν ἅ ἐρωτᾷς. – Πότερον, ἔφην, ὡσπερ προσώπου τὰ μόρια μόριά ἐστὶν, στόμα τε καὶ ῥίς καὶ ὀφθαλμοὶ καὶ ὦτα, ἢ ὡσπερ τὰ τοῦ χρυσοῦ μόρια οὐδὲν διαφέρει τὰ ἕτερα τῶν ἐτέρων, ἀλλήλων καὶ τοῦ ὅλου, ἀλλ' ἢ μεγέθει καὶ σμικρότητι; – Ἐκείνως μοι φαίνεται, ὃ [e] Σώκρατες, ὡσπερ τὰ τοῦ προσώπου μόρια ἔχει πρὸς τὸ ὅλον πρόσωπον. – Πότερον οὖν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ μεταλαμβάνουσιν οἱ ἄνθρωποι τούτων τῶν τῆς ἀρετῆς μορίων οἱ μὲν ἄλλο, οἱ δὲ ἄλλο, ἢ ἀνάγκη, ἐάνπερ τις ἐν λάβῃ, ἅπαντα ἔχειν; – Οὐδαμῶς, ἔφη, ἐπεὶ πολλοὶ ἀνδρεῖοί εἰσιν, ἄδικοι δέ, καὶ δίκαιοι αὖ, σοφοὶ δὲ οὐ. – Ἔστιν γὰρ οὖν καὶ ταῦτα μόρια [330.a] τῆς ἀρετῆς, ἔφην ἐγώ, σοφία τε καὶ ἀνδρεία; – Πάντων μάλιστα δήπου, ἔφη· καὶ μέγιστόν γε ἡ σοφία τῶν μορίων. – Ἐκαστον δὲ αὐτῶν ἐστὶν, ἦν δ' ἐγώ, ἄλλο, τὸ δὲ ἄλλο; – Ναί. – Ἡ καὶ δύναμιν αὐτῶν ἕκαστον ἰδίαν ἔχει; ὡσπερ τὰ τοῦ προσώπου, οὐκ ἐστὶν ὀφθαλμὸς οἷον τὰ ὦτα, οὐδ' ἡ δύναμις αὐτοῦ ἢ αὐτῆ· οὐδὲ τῶν ἄλλων οὐδὲν ἐστὶν οἷον τὸ ἕτερον οὔτε κατὰ τὴν δύναμιν οὔτε κατὰ τὰ ἄλλα· ἄρ' οὖν οὕτω καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς μόρια οὐκ ἐστὶν τὸ ἕτερον οἷον τὸ [b] ἕτερον, οὔτε αὐτὸ οὔτε ἡ δύναμις αὐτοῦ; ἢ δῆλα δὴ ὅτι οὕτως ἔχει, εἴπερ τῷ παραδείγματι γε ἔοικε; – Ἄλλ' οὕτως, ἔφη, ἔχει, ὃ Σώκρατες. – Καὶ ἐγὼ εἶπον· Οὐδὲν ἄρα ἐστὶν τῶν τῆς ἀρετῆς μορίων ἄλλο οἷον ἐπιστήμη, οὐδ' οἷον δικαιοσύνη, οὐδ' οἷον ἀνδρεία, οὐδ' οἷον σωφροσύνη, οὐδ' οἷον ὀσιότης. – Οὐκ ἔφη. – Φέρε δὴ, ἔφην ἐγώ, κοινῇ σκεψώμεθα ποῖον τι αὐτῶν ἐστὶν ἕκαστον. πρῶτον μὲν τὸ τοιόνδε· [c] ἡ δικαιοσύνη πρᾶγμα τί ἐστὶν ἢ οὐδὲν πρᾶγμα; ἐμοὶ μὲν γὰρ δοκεῖ· τί δὲ σοί; – Κάμοί, ἔφη. – Τί οὖν; εἴ τις ἔροίτο ἐμέ τε καὶ σέ· «ἜΩ Πρωταγόρα τε καὶ Σώκρατες, εἶπετον δὴ μοι, τοῦτο τὸ πρᾶγμα ὃ ὠνομάσατε ἄρτι, ἡ δικαιοσύνη, αὐτὸ τοῦτο δίκαιόν ἐστὶν ἢ ἄδικον;» ἐγὼ μὲν ἂν αὐτῷ ἀποκριναίμην ὅτι δίκαιον· σὺ δὲ τίν' ἂν ψῆφον θεῖο; τὴν αὐτὴν ἐμοὶ ἢ ἄλλην; – Τὴν αὐτὴν, ἔφη. – Ἔστιν ἄρα τοιοῦτον ἡ δικαιοσύνη οἷον δίκαιον εἶναι, φαίην ἂν ἔγωγε ἀποκρινόμενος τῷ [d] ἐρωτῶντι· οὐκοῦν καὶ σὺ; – Ναί, ἔφη. – Εἰ οὖν μετὰ τοῦτο ἡμᾶς ἔροίτο· «Οὐκοῦν καὶ ὀσιότητά τινά φατε εἶναι;» φαίμεν ἂν, ὡς ἐγὼμαι. – Ναί, ἦ δ' ὅς. – «Οὐκοῦν φατε καὶ τοῦτο πρᾶγμα τί εἶναι;» φαίμεν ἂν· ἢ οὐ; – Καὶ τοῦτο συνέφη. – «Πότερον δὲ τοῦτο αὐτὸ τὸ πρᾶγμα φατε τοιοῦτον πεφυκέναι οἷον ἀνόσιον εἶναι ἢ οἷον ὄσιον;» ἀγανακτήσαμεν ἂν ἔγωγ', ἔφην, τῷ ἐρωτήματι, καὶ εἵπομ' ἂν· Εὐφήμει, ὃ ἄνθρωπε· σχολῆ μεντᾶν τι ἄλλο ὄσιον εἶη, εἰ μὴ αὐτὴ [e] γε ἡ ὀσιότης ὄσιον ἔσται. τί δὲ σὺ; οὐχ οὕτως ἂν ἀποκρίναιο; – Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

Εἰ οὖν μετὰ τοῦτο εἴποι ἐρωτῶν ἡμᾶς· «Πῶς οὖν ὀλίγον πρότερον ἐλέγετε; ἄρ' οὐκ ὀρθῶς ὑμῶν κατήκουσα; ἐδόξατέ μοι φάναι τὰ τῆς ἀρετῆς μόρια εἶναι οὕτως ἔχοντα πρὸς ἀλλήλα, ὡς οὐκ εἶναι τὸ ἕτερον αὐτῶν οἷον τὸ ἕτερον·» εἵπομ' ἂν ἔγωγε ὅτι τὰ μὲν ἄλλα ὀρθῶς ἤκουσας, ὅτι δὲ καὶ ἐμέ οἶε εἰπεῖν τοῦτο, παρήκουσας· Πρωταγόρας γὰρ [331.a] ὅδε ταῦτα ἀπεκρίνατο, ἐγὼ δὲ ἠρώτων. εἰ οὖν εἴποι· «Ἀληθῆ ὅδε λέγει, ὃ Πρωταγόρα; σὺ φῆς οὐκ εἶναι τὸ ἕτερον μόριον οἷον τὸ ἕτερον τῶν τῆς ἀρετῆς; σὸς οὗτος ὁ λόγος ἐστίν;» τί ἂν αὐτῷ ἀποκρίναιο; – Ἀνάγκη, ἔφη, ὃ Σώκρατες, ὁμολογεῖν.

Τί οὖν, ὃ Πρωταγόρα, ἀποκρινόμεθα αὐτῷ, ταῦτα ὁμολογήσαντες, ἐὰν ἡμᾶς ἐπανέρηται· «Οὐκ ἄρα ἐστὶν ὀσιότης οἷον δίκαιον εἶναι πρᾶγμα, οὐδὲ δικαιοσύνη οἷον ὄσιον ἀλλ' οἷον μὴ ὄσιον· ἢ δ' ὀσιότης οἷον μὴ δίκαιον, ἀλλ' ἄδικον [b] ἄρα, τὸ δὲ ἀνόσιον;» τί αὐτῷ ἀποκρινόμεθα; ἐγὼ μὲν γὰρ αὐτὸς ὑπὲρ γε ἐμαυτοῦ φαίην ἂν καὶ τὴν δικαιοσύνην ὄσιον εἶναι καὶ τὴν ὀσιότητα δίκαιον· καὶ ὑπὲρ σοῦ δέ, εἴ με ἐφῆς, ταῦτ' ἂν ταῦτα ἀποκρινοίμην, ὅτι ἦτοι ταυτόν γ' ἐστὶν δικαιοσύνη ὀσιότητι

ἢ ὅτι ὁμοιώτατον, καὶ μάλιστα πάντων ἢ τε δικαιοσύνη οἷον ὀσιότης καὶ ἢ ὀσιότης οἷον δικαιοσύνη. ἀλλ' ὅρα εἰ διακωλύεις ἀποκρίνεσθαι, ἢ καὶ σοὶ συνδοκεῖ οὕτως. – Οὐ πάνυ μοι δοκεῖ, ἔφη, ὧ Σώκρατες, οὕτως ἀπλοῦν [c] εἶναι, ὥστε συγχωρῆσαι τὴν τε δικαιοσύνην ὅσιον εἶναι καὶ τὴν ὀσιότητα δίκαιον, ἀλλὰ τί μοι δοκεῖ ἐν αὐτῷ διάφορον εἶναι. ἀλλὰ τί τοῦτο διαφέρει; ἔφη· εἰ γὰρ βούλει, ἔστω ἡμῖν καὶ δικαιοσύνη ὅσιον καὶ ὀσιότης δίκαιον. – Μὴ μοι, ἦν δ' ἐγώ· οὐδὲν γὰρ δέομαι τὸ «εἰ βούλει» τοῦτο καὶ «εἰ σοὶ δοκεῖ» ἐλέγχεσθαι, ἀλλ' ἐμέ τε καὶ σέ· τὸ δ' «ἐμέ τε καὶ σέ» τοῦτο λέγω, οἰόμενος οὕτω τὸν λόγον βέλτιστ' [d] ἂν ἐλέγχεσθαι, εἴ τις τὸ «εἰ» ἀφέλοι αὐτοῦ. – Ἀλλὰ μέντοι, ἦ δ' ὅς, προσέοικέν τι δικαιοσύνη ὀσιότητι· καὶ γὰρ ὅτιοῦν ὄφωῦν ἀμῆ γέ πη προσέοικεν. τὸ γὰρ λευκὸν τῷ μέλανι ἔστιν ὅπη προσέοικεν, καὶ τὸ σκληρὸν τῷ μαλακῷ, καὶ τᾶλλα ἃ δοκεῖ ἐναντιώτατα εἶναι ἀλλήλοις· καὶ ἃ τότε ἔφαμεν ἄλλην δύναμιν ἔχειν καὶ οὐκ εἶναι τὸ ἕτερον οἷον τὸ ἕτερον, τὰ τοῦ προσώπου μόρια, ἀμῆ γέ πη προσέοικεν καὶ ἔστιν τὸ ἕτερον οἷον τὸ ἕτερον. ὥστε τούτῳ γε τῷ τρόπῳ [e] κἂν ταῦτα ἐλέγχῃς, εἰ βούλοιο, ὡς ἅπαντά ἐστιν ὅμοια ἀλλήλοις. ἀλλ' οὐχὶ τὰ ὁμοίον τι ἔχοντα ὅμοια δίκαιον καλεῖν, οὐδὲ τὰ ἀνόμοιον τι ἔχοντα ἀνόμοια, κἂν πάνυ σμικρὸν ἔχη τὸ ὁμοίον. – Καὶ ἐγὼ θαυμάσας εἶπον πρὸς αὐτόν· Ἦ γὰρ οὕτω σοὶ τὸ δίκαιον καὶ τὸ ὅσιον πρὸς ἀλλήλα ἔχει, ὥστε ὁμοίον τι σμικρὸν ἔχειν ἀλλήλοις; – Οὐ πάνυ, [332.a] ἔφη, οὕτως, οὐ μέντοι οὐδὲ αὖ ὡς σύ μοι δοκεῖς οἶεσθαι. – Ἀλλὰ μήν, ἔφην ἐγώ, ἐπειδὴ δυσχερῶς δοκεῖς μοι ἔχειν πρὸς τοῦτο, τοῦτο μὲν ἐάσωμεν, τότε δὲ ἄλλο ὧν ἔλεγες ἐπισκεψώμεθα. ἀφροσύνην τι καλεῖς; – Ἔφη. – Τούτῳ τῷ πράγματι οὐ πᾶν τούναντίον ἐστὶν ἡ σοφία; – Ἐμοιγε δοκεῖ, ἔφη. – Πότερον δὲ ὅταν πράττωσιν ἄνθρωποι ὀρθῶς τε καὶ ὠφελίμως, τότε σωφρονεῖν σοὶ δοκοῦσιν οὕτω πράττοντες, ἢ [εἰ] τούναντίον [ἔπραττον]; – Σωφρονεῖν, ἔφη. – Οὐκοῦν σωφροσύνη σωφρονοῦσιν; – Ἀνάγκη. – Οὐκοῦν οἱ μὴ ὀρθῶς πράττοντες ἀφρόνως πράττουσιν καὶ οὐ σωφρονοῦσιν οὕτω πράττοντες; – Συνδοκεῖ μοι, ἔφη. – Τούναντίον ἄρα ἐστὶν τὸ ἀφρόνως πράττειν τῷ σωφρόνως; – Ἔφη. – Οὐκοῦν τὰ μὲν ἀφρόνως πραττόμενα ἀφροσύνη πράττεται, τὰ δὲ σωφρόνως σωφροσύνη; – Ὁμολόγει. – Οὐκοῦν εἴ τι ἰσχύϊ πράττεται, ἰσχυρῶς πράττεται, καὶ εἴ τι ἀσθενεία, ἀσθενῶς; – Ἐδόκει. – Καὶ εἴ τι μετὰ τάχους, ταχέως, καὶ εἴ τι μετὰ βραδυτήτος, [c] βραδέως; – Ἔφη. – Καὶ εἴ τι διῆ ὡσαύτως πράττεται, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πράττεται, καὶ εἴ τι ἐναντίως, ὑπὸ τοῦ ἐναντίου; – Συνέφη. – Φέρε δὴ, ἦν δ' ἐγώ, ἔστιν τι καλόν; – Συνεχώρει. – Τούτῳ ἔστιν τι ἐναντίον πλην τὸ αἰσχρόν; – Οὐκ ἔστιν. – Τί δέ; ἔστιν τι ἀγαθόν; – Ἔστιν. – Τούτῳ ἔστιν τι ἐναντίον πλην τὸ κακόν; – Οὐκ ἔστιν. – Τί δέ; ἔστιν τι ὄξυ ἐν φωνῇ; – Ἔφη. – Τούτῳ μὴ ἔστιν τι ἐναντίον ἄλλο πλην τὸ βαρύν; – Οὐκ ἔφη. – Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ἐνὶ ἐκάστῳ τῶν ἐναντίων ἐν μόνον ἐστὶν ἐναντίον καὶ οὐ πολλά; – Συνωμολόγει.

[d] Ἦθι δὴ, ἦν δ' ἐγώ, ἀναλογισώμεθα τὰ ὠμολογημένα ἡμῖν. ὠμολογήκαμεν ἐν ἐνὶ μόνον ἐναντίον εἶναι, πλείω δὲ μή; – Ὁμολογήκαμεν. – Τὸ δὲ ἐναντίως πραττόμενον ὑπὸ ἐναντίων πράττεσθαι; – Ἔφη. – Ὁμολογήκαμεν δὲ ἐναντίως πράττεσθαι ὃ ἂν ἀφρόνως πράττηται τῷ σωφρόνως πραττομένῳ; – Ἔφη. – Τὸ δὲ σωφρόνως πραττόμενον ὑπὸ σωφροσύνης πράττεσθαι, τὸ δὲ ἀφρόνως ὑπὸ ἀφροσύνης; [e] – Συνεχώρει. – Οὐκοῦν εἴπερ ἐναντίως πράττεται, ὑπὸ ἐναντίου πράττει' ἂν; – Ναί. – Πράττεται δὲ τὸ μὲν ὑπὸ σωφροσύνης, τὸ δὲ ὑπὸ ἀφροσύνης; – Ναί. – Ἐναντίως; – Πάνυ γε. – Οὐκοῦν ὑπὸ ἐναντίων ὄντων; – Ναί. – Ἐναντίον ἄρ' ἐστὶν ἀφροσύνη σωφροσύνης; – Φαίνεται. – Μέμνησαι οὖν ὅτι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὠμολόγηται ἡμῖν ἀφροσύνη σοφία ἐναντίον εἶναι; – Συνωμολόγει. – Ἐν δὲ ἐνὶ μόνον ἐναντίον [333.a] εἶναι; – Φημί. – Πότερον οὖν, ὧ Πρωταγόρα, λύσωμεν τῶν λόγων; τὸ ἐν ἐνὶ μόνον ἐναντίον εἶναι, ἢ ἐκεῖνον ἐν ᾧ ἐλέγετο ἕτερον εἶναι σωφροσύνης σοφία, μόριον δὲ ἐκάτερον ἀρετῆς, καὶ πρὸς τῷ ἕτερον εἶναι καὶ ἀνόμοια καὶ αὐτὰ καὶ αἱ δυνάμεις αὐτῶν, ὥσπερ τὰ τοῦ προσώπου μόρια; πότερον οὖν διῆ λύσωμεν; οὗτοι γὰρ οἱ λόγοι

ἀμφοτέρω οὐ πάνυ μουσικῶς λέγονται· οὐ γὰρ συνάδουσιν οὐδὲ συναρμόττουσιν ἀλλήλοις. πῶς γὰρ ἂν συνάδοιεν, εἴπερ γε ἀνάγκη ἐνὶ [b] μὲν ἓν μόνον ἐναντίον εἶναι, πλείοσιν δὲ μή, τῇ δὲ ἀφροσύνῃ ἐνὶ ὄντι σοφία ἐναντία καὶ σωφροσύνη αὐτὴ φαίνεται· ἢ γὰρ, ὦ Πρωταγόρα, ἔφην ἐγώ, ἢ ἄλλως πως; – Ὁμολόγησεν καὶ μάλ' ἀκόντως. – Οὐκοῦν ἐν ἂν εἴη ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ σοφία; τὸ δὲ πρότερον αὐτὴ ἐφάνη ἡμῖν ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ὁσιότης σχεδόν τι ταῦτόν ὄν.

Ἴθι δὴ, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Πρωταγόρα, μὴ ἀποκάμωμεν ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ διασκεψώμεθα. ἄρα τίς σοι δοκεῖ ἀδικῶν [c] ἄνθρωπος σωφρονεῖν, ὅτι ἀδικεῖ; – Αἰσχυνοίμην ἂν ἔγωγ', ἔφη, ὦ Σώκρατες, τοῦτο ὁμολογεῖν, ἐπεὶ πολλοὶ γέ φασι τῶν ἀνθρώπων. – Πότερον οὖν πρὸς ἐκείνους τὸν λόγον ποιήσομαι, ἔφην, ἢ πρὸς σέ; – Εἰ βούλει, ἔφη, πρὸς τοῦτον πρῶτον τὸν λόγον διαλέχθητι τὸν τῶν πολλῶν. – Ἄλλ' οὐδέν μοι διαφέρει, ἐὰν μόνον σύ γε ἀποκρίνη, εἴτ' οὖν δοκεῖ σοι ταῦτα εἶτε μή· τὸν γὰρ λόγον ἔγωγε μάλιστα ἐξετάζω, συμβαίνει μέντοι ἴσως καὶ ἐμὲ τὸν ἐρωτῶντα καὶ τὸν ἀποκρινόμενον ἐξετάζεσθαι.

[d] Τὸ μὲν οὖν πρῶτον ἐκαλλωπίζετο ἡμῖν ὁ Πρωταγόρας – τὸν γὰρ λόγον ἠτιᾶτο δυσχερῆ εἶναι – ἔπειτα μέντοι συνεχώρησεν ἀποκρίνεσθαι. – Ἴθι δὴ, ἔφην ἐγώ, ἐξ ἀρχῆς μοι ἀπόκριναί. δοκοῦσί τινές σοι σωφρονεῖν ἀδικοῦντες; – Ἔστω, ἔφη. – Τὸ δὲ σωφρονεῖν λέγεις εὖ φρονεῖν; – Ἐφη. – Τὸ δ' εὖ φρονεῖν εὖ βουλευέσθαι, ὅτι ἀδικοῦσιν; – Ἔστω, ἔφη. – Πότερον, ἦν δ' ἐγώ, εἰ εὖ πράττουσιν ἀδικοῦντες ἢ εἰ κακῶς; – Εἰ εὖ. – Λέγεις οὖν ἀγαθὰ ἅττα εἶναι; – Λέγω. – Ἄρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ταῦτ' ἐστὶν ἀγαθὰ ἃ ἐστὶν ὠφέλιμα τοῖς ἀνθρώποις; [e] – Καὶ ναὶ μὰ Δί', ἔφη, κἂν μὴ τοῖς ἀνθρώποις ὠφέλιμα ἦ, ἔγωγε καλῶ ἀγαθὰ. – Καὶ μοι ἐδόκει ὁ Πρωταγόρας ἤδη τετραχύνθαι τε καὶ ἀγωνιᾶν καὶ παρατετάχθαι πρὸς τὸ ἀποκρίνεσθαι· ἐπειδὴ οὖν ἑώρων αὐτὸν οὕτως ἔχοντα, εὐλαβούμενος ἡρέμα ἡρόμην. Πότερον, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις, ὦ [334.a] Πρωταγόρα, ἃ μὴδενὶ ἀνθρώπων ὠφέλιμά ἐστιν, ἢ ἃ μὴδὲ τὸ παράπαν ὠφέλιμα; καὶ τὰ τοιαῦτα σὺ ἀγαθὰ καλεῖς; – Οὐδαμῶς, ἔφη· ἀλλ' ἔγωγε πολλὰ οἶδ' ἃ ἀνθρώποις μὲν ἀνωφελῆ ἐστὶ, καὶ σιτία καὶ ποτὰ καὶ φάρμακα καὶ ἄλλα μυρία, τὰ δὲ γε ὠφέλιμα· τὰ δὲ ἀνθρώποις μὲν οὐδέτερα, ἵπποις δέ· τὰ δὲ βουσὶν μόνον, τὰ δὲ κυσίν· τὰ δὲ γε τούτων μὲν οὐδενί, δένδροις δέ· τὰ δὲ τοῦ δένδρου ταῖς μὲν ρίζαις ἀγαθὰ, ταῖς δὲ βλάσταις πονηρὰ, οἶον καὶ ἡ κόπρος πάντων [b] τῶν φυτῶν ταῖς μὲν ρίζαις ἀγαθὸν παραβαλλομένη, εἰ δ' ἐθέλοις ἐπὶ τοὺς πτόρθους καὶ τοὺς νέους κλῶνας ἐπιβάλλειν, πάντα ἀπόλλυσιν· ἐπεὶ καὶ τὸ ἔλαιον τοῖς μὲν φυτοῖς ἅπασιν ἐστὶν πάγκακον καὶ ταῖς θριξίν πολεμιώτατον ταῖς τῶν ἄλλων ζῶων πλὴν ταῖς τοῦ ἀνθρώπου, ταῖς δὲ τοῦ ἀνθρώπου ἀρωγὸν καὶ τῷ ἄλλῳ σώματι. οὕτω δὲ ποικίλον τί ἐστὶν τὸ ἀγαθὸν καὶ παντοδαπὸν, ὥστε καὶ ἐνταῦθα τοῖς μὲν ἔξωθεν τοῦ [c] σώματος ἀγαθὸν ἐστὶν τῷ ἀνθρώπῳ, τοῖς δ' ἐντὸς ταῦτόν τοῦτο κάκιστον· καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἰατροὶ πάντες ἀπαγορεύουσιν τοῖς ἀσθενοῦσιν μὴ χρῆσθαι ἐλαίῳ ἀλλ' ἢ ὅτι σμικροτάτῳ ἐν τούτοις οἷς μέλλει ἔδεσθαι, ὅσον μόνον τὴν δυσχέρειαν κατασβέσαι τὴν ἐπὶ ταῖς αἰσθήσεσι ταῖς διὰ τῶν ῥινῶν γιγνομένην ἐν τοῖς σιτίοις τε καὶ ὄψοις.

Εἰπόντος οὖν ταῦτα αὐτοῦ οἱ παρόντες ἀνεθορύβησαν ὡς εὖ λέγοι, καὶ ἐγώ εἶπον· ὦ Πρωταγόρα, ἐγὼ τυγχάνω ἐπιλήσμων τις ὢν ἄνθρωπος, καὶ ἐὰν τίς μοι μακρὰ λέγη, [d] ἐπιλανθάνομαι περὶ οὗ ἂν ἦ ὁ λόγος. ὥσπερ οὖν εἰ ἐτύγχανον ὑπόκωφος ὢν, ᾧ οὐκ ἂν χρῆναι, εἴπερ ἔμελλές μοι διαλέξεσθαι, μεῖζον φθέγγεσθαι ἢ πρὸς τοὺς ἄλλους, οὕτω καὶ νῦν, ἐπειδὴ ἐπιλήσμωνι ἐνέτυχες, σύντεμνέ μοι τὰς ἀποκρίσεις καὶ βραχυτέρας ποίει, εἰ μέλλω σοι ἔπεσθαι.

Πῶς οὖν κελεύεις με βραχέα ἀποκρίνεσθαι; ἢ βραχυτέρά σοι, ἔφη, ἀποκρίνωμαι ἢ δεῖ;

Μηδαμώς, ήν δ' έγώ.

Άλλ' όσα δεϊ; έφη.

[e] Ναί, ήν δ' έγώ.

Πότερα ούν όσα έμοί δοκεϊ δεϊν άποκρίνεσθαι, τσαυτά σοι άποκρίνωμαι, ή όσα σοί;

Άκήκοα γοϋν, ήν δ' έγώ, ότι σύ οϊός τ' εϊ και αυτός και άλλον διδάξει περι τών αυτών και μακρά λέγειν, έάν βούλη, ούτως ώστε τον λόγον μηδέποτε έπιλιπειν, και αυ βραχεία [335.a] ούτως ώστε μηδένα σου έν βραχυτέροις ειπειν· ει ούν μέλλεις έμοί διαλέξεσθαι, τω έτέρω χρω τρόπω πρός με, τη βραχυλογία.

Ω Σώκρατες, έφη, έγώ πολλοϊς ήδη εις άγωνα λόγων άφικόμην άνθρώποις, και ει τουτο έποίουν ό σύ κελεύεις, ως ό άντιλέγων έκέλευέν με διαλέγεσθαι, ούτω διελεγόμην, ουδενός άν βελτίων έφαινόμην ουδ' άν έγένητο Πρωταγόρου όνομα έν τοϊς Έλλησιν.

Και έγώ – έγνων γάρ ότι ουκ ήρεσεν αυτός αυτω ταϊς [b] άποκρίσεσιν ταϊς έμπροσθεν, και ότι ουκ έθελήσοι εκών εϊναι άποκρινόμενος διαλέγεσθαι – ήγησάμενος ουκέτι έμόν έργον εϊναι παρεϊναι έν ταϊς συνουσίαις, Άλλά τοι, έφη, ω Πρωταγόρα, ουδ' έγώ λιπαρώς έχω παρά τὰ σοι δοκοϋντα την συνουσίαν ήμϊν γίνεσθαι, άλλ' έπειδάν σύ βούλη διαλέγεσθαι ως έγώ δύναμαι έπεσθαι, τότε σοι διαλέξομαι. σύ μέν γάρ, ως λέγεται περι σου, φής δε και αυτός, και έν μακρολογία και έν βραχυλογία οϊός τ' εϊ συνουσίας ποιείσθαι [c] – σοφός γάρ εϊ – έγώ δε τὰ μακρά ταυτα αδύνατος, έπει έβουλόμην άν οϊός τ' εϊναι. αλλά σε έχρηη ήμϊν συγχωρεϊν τον άμφοτερα δυνάμενον, ίνα ή συνουσία έγίγνετο· νϋν δε έπειδη ουκ έθέλεις και έμοί τις άσχολία έστιν και ουκ άν οϊός τ' εϊην σοι παραμεϊναι άποτεινοντι μακρούς λόγους – έλθειν γάρ ποί με δεϊ – εϊμι· έπει και ταυτ' άν ίσως ουκ άηδώς σου ήκουον.

Και άμα ταυτ' ειπων άνιστάμην ως άπιών· και μου άνισταμένου έπιλαμβάνεται ό Καλλίας της χειρός τη δεξια, [d] τη δ' άριστερα άντελάβετο του τρίβωνος τουτουϊ, και ειπεν· Ουκ άφήσομέν σε, ω Σώκρατες· έάν γάρ σύ έξέλθης, ουχ όμοίως ήμϊν έσονται οι διάλογοι. δέομαι ούν σου παραμεϊναι ήμϊν· ως έγώ ουδ' άν ένός ήδιον άκούσαιμι ή σου τε και Πρωταγόρου διαλεγομένου. αλλά χάρισαι ήμϊν πασιν.

Και έγώ ειπον – ήδη δε άνειστήκη ως έξιών – Ω παϊ Ίππονίκου, άει μέν έγωγέ σου την φιλοσοφίαν άγαμαι, άταρ [e] και νϋν επαινω και φιλω, ώστε βουλοίμην άν χαρίζεσθαι σοι, ει μου δυνατά δέοιο· νϋν δ' έστιν ωςπερ άν ει δέοιό μου Κρίσωνι τω Ίμεραίω δρομεϊ ακμάζοντι έπεσθαι, ή τών δολιχοδρομών τω ή τών ήμεροδρομών διαθειν τε και έπεσθαι, [336.a] ειπομι άν σοι ότι πολυ σου μάλλον έγώ έμαντου δέομαι θεουσιν τουτοις άκολουθειν, άλλ' ου γάρ δύναμαι, άλλ' ει τι δέη θεάσασθαι έν τω αυτω έμέ τε και Κρίσωνα θεοντας, τουτου δέου συγκαθειναι· έγώ μέν γάρ ου δύναμαι ταχυθειν, ούτος δε δύναται βραδέως. ει ούν έπιθυμεις έμοϋ και Πρωταγόρου άκούειν, τουτου δέου, ωςπερ το πρωτόν μοι άπεκρίνατο δια βραχέων τε και αυτα τὰ έρωτώμενα, ούτω και νϋν άποκρίνεσθαι· [b] ει δε μή, τίς ό τρόπος έσται τών διαλόγων; χωρίς γάρ έγωγ' ωμην εϊναι το συνεϊναι τε άλλήλοϊς διαλεγομένους και το δημηγορεϊν.

Άλλ' – όρας; – έφη, ω Σώκρατες, δίκαια δοκεϊ λέγειν Πρωταγόρας άξιων αυτω τε έξείναι διαλέγεσθαι όπως βούλεται, και σύ όπως άν αυ σύ βούλη.

Ἐπολαβὼν οὖν ὁ Ἀλκιβιάδης, Οὐ καλῶς λέγεις, ἔφη, ὦ Καλλία· Σωκράτης μὲν γὰρ ὁδε ὁμολογεῖ μὴ μετεῖναι οἱ μακρολογίας καὶ παραχωρεῖ Πρωταγόρα, τοῦ δὲ διαλέγεσθαι [c] οἷός τ' εἶναι καὶ ἐπίστασθαι λόγον τε δοῦναι καὶ δέξασθαι θαυμάζοιμ' ἂν εἴ τῳ ἀνθρώπων παραχωρεῖ. εἰ μὲν οὖν καὶ Πρωταγόρας ὁμολογεῖ φαυλότερος εἶναι Σωκράτους διαλεχθῆναι, ἔξαρκεῖ Σωκράτει· εἰ δὲ ἀντιποιεῖται, διαλεγέσθω ἐρωτῶν τε καὶ ἀποκρινόμενος, μὴ ἐφ' ἑκάστη ἐρωτήσῃ μακρὸν λόγον ἀποτείνων, ἐκκρούων τοὺς λόγους καὶ οὐκ ἐθέλων [d] διδόναι λόγον, ἀλλ' ἀπομηκύνων ἕως ἂν ἐπιλάθωνται περὶ οὗτου τὸ ἐρώτημα ἢν οἱ πολλοὶ τῶν ἀκουόντων· ἐπεὶ Σωκράτη γε ἐγὼ ἐγγυῶμαι μὴ ἐπιλήσεσθαι, οὐχ ὅτι παίζει καὶ φησιν ἐπιλήσεων εἶναι. ἐμοὶ μὲν οὖν δοκεῖ ἐπεικέστερα Σωκράτης λέγειν· χρὴ γὰρ ἕκαστον τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἀποφαίνεσθαι.

Μετὰ δὲ τὸν Ἀλκιβιάδην, ὡς ἐγῶμαι, Κριτίας ἦν ὁ εἰπὼν· ὦ Πρόδικε καὶ Ἰππία, Καλλίας μὲν δοκεῖ μοι μάλα πρὸς [e] Πρωταγόρου εἶναι, Ἀλκιβιάδης δὲ ἀεὶ φιλόνομος ἐστὶ πρὸς ὃ ἂν ὀρμήσῃ· ἡμᾶς δὲ οὐδὲν δεῖ συμφιλονικεῖν οὔτε Σωκράτει οὔτε Πρωταγόρα, ἀλλὰ κοινῇ ἀμφοτέρων δεῖσθαι μὴ μεταξὺ διαλύσαι τὴν συνουσίαν.

[337.a]

Εἰπόντος δὲ αὐτοῦ ταῦτα, ὁ Πρόδικος, Καλῶς μοι, ἔφη, δοκεῖς λέγειν, ὦ Κριτία· χρὴ γὰρ τοὺς ἐν τοιοῖσδε λόγοις παραγινομένους κοινούς μὲν εἶναι ἀμφοῖν τοῖν διαλεγόμενοι ἀκροατάς, ἴσους δὲ μὴ – ἔστιν γὰρ οὐ ταυτόν· κοινῇ μὲν γὰρ ἀκοῦσαι δεῖ ἀμφοτέρων, μὴ ἴσον δὲ νεῖμαι ἑκατέρῳ, ἀλλὰ τῷ μὲν σοφωτέρῳ πλεον, τῷ δὲ ἀμαθεστέρῳ ἔλαττον. ἐγὼ μὲν καὶ αὐτός, ὦ Πρωταγόρα τε καὶ Σώκρατες, ἀξιῶ ὑμᾶς συγχωρεῖν καὶ ἀλλήλοις περὶ τῶν λόγων ἀμφισβητεῖν μὲν, [b] ἐρίζειν δὲ μὴ – ἀμφισβητοῦσι μὲν γὰρ καὶ δι' εὐνοίαν οἱ φίλοι τοῖς φίλοις, ἐρίζουσιν δὲ οἱ διάφοροί τε καὶ ἐχθροὶ ἀλλήλοις – καὶ οὕτως ἂν καλλίστη ἡμῖν ἢ συνουσία γίνοιτο· ὑμεῖς τε γὰρ οἱ λέγοντες μάλιστ' ἂν οὕτως ἐν ἡμῖν τοῖς ἀκούουσιν εὐδοκιμοῖτε καὶ οὐκ ἐπαινοῖσθε – εὐδοκιμεῖν μὲν γὰρ ἔστιν παρὰ ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀκουόντων ἄνευ ἀπάτης, ἐπαινεῖσθαι δὲ ἐν λόγῳ πολλακίς παρὰ δόξαν ψευδομένων – [c] ἡμεῖς τ' αὖ οἱ ἀκούοντες μάλιστ' ἂν οὕτως εὐφραϊνοίμεθα, οὐχ ἡδοίμεσθα – εὐφραίνεσθαι μὲν γὰρ ἔστιν μανθάνοντά τι καὶ φρονήσεως μεταλαμβάνοντα αὐτῇ τῇ διανοίᾳ, ἡδεσθαι δὲ ἐσθιοντά τι ἢ ἄλλο ἢδὲ πάσχοντα αὐτῷ τῷ σώματι.

Ταῦτα οὖν εἰπόντος τοῦ Προδικου πολλοὶ πάνυ τῶν παρόντων ἀπεδέξαντο· μετὰ δὲ τὸν Πρόδικον Ἰππίας ὁ σοφὸς εἶπεν, ὦ ἄνδρες, ἔφη, οἱ παρόντες, ἡγοῦμαι ἐγὼ ὑμᾶς συγγενεῖς τε καὶ οἰκείους καὶ πολίτας ἅπαντας εἶναι – [d] φύσει, οὐ νόμῳ· τὸ γὰρ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ φύσει συγγενές ἐστίν, ὁ δὲ νόμος, τύραννος ὢν τῶν ἀνθρώπων, πολλὰ παρὰ τὴν φύσιν βιάζεται – ἡμᾶς οὖν αἰσχροὺς τὴν μὲν φύσιν τῶν πραγμάτων εἰδέναι, σοφωτάτους δὲ ὄντας τῶν Ἑλλήνων, καὶ κατ' αὐτὸ τοῦτο νῦν συνεληλυθότας τῆς τε Ἑλλάδος εἰς αὐτὸ τὸ πρυτανεῖον τῆς σοφίας καὶ αὐτῆς τῆς πόλεως εἰς τὸν μέγιστον καὶ ὀλβιώτατον οἶκον τόνδε, μηδὲν τούτου τοῦ [e] ἀξιώματος ἄξιον ἀποφῆνασθαι, ἀλλ' ὥσπερ τοὺς φαυλοτάτους τῶν ἀνθρώπων διαφέρεσθαι ἀλλήλοις. ἐγὼ μὲν οὖν καὶ δέομαι καὶ συμβουλεύω, ὦ Πρωταγόρα τε καὶ Σώκρατες, συμβῆναι ὑμᾶς ὥσπερ ὑπὸ διαιτητῶν ἡμῶν συμβιβαζόντων [338.a] εἰς τὸ μέσον, καὶ μήτε σὲ τὸ ἀκριβές τοῦτο εἶδος τῶν διαλόγων ζητεῖν τὸ κατὰ βραχὺ λίαν, εἰ μὴ ἢδὲ Πρωταγόρα, ἀλλ' ἐφεῖναι καὶ χαλάσαι τὰς ἡνίας τοῖς λόγοις, ἵνα μεγαλοπρεπέστεροι καὶ εὐσημονέστεροι ἡμῖν φαίνωνται, μήτ' αὖ Πρωταγόραν πάντα κάλων ἐκτείναντα, οὐρία ἐφέντα, φεύγειν εἰς τὸ πέλαγος τῶν λόγων ἀποκρύψαντα γῆν, ἀλλὰ μέσον τι ἀμφοτέρους τεμεῖν. ὡς οὖν ποιήσετε, καὶ πείθεσθέ μοι ῥαβδοῦχον καὶ ἐπιστάτην καὶ πρύτανιν ἐλέσθαι ὃς ὑμῖν [b] φυλάξει τὸ μέτριον μῆκος τῶν λόγων ἑκατέρου.

Ταῦτα ἤρесе τοῖς παροῦσι, καὶ πάντες ἐπήνεσαν, καὶ ἐμέ τε ὁ Καλλίας οὐκ ἔφη ἀφήσειν καὶ ἐλέσθαι ἐδέοντο ἐπιστάτην. εἶπον οὖν ἐγὼ ὅτι αἰσχρὸν εἶη βραβευτὴν ἐλέσθαι τῶν λόγων. εἶτε γὰρ χείρων ἔσται ἡμῶν ὁ αἰρεθείς, οὐκ ὀρθῶς ἂν ἔχοι τὸν χείρω τῶν βελτιόνων ἐπιστατεῖν, εἶτε ὁμοιος, οὐδ' οὕτως ὀρθῶς· ὁ γὰρ ὁμοιος ἡμῖν ὁμοια καὶ ποιήσει, ὥστε ἐκ [c] περιττοῦ ἠρήσεται. ἀλλὰ δὴ βελτίονα ἡμῶν αἰρήσεσθε. τῇ μὲν ἀληθείᾳ, ὡς ἐγῶμαι, ἀδύνατον ὑμῖν ὥστε Πρωταγόρου τοῦδε σοφώτερόν τινα ἐλέσθαι· εἰ δὲ αἰρήσεσθε μὲν μηδὲν βελτίω, φήσετε δέ, αἰσχρὸν καὶ τοῦτο τῷδε γίνεσθαι, ὡς περ φαύλω ἀνθρώπῳ ἐπιστάτην αἰρεῖσθαι, ἐπεὶ τό γ' ἐμὸν οὐδὲν μοι διαφέρει. ἀλλ' οὕτως ἐθέλω ποιῆσαι, ἵν' ὁ προθυμεῖσθε συνουσία τε καὶ διάλογοι ἡμῖν γίνωνται· εἰ μὴ βούλεται [d] Πρωταγόρας ἀποκρίνεσθαι, οὗτος μὲν ἐρωτάτω, ἐγὼ δὲ ἀποκρινοῦμαι, καὶ ἅμα πειράσομαι αὐτῷ δεῖξαι ὡς ἐγὼ φημι χρῆναι τὸν ἀποκρινόμενον ἀποκρίνεσθαι· ἐπειδὴν δὲ ἐγὼ ἀποκρίνωμαι ὅπως ἂν οὗτος βούληται ἐρωτᾶν, πάλιν οὗτος ἐμοὶ λόγον ὑποσχέτω ὁμοίως. ἐὰν οὖν μὴ δοκῇ πρόθυμος εἶναι πρὸς αὐτὸ τὸ ἐρωτώμενον ἀποκρίνεσθαι, καὶ ἐγὼ καὶ ὑμεῖς κοινῇ δεησόμεθα αὐτοῦ ἅπερ ὑμεῖς ἐμοῦ, μὴ διαφθεῖρῃν τὴν συνουσίαν· [e] καὶ οὐδὲν δεῖ τούτου ἕνεκα ἕνα ἐπιστάτην γενέσθαι, ἀλλὰ πάντες κοινῇ ἐπιστατήσετε. Ἐδόκει πᾶσιν οὕτω ποιητέον εἶναι· καὶ ὁ Πρωταγόρας πάνυ μὲν οὐκ ἠθέλεν, ὅμως δὲ ἠναγκάσθη ὁμολογεῖσθαι ἐρωτήσεις, καὶ ἐπειδὴν ἱκανῶς ἐρωτήσῃ, πάλιν δώσειν λόγον κατὰ σμικρὸν ἀποκρινόμενος.

Ἦρξατο οὖν ἐρωτᾶν οὕτωςί πως· Ἦγοῦμαι, ἔφη, ὃ Σώκρατες, ἐγὼ ἀνδοὶ παιδείας μέγιστον μέρος εἶναι περὶ ἐπῶν [339.a] δεινὸν εἶναι· ἔστιν δὲ τοῦτο τὰ ὑπὸ τῶν ποιητῶν λεγόμενα οἷόν τ' εἶναι συνιέναι ἅ τε ὀρθῶς πεποιῆται καὶ ἅ μή, καὶ ἐπίστασθαι διελεῖν τε καὶ ἐρωτώμενον λόγον δοῦναι. καὶ δὴ καὶ νῦν ἔσται τὸ ἐρώτημα περὶ τοῦ αὐτοῦ μὲν περὶ οὐπερ ἐγὼ τε καὶ σὺ νῦν διαλεγόμεθα, περὶ ἀρετῆς, μετενηνεγμένον δ' εἰς ποίησιν· τοσοῦτον μόνον διοίσει. λέγει γὰρ που Σιμωνίδης πρὸς Σκόπαν τὸν Κρέοντος ὕον τοῦ Θετταλοῦ ὅτι –

[b] ἄνδρ' ἀγαθὸν μὲν ἀλαθέως γενέσθαι χαλεπὸν,
 χερσίν τε καὶ ποσὶ καὶ νόφ' τετραγώνον, ἄνευ ψόγου
 τετυγμένον.

τοῦτο ἐπίστασαι τὸ ἄσμα, ἢ πᾶν σοι διεξέλθω;

Καὶ ἐγὼ εἶπον ὅτι Οὐδὲν δεῖ· ἐπίσταμαί τε γάρ, καὶ πάνυ μοι τυγχάνει μεμεληκὸς τοῦ ἄσματος.

Εὖ, ἔφη, λέγεις. πότερον οὖν καλῶς σοι δοκεῖ πεποιῆσθαι καὶ ὀρθῶς, ἢ οὐ; – Πάνυ, ἔφην ἐγὼ, καλῶς τε καὶ ὀρθῶς. – Δοκεῖ δέ σοι καλῶς πεποιῆσθαι, εἰ ἐναντία λέγει αὐτὸς αὐτῷ ὁ ποιητής; – Οὐ καλῶς, ἦν δ' ἐγώ. – Ὅρα δὴ, ἔφη, [c] βέλτιον. – Ἄλλ', ὠγαθέ, ἔσκεμμαι ἱκανῶς. – Οἴσθα οὖν, ἔφη, ὅτι προϊόντος τοῦ ἄσματος λέγει που –

οὐδέ μοι ἐμμελέως τὸ Πιττάκειον νέμεται,

καίτοι σοφοῦ παρὰ φωτὸς εἰρημένον· χαλεπὸν φάτ' ἐσθλὸν
 ἔμμεναι.

ἐννοεῖς ὅτι ὁ αὐτὸς οὗτος καὶ τάδε λέγει κάκεῖνα τὰ ἔμπροσθεν; – Οἶδα, ἦν δ' ἐγώ. – Δοκεῖ οὖν σοι, ἔφη, ταῦτα ἐκείνοις ὁμολογεῖσθαι; – Φαίνεται ἔμοιγε (καὶ ἅμα μέντοι ἐφοβούμην μὴ τί λέγοι) ἀτάρ, ἔφην ἐγώ, σοὶ οὐ φαίνεται; – Πῶς γὰρ ἂν [d] φαίνοιτο ὁμολογεῖν αὐτὸς ἑαυτῷ ὅ ταῦτα ἀμφοτέρα λέγων, ὅς γε τὸ μὲν πρῶτον αὐτὸς ὑπέθετο χαλεπὸν εἶναι ἄνδρα ἀγαθὸν γενέσθαι ἀλαθείᾳ, ὀλίγον

δὲ τοῦ ποιήματος εἰς τὸ πρόσθεν προελθὼν ἐπελάθετο, καὶ Πιττακὸν τὸν ταῦτὰ λέγοντα ἑαυτῷ, ὅτι χαλεπὸν ἐσθλὸν ἔμμεναι, τοῦτον μέμφεται τε καὶ οὐ φησιν ἀποδέχεσθαι αὐτοῦ τὰ αὐτὰ ἑαυτῷ λέγοντος; καίτοι ὅποτε τὸν ταῦτὰ λέγοντα αὐτῷ μέμφεται, δῆλον ὅτι καὶ ἑαυτὸν μέμφεται, ὥστε ἦτοι τὸ πρότερον ἢ ὕστερον οὐκ ὀρθῶς λέγει.

Εἰπὼν οὖν ταῦτα πολλοῖς θόρυβον παρέσχεν καὶ ἔπαινον [e] τῶν ἀκουόντων· καὶ ἐγὼ τὸ μὲν πρῶτον, ὡσπερὶ ὑπὸ ἀγαθοῦ πύκτου πληγείς, ἐσκοτώθην τε καὶ ἰλιγγίασα εἰπόντος αὐτοῦ ταῦτα καὶ τῶν ἄλλων ἐπιθορυβησάντων· ἔπειτα – ὡς γε πρὸς σὲ εἰρήσθαι τάληθῆ, ἵνα μοι χρόνος ἐγγένηται τῇ σκέψει τί λέγοι ὁ ποιητής – τρέπομαι πρὸς τὸν Πρόδικον, καὶ καλέσας αὐτόν, ἦ Πρόδικε, ἔφην ἐγὼ, σὸς μέντοι Σιμωνίδης πολίτης· [340.a] δίκαιος εἶ βοηθεῖν τῷ ἀνδρὶ. δοκῶ οὖν μοι ἐγὼ παρακαλεῖν σέ· ὡσπερ ἔφη Ὀμηρος τὸν Σκάμανδρον πολιορκούμενον ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως τὸν Σιμόντα παρακαλεῖν, εἰπόντα –

φίλε κασίγνητε, σθένος ἀνέρος ἀμφοτέροί περ

σχῶμεν,

ἀτὰρ καὶ ἐγὼ σὲ παρακαλῶ, μὴ ἡμῖν ὁ Πρωταγόρας τὸν Σιμωνίδην ἐκπέρση. καὶ γὰρ οὖν καὶ δεῖται τὸ ὑπὲρ Σιμωνίδου ἐπανόρθωμα τῆς σῆς μουσικῆς, ἣ τὸ τε βούλεσθαι καὶ [b] ἐπιθυμεῖν διαιρεῖς ὡς οὐ ταυτόν ὄν, καὶ ἂ νυνδὴ εἶπες πολλά τε καὶ καλά. καὶ νῦν σκόπει εἶ σοι συνδοκεῖ ὅπερ ἐμοί. οὐ γὰρ φαίνεται ἐναντία λέγειν αὐτὸς αὐτῷ Σιμωνίδης. σὺ γάρ, ὦ Πρόδικε, προαπόφηναι τὴν σὴν γνώμην· ταυτόν σοι δοκεῖ εἶναι τὸ γενέσθαι καὶ τὸ εἶναι, ἢ ἄλλο; – Ἄλλο νῆ Δί', ἔφη ὁ Πρόδικος. – Οὐκοῦν, ἔφην ἐγὼ, ἐν μὲν τοῖς πρώτοις αὐτὸς ὁ Σιμωνίδης τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἀπεφῆνατο, ὅτι ἀνδρα [c] ἀγαθὸν ἀληθεία γενέσθαι χαλεπὸν εἶη; – Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη ὁ Πρόδικος. – Τὸν δέ γε Πιττακὸν, ἦν δ' ἐγὼ, μέμφεται, οὐχ ὡς οἶται Πρωταγόρας, ταυτόν ἑαυτῷ λέγοντα, ἀλλ' ἄλλο. οὐ γὰρ τοῦτο ὁ Πιττακὸς ἔλεγεν τὸ χαλεπὸν, γενέσθαι ἐσθλὸν, ὡσπερ ὁ Σιμωνίδης, ἀλλὰ τὸ ἔμμεναι· ἔστιν δὲ οὐ ταυτόν, ὦ Πρωταγόρα, ὡς φησιν Πρόδικος ὅδε, τὸ εἶναι καὶ τὸ γενέσθαι. εἰ δὲ μὴ τὸ αὐτὸ ἐστὶν τὸ εἶναι τῷ γενέσθαι, οὐκ ἐναντία λέγει ὁ Σιμωνίδης αὐτὸς αὐτῷ. καὶ ἴσως ἂν [d] φαίη Πρόδικος ὅδε καὶ ἄλλοι πολλοὶ καθ' Ἡσίοδον γενέσθαι μὲν ἀγαθὸν χαλεπὸν εἶναι – τῆς γὰρ ἀρετῆς ἔμπροσθεν τοὺς θεοὺς ἰδρῶτα θεῖναι – ὅταν δὲ τις αὐτῆς εἰς ἄκρον ἵκηται, ρηϊδίην δῆπειτα πέλειν, χαλεπὴν περ ἐοῦσαν, ἐκτῆσθαι.

Ὁ μὲν οὖν Πρόδικος ἀκούσας ταῦτα ἐπήνεσέν με· ὁ δὲ Πρωταγόρας, τὸ ἐπανόρθωμά σοι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, μεῖζον ἀμάρτημα ἔχει ἢ ὁ ἐπανορθοῖς.

Καὶ ἐγὼ εἶπον· Κακὸν ἄρα μοι εἵργασται, ὡς ἔοικεν, ὦ [e] Πρωταγόρα, καὶ εἰμί τις γελοῖος ἰατρός· ἰώμενος μεῖζον τὸ νόσημα ποιῶ.

Ἄλλ' οὕτως ἔχει, ἔφη.

Πῶς δὴ; ἦν δ' ἐγὼ.

Πολλὴ ἂν, ἔφη, ἀμαθία εἶη τοῦ ποιητοῦ, εἰ οὕτω φαῦλόν τί φησιν εἶναι τὴν ἀρετὴν ἐκτῆσθαι, ὃ ἐστὶν πάντων χαλεπώτατον, ὡς ἅπασιν δοκεῖ ἀνθρώποις.

Καὶ ἐγὼ εἶπον· Νῆ τὸν Δία, εἰς καιρὸν γε παρατετύχηκεν ἡμῖν ἐν τοῖς λόγοις Πρόδικος ὅδε. κινδυνεύει γὰρ τοι, ὦ [341.a] Πρωταγόρα, ἢ Προδίκου σοφία θεία τις εἶναι πάλα, ἦτοι ἀπὸ Σιμωνίδου ἀρξαμένη, ἢ καὶ ἔτι παλαιότερα. σὺ δὲ ἄλλων πολλῶν ἔμπειρος ὢν ταύτης ἄπειρος εἶναι

φαίνη, οὐχ ὥσπερ ἐγὼ ἔμπειρος διὰ τὸ μαθητὴς εἶναι Προδίκου τουτουί· καὶ νῦν μοι δοκεῖς οὐ μανθάνειν ὅτι καὶ τὸ «χαλεπὸν» τοῦτο ἴσως οὐχ οὕτως Σιμωνίδης ὑπελάμβανεν ὥσπερ σὺ ὑπολαμβάνεις, ἀλλ' ὥσπερ περὶ τοῦ «δεινοῦ» Πρόδικός με οὕτως νουθετεῖ ἐκάστοτε, ὅταν ἐπαινῶν ἐγὼ ἢ σὲ ἢ ἄλλον τινὰ λέγω ὅτι Πρωταγόρας σοφὸς καὶ δεινὸς ἐστὶν ἀνὴρ, ἐρωτᾷ [b] εἰ οὐκ αἰσχύνομαι τάγαθὰ δεινὰ καλῶν. τὸ γὰρ δεινόν, φησὶν, κακόν ἐστίν· οὐδεὶς γοῦν λέγει ἐκάστοτε «δεινοῦ πλούτου» οὐδὲ «δεινῆς εἰρήνης» οὐδὲ «δεινῆς ὑγείας,» ἀλλὰ «δεινῆς νόσου» καὶ «δεινοῦ πολέμου» καὶ «δεινῆς πενίας,» ὡς τοῦ δεινοῦ κακοῦ ὄντος. ἴσως οὖν καὶ τὸ «χαλεπὸν» αὐτοῖσι Κεῖσι καὶ ὁ Σιμωνίδης ἢ κακὸν ὑπολαμβάνουσι ἢ ἄλλο τι ὃ σὺ οὐ μανθάνεις· ἐρώμεθα οὖν Πρόδικον – δίκαιον γὰρ τὴν Σιμωνίδου φωνὴν τοῦτον ἐρωτᾶν – τί ἔλεγεν, ὦ Πρόδικε, τὸ [c] «χαλεπὸν» Σιμωνίδης;

Κακόν, ἔφη.

Διὰ ταῦτ' ἄρα καὶ μέμφεται, ἦν δ' ἐγὼ, ὦ Πρόδικε, τὸν Πιττακὸν λέγοντα χαλεπὸν ἐσθλὸν ἔμμεναι, ὥσπερ ἂν εἰ ἤκουεν αὐτοῦ λέγοντος ὅτι ἐστὶν κακὸν ἐσθλὸν ἔμμεναι.

Ἀλλὰ τί οἶει, ἔφη, λέγειν, ὦ Σώκρατες, Σιμωνίδην ἄλλο ἢ τοῦτο, καὶ ὀνειδίζειν τῷ Πιττακῷ ὅτι τὰ ὀνόματα οὐκ ἠπίστατο ὀρθῶς διαιεῖν ἅτε Λέσβιος ὢν καὶ ἐν φωνῇ βαρβάρῳ τεθραμμένος;

Ἀκούεις δὴ, ἔφη ἐγὼ, ὦ Πρωταγόρα, Προδίκου τοῦδε.

[d] ἔχεις τι πρὸς ταῦτα λέγειν;

Καὶ ὁ Πρωταγόρας, Πολλοῦ γε δεῖ, ἔφη, οὕτως ἔχειν, ὦ Πρόδικε· ἀλλ' ἐγὼ εὖ οἶδ' ὅτι καὶ Σιμωνίδης τὸ «χαλεπὸν» ἔλεγεν ὅπερ ἡμεῖς οἱ ἄλλοι, οὐ τὸ κακόν, ἀλλ' ὃ ἂν μὴ ῥάδιον ἦ ἀλλὰ διὰ πολλῶν πραγμάτων γίγνηται.

Ἀλλὰ καὶ ἐγὼ οἶμαι, ἔφη, ὦ Πρωταγόρα, τοῦτο λέγειν Σιμωνίδην, καὶ Πρόδικόν γε τόνδε εἰδέναι, ἀλλὰ παίζειν καὶ σοῦ δοκεῖν ἀποπειρᾶσθαι εἰ οἷός τ' ἔση τῷ σαυτοῦ λόγῳ βοηθεῖν. ἐπεὶ ὅτι γε Σιμωνίδης οὐ λέγει τὸ χαλεπὸν [e] κακόν, μέγα τεκμήριόν ἐστὶν εὐθὺς τὸ μετὰ τοῦτο ῥῆμα· λέγει γὰρ ὅτι –

θεὸς ἂν μόνος τοῦτ' ἔχοι γέρας,

οὐ δῆπου τοῦτό γε λέγων, κακὸν ἐσθλὸν ἔμμεναι, εἶτα τὸν θεὸν φησὶν μόνον τοῦτο ἂν ἔχειν καὶ τῷ θεῷ τοῦτο γέρας ἀπένειμε μόνῳ· ἀκόλαστον γὰρ ἂν τινὰ λέγοι Σιμωνίδην ὁ Πρόδικος καὶ οὐδαμῶς Κεῖον. ἀλλ' ἃ μοι δοκεῖ διανοεῖσθαι Σιμωνίδης ἐν τούτῳ τῷ ᾄσματι, ἐθέλω σοι εἰπεῖν, [342.a] εἰ βούλει λαβεῖν μου πείραν ὅπως ἔχω, ὃ σὺ λέγεις τοῦτο, περὶ ἐπῶν· ἐὰν δὲ βούλη, σοῦ ἀκούσομαι.

Ὁ μὲν οὖν Πρωταγόρας ἀκούσας μου ταῦτα λέγοντος, Εἰ σὺ βούλει, ἔφη, ὦ Σώκρατες· ὁ δὲ Πρόδικός τε καὶ ὁ Ἰππίας ἐκελευέτην πάνυ, καὶ οἱ ἄλλοι.

Ἐγὼ τοίνυν, ἦν δ' ἐγὼ, ἃ γέ μοι δοκεῖ περὶ τοῦ ᾄσματος τούτου, πειράσομαι ὑμῖν διεξελεῖν. φιλοσοφία γὰρ ἐστὶν παλαιότατη τε καὶ πλείστη τῶν Ἑλλήνων ἐν Κρήτῃ τε καὶ [b] ἐν Λακεδαίμονι, καὶ σοφισταὶ πλεῖστοι γῆς ἐκεῖ εἰσιν· ἀλλ' ἐξαρνοῦνται καὶ σχηματίζονται ἀμαθεῖς εἶναι, ἵνα μὴ κατάδηλοι ᾧσιν ὅτι σοφία τῶν Ἑλλήνων περιείσιν, ὥσπερ οὐς Πρωταγόρας ἔλεγε τοὺς σοφιστάς, ἀλλὰ δοκῶσιν τῷ μάχεσθαι καὶ ἀνδρεία περιεῖναι, ἠγούμενοι, εἰ γνωσθεῖεν ᾧ περιείσιν, πάντας τοῦτο ἀσκήσειν, τὴν σοφίαν. νῦν δὲ ἀποκρυψάμενοι ἐκεῖνο ἐξηπατήκασιν τοὺς ἐν ταῖς πόλεσι λακωνίζοντας, καὶ οἱ μὲν ᾧτά τε κατάγνυνται μιμούμενοι [c] αὐτούς, καὶ ἱμάντας περιελίττονται

καὶ φιλογυμναστοῦσιν καὶ βραχείας ἀναβολὰς φοροῦσιν, ὡς δὴ τούτοις κρατοῦντας τῶν Ἑλλήνων τοὺς Λακεδαιμονίους· οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι, ἐπειδὴν βούλωνται ἀνέδην τοῖς παρ' αὐτοῖς συγγενέσθαι σοφισταῖς καὶ ἤδη ἄχθονται λάθρα συγγιγνόμενοι, ξενηλασίας ποιούμενοι τῶν τε λακωνιζόντων τούτων καὶ ἐὰν τις ἄλλος ξένος ὦν ἐπιδημήσῃ, συγγίγνονται τοῖς σοφισταῖς λανθάνοντες τοὺς ξένους, καὶ αὐτοὶ οὐδένα ἐῶσιν τῶν νέων [d] εἰς τὰς ἄλλας πόλεις ἐξίεναι, ὥσπερ οὐδὲ Κρηῆτες, ἵνα μὴ ἀπομανθάνωσιν ἃ αὐτοὶ διδάσκουσιν. εἰσὶν δὲ ἐν ταύταις ταῖς πόλεσιν οὐ μόνον ἄνδρες ἐπὶ παιδεύσει μέγα φρονούντες, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες. γνοῖτε δ' ἂν ὅτι ἐγὼ ταῦτα ἀληθῆ λέγω καὶ Λακεδαιμόνιοι πρὸς φιλοσοφίαν καὶ λόγους ἄριστα πεπαίδευνται, ὧδε· εἰ γὰρ ἐθέλει τις Λακεδαιμονίων τῷ φαυλοτάτῳ συγγενέσθαι, τὰ μὲν πολλὰ ἐν τοῖς λόγοις εὐρήσει [e] αὐτὸν φαυλὸν τινα φαινόμενον, ἔπειτα, ὅπου ἂν τύχῃ τῶν λεγομένων, ἐνέβαλεν ῥῆμα ἄξιον λόγου βραχὺ καὶ συνεστραμμένον ὥσπερ δεινὸς ἀκοντιστής, ὥστε φαίνεσθαι τὸν προσδιαλεγόμενον παιδὸς μηδὲν βελτίω. τοῦτο οὖν αὐτὸ καὶ τῶν νῦν εἰσὶν οἱ κατανενοήκασιν καὶ τῶν πάλαι, ὅτι τὸ λακωνίζειν πολὺ μᾶλλον ἐστὶν φιλοσοφεῖν ἢ φιλογυμναστεῖν, εἰδότες ὅτι τοιαῦτα οἷόν τ' εἶναι ῥήματα φθέγγεσθαι [343.a] τελέως πεπαιδευμένου ἐστὶν ἀνθρώπου. τούτων ἦν καὶ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος καὶ Πιττακὸς ὁ Μυτιληναῖος καὶ Βίας ὁ Πριηνεὺς καὶ Σόλων ὁ ἡμέτερος καὶ Κλεόβουλος ὁ Λίνδιος καὶ Μύσων ὁ Χηνεὺς, καὶ ἔβδομος ἐν τούτοις ἐλέγετο Λακεδαιμόνιος Χίλων. οὗτοι πάντες ζηλωταὶ καὶ ἐρασταὶ καὶ μαθηταὶ ἦσαν τῆς Λακεδαιμονίων παιδείας, καὶ καταμάθοι ἂν τις αὐτῶν τὴν σοφίαν τοιαύτην οὕσαν, ῥήματα βραχέα ἀξιωμακρόντα ἐκάστῳ εἰρημένα· οὗτοι καὶ κοινῇ συνελθόντες [b] ἀπαρχὴν τῆς σοφίας ἀνέθεσαν τῷ Ἀπόλλωνι εἰς τὸν νεῶν τὸν ἐν Δελφοῖς, γράψαντες ταῦτα ἃ δὴ πάντες ὑμνοῦσιν, Γνωθὶ σαυτὸν καὶ Μηδὲν ἄγαν. τοῦ δὲ ἔνεκα ταῦτα λέγω· ὅτι οὗτος ὁ τρόπος ἦν τῶν παλαιῶν τῆς φιλοσοφίας, βραχυλογία τις Λακωνική· καὶ δὴ καὶ τοῦ Πιττακοῦ ἰδίᾳ περιεφέρετο τοῦτο τὸ ῥῆμα ἐγκωμιαζόμενον ὑπὸ τῶν σοφῶν, τὸ Χαλεπὸν ἐσθλὸν ἔμμεναι. ὁ οὖν Σιμωνίδης, [c] ἄτε φιλότιμος ὦν ἐπὶ σοφίᾳ, ἔγνω ὅτι εἰ καθέλοι τοῦτο τὸ ῥῆμα ὥσπερ εὐδοκιμοῦντα ἀθλητὴν καὶ περιγένοιτο αὐτοῦ, αὐτὸς εὐδοκιμήσει ἐν τοῖς τότε ἀνθρώποις, εἰς τοῦτο οὖν τὸ ῥῆμα καὶ τούτου ἔνεκα τούτῳ ἐπιβουλεύων κολοῦσαι αὐτὸ ἅπαν τὸ ἄσμα πεποίηκεν, ὡς μοι φαίνεται.

Ἐπισκεψώμεθα δὴ αὐτὸ κοινῇ ἅπαντες, εἰ ἄρα ἐγὼ ἀληθῆ λέγω. εὐθὺς γὰρ τὸ πρῶτον τοῦ ἄσματος μανικὸν ἂν φανείη, εἰ βουλόμενος λέγειν ὅτι ἄνδρα ἀγαθὸν γενέσθαι χαλεπὸν, [d] ἔπειτα ἐνέβαλε τὸ μὲν. τοῦτο γὰρ οὐδὲ πρὸς ἓνα λόγον φαίνεται ἐμβεβληθῆναι, ἐὰν μὴ τις ὑπολάβῃ πρὸς τὸ τοῦ Πιττακοῦ ῥῆμα ὥσπερ ἐρίζοντα λέγειν τὸν Σιμωνίδην· λέγοντος τοῦ Πιττακοῦ ὅτι χαλεπὸν ἐσθλὸν ἔμμεναι, ἀμφισβητοῦντα εἰπεῖν ὅτι Οὐκ, ἀλλὰ γενέσθαι μὲν χαλεπὸν ἄνδρα ἀγαθὸν ἐστὶν, ὧ Πιττακέ, ὡς ἀληθῶς – οὐκ ἀληθεῖα ἀγαθόν, οὐκ ἐπὶ τούτῳ λέγει τὴν ἀλήθειαν, ὡς ἄρα ὄντων τινῶν [e] τῶν μὲν ὡς ἀληθῶς ἀγαθῶν, τῶν δὲ ἀγαθῶν μὲν, οὐ μέντοι ἀληθῶς – εὐηθες γὰρ τοῦτό γε φανείη ἂν καὶ οὐ Σιμωνίδου – ἀλλ' ὑπερβατὸν δεῖ θεῖναι ἐν τῷ ἄσματι τὸ ἀλαθέως, οὕτωςί πως ὑπειπόντα τὸ τοῦ Πιττακοῦ, ὥσπερ ἂν εἰ θεῖμεν αὐτὸν λέγοντα τὸν Πιττακὸν καὶ Σιμωνίδην ἀποκρινόμενον εἰπόντα· ὦ ἄνθρωποι, χαλεπὸν ἐσθλὸν ἔμμεναι, τὸν δὲ [344.a] ἀποκρινόμενον ὅτι ὦ Πιττακέ, οὐκ ἀληθῆ λέγεις· οὐ γὰρ εἶναι ἀλλὰ γενέσθαι μὲν ἐστὶν ἄνδρα ἀγαθὸν χερσὶ τε καὶ ποσὶ καὶ νόῳ τετραγώνον, ἄνευ ψόγου τετυγμένον, χαλεπὸν ἀλαθέως. οὕτω φαίνεται [τὸ] πρὸς λόγον τὸ μὲν ἐμβεβλημένον καὶ τὸ ἀλαθέως ὀρθῶς ἐπ' ἐσχάτῳ κείμενον· καὶ τὰ ἐπόντα πάντα τούτῳ μαρτυρεῖ, ὅτι οὕτως εἴρηται. πολλὰ μὲν γὰρ ἔστι καὶ περὶ ἐκάστου τῶν [b] ἐν τῷ ἄσματι εἰρημένων ἀποδείξαι ὡς εὔ πεποίηται – πάνυ γὰρ χαριέντως καὶ μεμελημένως ἔχει – ἀλλὰ μακρὸν ἂν εἴη αὐτὸ οὕτω διελθεῖν· ἀλλὰ τὸν τύπον αὐτοῦ τὸν ὅλον διεξέλθωμεν καὶ τὴν βούλησιν, ὅτι παντὸς μᾶλλον ἔλεγχός ἐστιν τοῦ Πιττακείου ῥήματος διὰ παντὸς τοῦ ἄσματος.

Λέγει γὰρ μετὰ τοῦτο ὀλίγα διελθὼν, ὡς ἂν εἰ λέγοι λόγον, ὅτι γενέσθαι μὲν ἄνδρα ἀγαθὸν χαλεπὸν ἀλαθέως, οἷόν τε μέντοι ἐπὶ γε χρόνον τινά· γενόμενον δὲ διαμένειν [c] ἐν ταύτῃ τῇ ἔξει καὶ εἶναι ἄνδρα ἀγαθόν, ὡς σὺ λέγεις, ὦ Πιπτακέ, ἀδύνατον καὶ οὐκ ἀνθρώπειον, ἀλλὰ θεὸς ἂν μόνος τοῦτο ἔχοι τὸ γέρας,

ἄνδρα δ' οὐκ ἔστι μὴ οὐ κακὸν ἔμμεναι,

ὄν [ἂν] ἀμήχανος συμφορὰ καθέλη.

τίνα οὖν ἀμήχανος συμφορὰ καθαιρεῖ ἐν πλοίου ἀρχῇ; δῆλον ὅτι οὐ τὸν ιδιώτην· ὁ μὲν γὰρ ιδιώτης ἀεὶ καθήρηται. ὥσπερ οὖν οὐ τὸν κείμενόν τις ἂν καταβάλοι, ἀλλὰ τὸν μὲν ἐστῶτά ποτε καταβάλοι ἂν τις ὥστε κείμενον ποιῆσαι, τὸν δὲ κείμενον [d] οὐ, οὕτω καὶ τὸν εὐμήχανον ὄντα ποτὲ ἀμήχανος ἂν συμφορὰ καθέλοι, τὸν δὲ ἀεὶ ἀμήχανον ὄντα οὐ, καὶ τὸν κυβερνήτην μέγας χειμῶν ἐπιπεσῶν ἀμήχανον ἂν ποιήσειεν, καὶ γεωργὸν χαλεπῇ ὥρα ἐπελθοῦσα ἀμήχανον ἂν θείη, καὶ ἱατρὸν ταῦτά ταῦτα. τῷ μὲν γὰρ ἐσθλῷ ἐγχωρεῖ κακῷ γενέσθαι, ὥσπερ καὶ παρ' ἄλλου ποιητοῦ μαρτυρεῖται τοῦ εἰπόντος –

αὐτὰρ ἀνήρ ἀγαθὸς τοτὲ μὲν κακός, ἄλλοτε δ' ἐσθλός·

[e] τῷ δὲ κακῷ οὐκ ἐγχωρεῖ γενέσθαι, ἀλλ' ἀεὶ εἶναι ἀνάγκη. ὥστε τὸν μὲν εὐμήχανον καὶ σοφὸν καὶ ἀγαθὸν ἐπειδὴν ἀμήχανος συμφορὰ καθέλη, οὐκ ἔστι μὴ οὐ κακὸν ἔμμεναι· σὺ δὲ φῆς, ὦ Πιπτακέ, χαλεπὸν ἐσθλὸν ἔμμεναι· τὸ δ' ἐστὶ γενέσθαι μὲν χαλεπὸν, δυνατὸν δέ, ἐσθλὸν, ἔμμεναι δὲ ἀδύνατον·

πράξας μὲν γὰρ εὖ πᾶς ἀνήρ ἀγαθός,

κακός δ' εἰ κακῶς.

[345.a] τίς οὖν εἰς γράμματα ἀγαθὴ πρᾶξις ἐστίν, καὶ τίς ἄνδρα ἀγαθὸν ποιεῖ εἰς γράμματα; δῆλον ὅτι ἡ τούτων μάθησις. τίς δὲ εὐπραγία ἀγαθὸν ἱατρὸν ποιεῖ; δῆλον ὅτι ἡ τῶν καμνόντων τῆς θεραπείας μάθησις. κακός δὲ κακῶς· τίς οὖν ἂν κακὸς ἱατρός γένοιτο; δῆλον ὅτι ὃ πρῶτον μὲν ὑπάρχει ἱατρῷ εἶναι, ἔπειτα ἀγαθῷ ἱατρῷ – οὗτος γὰρ ἂν καὶ κακὸς γένοιτο – ἡμεῖς δὲ οἱ ἱατρικῆς ἰδιῶται οὐκ ἂν ποτε γενοίμεθα κακῶς πράξαντες οὔτε ἱατροὶ οὔτε τέκτονες οὔτε [b] ἄλλο οὐδὲν τῶν τοιούτων· ὅστις δὲ μὴ ἱατρός ἂν γένοιτο κακῶς πράξας, δῆλον ὅτι οὐδὲ κακὸς ἱατρός. οὕτω καὶ ὁ μὲν ἀγαθὸς ἀνήρ γένοιτ' ἂν ποτε καὶ κακός ἢ ὑπὸ χρόνου ἢ ὑπὸ πόνου ἢ ὑπὸ νόσου ἢ ὑπὸ ἄλλου τινὸς περιπτώματος – αὕτη γὰρ μόνη ἐστὶ κακὴ πρᾶξις, ἐπιστήμης στερηθῆναι – ὁ δὲ κακὸς ἀνήρ οὐκ ἂν ποτε γένοιτο κακός – ἔστιν γὰρ ἀεὶ – ἀλλ' εἰ μέλλει κακὸς γενέσθαι, δεῖ αὐτὸν πρότερον ἀγαθὸν γενέσθαι. ὥστε καὶ τοῦτο τοῦ ἄσματος πρὸς τοῦτο τείνει, [c] ὅτι εἶναι μὲν ἄνδρα ἀγαθὸν οὐχ οἷόν τε, διατελοῦντα ἀγαθόν, γενέσθαι δὲ ἀγαθὸν οἷόν τε, καὶ κακόν γε τὸν αὐτὸν τοῦτον· ἐπὶ πλεῖστον δὲ καὶ ἄριστοὶ εἰσὶν οὓς ἂν οἱ θεοὶ φιλῶσιν.

Ταῦτά τε οὖν πάντα πρὸς τὸν Πιπτακὸν εἴρηται, καὶ τὰ ἐπιόντα γε τοῦ ἄσματος ἔτι μᾶλλον δηλοῖ. φησὶ γάρ –

τοῦνεκεν οὐ ποτ' ἐγὼ τὸ μὴ γενέσθαι δυνατὸν

διζήμενος κενεὰν ἐς ἄπρακτον ἐλπίδα μοῖραν αἰῶνος βαλέω,

πανάμωμον ἄνθρωπον, εὐρυεδοῦς ὅσοι καρπὸν αἰνύμεθα χθονός·

ἐπὶ θ' ὑμῖν εὐρῶν ἀπαγγελέω,

[d] φησὶν – οὕτω σφόδρα καὶ δι' ὅλου τοῦ ἄσματος ἐπεξέρχεται τῷ τοῦ Πιπτακοῦ ῥήματι –

πάντας δ' ἐπαίνημι καὶ φιλέω

ἐκῶν ὅστις ἔρδη

μηδὲν αἰσχρόν· ἀνάγκη δ' οὐδὲ θεοὶ μάχονται·

καὶ τοῦτ' ἐστὶ πρὸς τὸ αὐτὸ τοῦτο εἰρημένον. οὐ γὰρ οὕτως ἀπαίδευτος ἦν Σιμωνίδης, ὥστε τούτους φάναι ἐπαινεῖν, ὅς ἂν ἐκῶν μηδὲν κακὸν ποιῆ, ὡς ὄντων τινῶν οἱ ἐκόντες κακὰ ποιοῦσιν. ἐγὼ γὰρ σχεδόν τι οἶμαι τοῦτο, ὅτι οὐδεὶς τῶν [e] σοφῶν ἀνδρῶν ἠγεῖται οὐδένα ἀνθρώπων ἐκόντα ἐξαμαρτάνειν οὐδὲ αἰσχρὰ τε καὶ κακὰ ἐκόντα ἐργάζεσθαι, ἀλλ' εὖ ἴσασιν ὅτι πάντες οἱ τὰ αἰσχρὰ καὶ τὰ κακὰ ποιοῦντες ἄκοντες ποιοῦσιν· καὶ δὴ καὶ ὁ Σιμωνίδης οὐχ ὅς ἂν μὴ κακὰ ποιῆ ἐκῶν, τούτων φησὶν ἐπαινέτης εἶναι, ἀλλὰ περὶ ἑαυτοῦ λέγει τοῦτο τὸ ἐκῶν. ἠγεῖτο γὰρ ἄνδρα καλὸν κάγαθὸν πολλάκις αὐτὸν ἐπαναγκάζειν φίλον τινὲ γίνεσθαι καὶ [346.a] ἐπαινέτην [φιλεῖν καὶ ἐπαινεῖν], οἷον ἀνδρὶ πολλάκις συμβῆναι μητέρα ἢ πατέρα ἀλλόκοτον ἢ πατρίδα ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων. τοὺς μὲν οὖν πονηροὺς, ὅταν τοιοῦτόν τι αὐτοῖς συμβῆ, ὥσπερ ἀσμένους ὄρᾶν καὶ ψέγοντας ἐπιδεικνύουσι καὶ κατηγορεῖν τὴν πονηρίαν τῶν γονέων ἢ πατρίδος, ἵνα αὐτοῖς ἀμελοῦσιν αὐτῶν μὴ ἐγκαλῶσιν οἱ ἄνθρωποι μηδ' ὄνειδίζωσιν ὅτι ἀμελοῦσιν, ὥστε ἔτι μᾶλλον ψέγειν τε αὐτούς καὶ ἔχθρας [b] ἐκουσίους πρὸς ταῖς ἀναγκαίαις προστίθεσθαι· τοὺς δ' ἀγαθοὺς ἐπικρύπτεσθαι τε καὶ ἐπαινεῖν ἀναγκάζεσθαι, καὶ ἂν τι ὀργισθῶσιν τοῖς γονεῦσιν ἢ πατρίδι ἀδικηθέντες, αὐτούς ἑαυτοὺς παραμυθεῖσθαι καὶ διαλλάττεσθαι προσαναγκάζοντας ἑαυτοὺς φιλεῖν τοὺς ἑαυτῶν καὶ ἐπαινεῖν. πολλάκις δὲ οἶμαι καὶ Σιμωνίδης ἠγήσατο καὶ αὐτὸς ἢ τύραννον ἢ ἄλλον τινὰ τῶν τοιούτων ἐπαινεῖσαι καὶ ἐγκωμιάσαι οὐχ ἐκῶν, ἀλλ' ἀναγκαζόμενος. ταῦτα δὴ καὶ τῷ Πιπτακῷ λέγει ὅτι Ἐγώ, [c] ὦ Πιπτακέ, οὐ διὰ ταῦτά σε ψέγω, ὅτι εἰμὶ φιλόψογος, ἐπεὶ –

ἔμοιγ' ἐξαρκεῖ ὅς ἂν μὴ κακὸς ᾗ

μηδ' ἄγαν ἀπάλαμνος, εἰδώς τ' ὄνησίπολιν δίκαν ὑγιῆς ἀνήρ·

οὐ μιν ἐγὼ μωμήσομαι –

οὐ γὰρ εἰμι φιλόμωμος –

τῶν γὰρ ἠλιθίων ἀπειρῶν γενέθλα,

ὥστ' εἴ τις χαίρει ψέγων, ἐμπλησθεῖη ἂν ἐκείνους μεμφόμενος –

πάντα τοι καλά, τοῖσί τ' αἰσχρὰ μὴ μέμικται.

[d] οὐ τοῦτο λέγει, ὥσπερ ἂν εἰ ἔλεγε πάντα τοι λευκά, οἷς μέλανα μὴ μέμικται – γελοῖον γὰρ ἂν εἶη πολλαχῆ – ἀλλ' ὅτι αὐτὸς καὶ τὰ μέσα ἀποδέχεται ὥστε μὴ ψέγειν. καὶ οὐ ζητῶ, ἔφη, πανάμωμον ἄνθρωπον, εὐρυεδοῦς ὅσοι καρπὸν αἰνύμεθα χθονός, ἐπὶ θ' ὑμῖν εὐρῶν ἀπαγγελέω· ὥστε τούτου γ' ἔνεκα οὐδένα ἐπαινεσομαι, ἀλλὰ μοι ἐξαρκεῖ ἂν ἢ μέσος καὶ μηδὲν κακὸν ποιῆ, ὡς ἐγὼ πάντας φιλέω καὶ ἐπαίνημι – καὶ τῇ φωνῇ ἐνταῦθα κέχρηται τῇ [e] τῶν Μυτιληναίων, ὡς πρὸς Πιπτακὸν λέγων τὸ πάντας δὲ ἐπαίνημι καὶ φιλέω ἐκῶν – ἐνταῦθα δεῖ ἐν τῷ ἐκῶν διαλαβεῖν λέγοντα – ὅστις ἔρδη μηδὲν αἰσχρόν, ἄκων δ' ἔστιν οὐς ἐγὼ ἐπαινῶ καὶ φιλῶ. σὲ οὖν, καὶ εἰ μέσως [347.a] ἔλεγες ἐπεικῆ καὶ ἀληθῆ, ὦ Πιπτακέ, οὐκ ἂν ποτε ἔψεγον· νῦν δὲ σφόδρα γὰρ καὶ περὶ τῶν

μεγίστων ψευδόμενος δοκεῖς ἀληθῆ λέγειν, διὰ ταῦτά σε ἐγὼ ψέγω. ταῦτά μοι δοκεῖ, ὃ Πρόδικε καὶ Πρωταγόρα, ἦν δ' ἐγώ, Σιμωνίδης διανοούμενος πεπονηκέναι τοῦτο τὸ ἄσμα.

Καὶ ὁ Ἴππίας, Εὖ μὲν μοι δοκεῖς, ἔφη, ὃ Σώκρατες, καὶ σὺ περὶ τοῦ ἄσματος διεληλυθέναι· ἔστιν μέντοι, ἔφη, καὶ [b] ἐμοὶ λόγος περὶ αὐτοῦ εὖ ἔχων, ὃν ὑμῖν ἐπιδείξω, ἂν βούλησθε.

Καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης, Ναί, ἔφη, ὃ Ἴππία, εἰς αὐθίς γε· νῦν δὲ δίκαιόν ἐστιν ἃ ὠμολογησάτην πρὸς ἀλλήλω Πρωταγόρας καὶ Σωκράτης, Πρωταγόρας μὲν εἰ ἔτι βούλεται ἐρωτᾶν, ἀποκρίνεσθαι Σωκράτη, εἰ δὲ δὴ βούλεται Σωκράτει ἀποκρίνεσθαι, ἐρωτᾶν τὸν ἕτερον.

Καὶ ἐγὼ εἶπον· Ἐπιτρέπω μὲν ἔγωγε Πρωταγόρα ὀπότερον αὐτῷ ἤδιον· εἰ δὲ βούλεται, περὶ μὲν ἄσμάτων τε καὶ ἐπῶν [c] ἐάσωμεν, περὶ δὲ ὧν τὸ πρῶτον ἐγὼ σε ἠρώτησα, ὃ Πρωταγόρα, ἠδέως ἂν ἐπὶ τέλος ἔλθοιμι μετὰ σοῦ σκοπούμενος. καὶ γὰρ δοκεῖ μοι τὸ περὶ ποιήσεως διαλέγεσθαι ὁμοιότατον εἶναι τοῖς συμποσίοις τοῖς τῶν φαύλων καὶ ἀγοραίων ἀνθρώπων. καὶ γὰρ οὗτοι, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἀλλήλοις δι' ἑαυτῶν συνεῖναι ἐν τῷ πότῳ μηδὲ διὰ τῆς ἑαυτῶν φωνῆς καὶ τῶν λόγων τῶν ἑαυτῶν ὑπὸ ἀπαιδευσίας, τιμίας ποιοῦσι [d] τὰς ἀυλητρίδας, πολλοῦ μισθοῦμενοι ἀλλοτρίαν φωνὴν τὴν τῶν αὐλῶν, καὶ διὰ τῆς ἐκείνων φωνῆς ἀλλήλοις σύνεισιν· ὅπου δὲ καλοὶ κάγαθοὶ συμπόται καὶ πεπαιδευμένοι εἰσίν, οὐκ ἂν ἴδοις οὔτ' ἀυλητρίδας οὔτε ὄρχηστρίδας οὔτε ψαλτρίδας, ἀλλὰ αὐτοὺς αὐτοῖς ἱκανοὺς ὄντας συνεῖναι ἄνευ τῶν λήρων τε καὶ παιδιῶν τούτων διὰ τῆς αὐτῶν φωνῆς, λέγοντάς τε καὶ ἀκούοντας ἐν μέρει ἑαυτῶν κοσμίως, κἂν πάνυ [e] πολὺν οἶνον πίωσιν. οὕτω δὲ καὶ αἱ τοιαῖδε συνουσίαι, ἐὰν μὲν λάβωνται ἀνδρῶν οἰοίπερ ἡμῶν οἱ πολλοὶ φασιν εἶναι, οὐδὲν δέονται ἀλλοτρίας φωνῆς οὐδὲ ποιητῶν, οὓς οὔτε ἀνερέσθαι οἷόν τ' ἐστὶν περὶ ὧν λέγουσιν, ἐπαγόμενοι τε αὐτοὺς οἱ πολλοὶ ἐν τοῖς λόγοις οἱ μὲν ταῦτά φασιν τὸν ποιητὴν νοεῖν, οἱ δ' ἕτερα, περὶ πράγματος διαλεγόμενοι ὃ ἀδυνατοῦσι ἐξελέγξαι· ἀλλὰ τὰς μὲν τοιαύτας συνουσίας [348.a] ἐῷσιν χαίρειν, αὐτοὶ δ' ἑαυτοῖς σύνεισιν δι' ἑαυτῶν, ἐν τοῖς ἑαυτῶν λόγοις πεῖραν ἀλλήλων λαμβάνοντες καὶ διδόντες. τοὺς τοιούτους μοι δοκεῖ χρῆναι μᾶλλον μιμεῖσθαι ἐμέ τε καὶ σέ, καταθεμένους τοὺς ποιητὰς αὐτοὺς δι' ἡμῶν αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους τοὺς λόγους ποιεῖσθαι, τῆς ἀληθείας καὶ ἡμῶν αὐτῶν πεῖραν λαμβάνοντας· κἂν μὲν βούλη ἔτι ἐρωτᾶν, ἔτοιμός εἰμί σοι παρέχειν ἀποκρινόμενος· ἐὰν δὲ βούλη, σὺ ἐμοὶ παράσχεες, περὶ ὧν μεταξὺ ἐπαυσάμεθα διεξιόντες, τούτοις τέλος ἐπιθεῖναι.

[b] Λέγοντος οὖν ἐμοῦ ταῦτα καὶ τοιαῦτα ἄλλα οὐδὲν ἀπεσάφει ὁ Πρωταγόρας ὀπότερα ποιήσοι. εἶπεν οὖν ὁ Ἀλκιβιάδης πρὸς τὸν Καλλίαν βλέψας, Ὡ Καλλία, δοκεῖ σοι, ἔφη, καὶ νῦν καλῶς Πρωταγόρας ποιεῖν, οὐκ ἐθέλων εἶτε δώσει λόγον εἶτε μὴ διασαφεῖν; ἐμοὶ γὰρ οὐ δοκεῖ· ἀλλ' ἤτοι διαλεγέσθω ἢ εἰπέτω ὅτι οὐκ ἐθέλει διαλέγεσθαι, ἵνα τούτῳ μὲν ταῦτα συνειδῶμεν, Σωκράτης δὲ ἄλλῳ τῷ διαλέγεται ἢ ἄλλος ὅστις ἂν βούληται ἄλλῳ.

[c] Καὶ ὁ Πρωταγόρας αἰσχυνθείς, ὡς γέ μοι ἔδοξεν, τοῦ τε Ἀλκιβιάδου ταῦτα λέγοντος καὶ τοῦ Καλλίου δεομένου καὶ τῶν ἄλλων σχεδόν τι τῶν παρόντων, μόγις προουτράπετο εἰς τὸ διαλέγεσθαι καὶ ἐκέλευεν ἐρωτᾶν αὐτὸν ὡς ἀποκρινόμενος.

Εἶπον δὲ ἐγώ· Ὡ Πρωταγόρα, μὴ οἷου διαλέγεσθαί μέ σοι ἄλλο τι βουλόμενον ἢ ἃ αὐτὸς ἀπορῶ ἐκάστοτε, ταῦτα διασκέψασθαι. ἡγοῦμαι γὰρ πάνυ λέγειν τι τὸν Ὅμηρον τὸ –

[d] σύν τε δὴ ἐρχομένῳ, καὶ τε πρὸ ὃ τοῦ ἐνόησεν.

εὐπορώτεροι γὰρ πως ἅπαντές ἐσμεν οἱ ἄνθρωποι πρὸς ἅπαν ἔργον καὶ λόγον καὶ διανόημα· «μοῦνος δ' εἶπερ τε νοήση,» αὐτίκα περιῶν ζητεῖ ὅτω ἐπιδειξήται καὶ μεθ' ὅτου βεβαιώσηται, ἕως ἂν ἐντύχη. ὥσπερ καὶ ἐγὼ ἔνεκα τούτου σοὶ ἠδέως διαλέγομαι μᾶλλον ἢ ἄλλω τινί, ἡγούμενός σε βέλτιστ' ἂν ἐπισκέψασθαι καὶ περὶ τῶν ἄλλων [e] περὶ ὧν εἰκὸς σκοπεῖσθαι τὸν ἐπεικῆ, καὶ δὴ καὶ περὶ ἀρετῆς. τίνα γὰρ ἄλλον ἢ σέ; ὅς γε οὐ μόνον αὐτὸς οἶει καλὸς κάγαθός εἶναι, ὥσπερ τινὲς ἄλλοι αὐτοὶ μὲν ἐπεικεῖς εἰσιν, ἄλλους δὲ οὐ δύνανται ποιεῖν· σὺ δὲ καὶ αὐτὸς ἀγαθὸς εἶ καὶ ἄλλους οἷός τ' εἶ ποιεῖν ἀγαθούς, καὶ οὕτω πεπίστευκας σαυτῷ, ὥστε καὶ ἄλλων ταύτην τὴν τέχνην ἀποκρυπτομένων [349.a] σὺ γ' ἀναφανδὸν σεαυτὸν ὑποκηρυζάμενος εἰς πάντας τοὺς Ἕλληνας, σοφιστὴν ἐπονομάσας σεαυτὸν, ἀπέφηνας παιδεύσεως καὶ ἀρετῆς διδάσκαλον, πρῶτος τούτου μισθὸν ἀξιώσας ἄρνησθαι. πῶς οὖν οὐ σέ χρῆν παρακαλεῖν ἐπὶ τὴν τούτων σκέψιν καὶ ἐρωτᾶν καὶ ἀνακοινοῦσθαι; οὐκ ἔσθ' ὅπως οὔ. καὶ νῦν δὴ ἐγὼ ἐκεῖνα, ἅπερ τὸ πρῶτον ἠρώτων περὶ τούτων, πάλιν ἐπιθυμῶ ἐξ ἀρχῆς τὰ μὲν ἀναμνησθῆναι παρὰ σοῦ, τὰ δὲ συνδιασκέψασθαι. ἦν δέ, [b] ὡς ἐγῶμαι, τὸ ἐρώτημα τόδε· σοφία καὶ σωφροσύνη καὶ ἀνδρεία καὶ δικαιοσύνη καὶ ὁσιότης, πότερον ταῦτα, πέντε ὄντα ὀνόματα, ἐπὶ ἐνὶ πράγματι ἐστίν, ἢ ἐκάστῳ τῶν ὀνομάτων τούτων ὑπόκειται τις ἴδιος οὐσία καὶ πρᾶγμα ἔχον ἑαυτοῦ δύναμιν ἕκαστον, οὐκ ὄν οἷον τὸ ἕτερον αὐτῶν τὸ ἕτερον; ἔφησθα οὖν σὺ οὐκ ὀνόματα ἐπὶ ἐνὶ εἶναι, ἀλλὰ [c] ἕκαστον ἰδίῳ πράγματι τῶν ὀνομάτων τούτων ἐπικεῖσθαι, πάντα δὲ ταῦτα μέρια εἶναι ἀρετῆς, οὐχ ὡς τὰ τοῦ χρυσοῦ μέρια ὁμοία ἐστίν ἀλλήλοις καὶ τῷ ὄλῳ οὗ μέρια ἐστίν, ἀλλ' ὡς τὰ τοῦ προσώπου μέρια καὶ τῷ ὄλῳ οὗ μέρια ἐστίν καὶ ἀλλήλοις ἀνόμοια, ἰδίαν ἕκαστα δύναμιν ἔχοντα. ταῦτα εἰ μὲν σοὶ δοκεῖ ἔτι ὥσπερ τότε, φάθι· εἰ δὲ ἄλλως πως, τοῦτο διόρισαι, ὡς ἐγωγε οὐδέν σοι ὑπόλογον τίθεμαι, ἐάν πη ἄλλη νῦν φήσης· οὐ γὰρ ἂν θαυμάζοιμι εἰ τότε ἀποπειρώμενός [d] μου ταῦτα ἔλεγες.

Ἄλλ' ἐγὼ σοι, ἔφη, λέγω, ὃ Σώκρατες, ὅτι ταῦτα πάντα μέρια μὲν ἐστίν ἀρετῆς, καὶ τὰ μὲν τέτταρα αὐτῶν ἐπεικῶς παραπλήσια ἀλλήλοις ἐστίν, ἢ δὲ ἀνδρεία πάνυ πολὺ διαφέρει πάντων τούτων. ὥδε δὲ γνώση ὅτι ἐγὼ ἀληθῆ λέγω· εὐρήσεις γὰρ πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων ἀδικωτάτους μὲν ὄντας καὶ ἀνοσιωτάτους καὶ ἀκολαστοτάτους καὶ ἀμαθεστάτους, ἀνδρειοτάτους δὲ διαφερόντως.

[e] Ἔχε δὴ, ἔφην ἐγὼ· ἄξιον γὰρ τοι ἐπισκέψασθαι ὃ λέγεις. πότερον τοὺς ἀνδρείους θαρράλέους λέγεις ἢ ἄλλο τι; – Καὶ ἴτας γε, ἔφη, ἐφ' ἃ οἱ πολλοὶ φοβοῦνται ἰέναι. – Φέρε δὴ, τὴν ἀρετὴν καλὸν τι φῆς εἶναι, καὶ ὡς καλοῦ ὄντος αὐτοῦ σὺ διδάσκαλον σαυτὸν παρέχεις; – Κάλιστον μὲν οὖν, ἔφη, εἰ μὴ μαινομαί γε. – Πότερον οὖν, ἦν δ' ἐγὼ, τὸ μὲν τι αὐτοῦ αἰσχρὸν, τὸ δέ τι καλόν, ἢ ὅλον καλόν; – Ὅλον που καλὸν ὡς οἷόν τε μάλιστα. – Οἶσθα οὖν τίνες εἰς τὰ [350.a] φρέατα κολυμβῶσιν θαρράλέως; – Ἐγωγε, ὅτι οἱ κολυμβηταί. – Πότερον διότι ἐπίστανται ἢ δι' ἄλλο τι; – Ὅτι ἐπίστανται. – Τίνες δὲ ἀπὸ τῶν ἵππων πολεμεῖν θαρράλέοι εἰσίν; πότερον οἱ ἵππικοὶ ἢ οἱ ἄφιπποι; – Οἱ ἵππικοί. – Τίνες δὲ πέλτας ἔχοντες; οἱ πελταστικοὶ ἢ οἱ μή; – Οἱ πελταστικοί. καὶ τὰ ἄλλα γε πάντα, εἰ τοῦτο ζητεῖς, ἔφη, οἱ ἐπιστήμονες τῶν μὴ ἐπισταμένων θαρράλεώτεροί εἰσιν, καὶ αὐτοὶ ἑαυτῶν [b] ἐπειδὴν μάθωσιν ἢ πρὶν μαθεῖν. – Ἦδη δὲ τινας ἐώρακας, ἔφην, πάντων τούτων ἀνεπιστήμονας ὄντας, θαρρόντας δὲ πρὸς ἕκαστα τούτων; – Ἐγωγε, ἦ δ' ὅς, καὶ λίαν γε θαρρόντας. – Οὐκοῦν οἱ θαρράλέοι οὗτοι καὶ ἀνδρεῖοί εἰσιν; – Αἰσχρὸν μεντᾶν, ἔφη, εἶη ἢ ἀνδρεία· ἐπεὶ οὗτοι γε μαινόμενοί εἰσιν. – Πῶς οὖν, ἔφην ἐγὼ, λέγεις τοὺς ἀνδρείους; οὐχὶ τοὺς θαρράλέους εἶναι; – Καὶ νῦν γ', ἔφη. – [c] Οὐκοῦν οὗτοι, ἦν δ' ἐγὼ, οἱ οὕτω θαρράλέοι ὄντες οὐκ ἀνδρεῖοι ἀλλὰ μαινόμενοι φαίνονται; καὶ ἐκεῖ αὖ οἱ σοφώτατοι οὗτοι καὶ θαρράλεώτατοί εἰσιν, θαρράλεώτατοι δὲ ὄντες ἀνδρειότατοι; καὶ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον ἢ σοφία ἂν ἀνδρεία εἶη;

Οὐ καλῶς, ἔφη, μνημονεύεις, ὦ Σώκρατες, ἃ ἔλεγόν τε καὶ ἀπεκρινόμην σοι. ἔγωγε ἐρωτηθεὶς ὑπὸ σοῦ εἰ οἱ ἀνδρεῖοι θαρράλεοι εἰσίν, ὠμολόγησα· εἰ δὲ καὶ οἱ θαρράλεοι ἀνδρεῖοι, οὐκ ἠρωτήθην – εἰ γὰρ με τότε ἤρου, εἶπον ἂν ὅτι [d] οὐ πάντες – τοὺς δὲ ἀνδρείους ὡς οὐ θαρράλεοι εἰσίν, τὸ ἐμὸν ὁμολόγημα οὐδαμοῦ ἐπέδειξας ὡς οὐκ ὀρθῶς ὠμολόγησα. ἔπειτα τοὺς ἐπισταμένους αὐτοὺς ἐαυτῶν θαρράλεωτέρους ὄντας ἀποφαίνεις καὶ μὴ ἐπισταμένων ἄλλων, καὶ ἐν τούτῳ οἶει τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν σοφίαν ταῦτόν εἶναι· τούτῳ δὲ τῷ τρόπῳ μετιῶν καὶ τὴν ἰσχὺν οἰηθείης ἂν εἶναι σοφίαν. πρῶτον μὲν γὰρ εἰ οὕτω μετιῶν ἔροιο με εἰ οἱ ἰσχυροὶ [e] δυνατοὶ εἰσιν, φαίην ἂν· ἔπειτα, εἰ οἱ ἐπιστάμενοι παλαίειν δυνατώτεροί εἰσιν τῶν μὴ ἐπισταμένων παλαίειν καὶ αὐτοὶ αὐτῶν ἐπειδὴν μάθωσιν ἢ πρὶν μαθεῖν, φαίην ἂν· ταῦτα δὲ ἐμοῦ ὁμολογήσαντος ἐξεῖη ἂν σοι, χρωμένῳ τοῖς αὐτοῖς τεκμηρίοις τούτοις, λέγειν ὡς κατὰ τὴν ἐμὴν ὁμολογίαν ἢ σοφία ἐστὶν ἰσχὺς. ἐγὼ δὲ οὐδαμοῦ οὐδ' ἐνταῦθα ὁμολογῶ τοὺς δυνατοὺς ἰσχυροὺς εἶναι, τοὺς μέντοι ἰσχυροὺς δυνατούς· [351.a] οὐ γὰρ ταῦτόν εἶναι δύναμιν τε καὶ ἰσχύν, ἀλλὰ τὸ μὲν καὶ ἀπὸ ἐπιστήμης γίνεσθαι, τὴν δύναμιν, καὶ ἀπὸ μανίας γε καὶ θυμοῦ, ἰσχὺν δὲ ἀπὸ φύσεως καὶ εὐτροφίας τῶν σωμάτων. οὕτω δὲ κάκεῖ οὐ ταῦτόν εἶναι θάρσος τε καὶ ἀνδρείαν· ὥστε συμβαίνει τοὺς μὲν ἀνδρείους θαρράλεους εἶναι, μὴ μέντοι τοὺς γε θαρράλεους ἀνδρείους πάντας· θάρσος μὲν γὰρ καὶ ἀπὸ τέχνης γίνεται ἀνθρώποις καὶ [b] ἀπὸ θυμοῦ γε καὶ ἀπὸ μανίας, ὥσπερ ἢ δύναμις, ἀνδρεία δὲ ἀπὸ φύσεως καὶ εὐτροφίας τῶν ψυχῶν γίνεται.

Λέγεις δὲ τινας, ἔφη, ὦ Πρωταγόρα, τῶν ἀνθρώπων εὖ ζῆν, τοὺς δὲ κακῶς; – Ἔφη. – Ἄρ' οὖν δοκεῖ σοι ἄνθρωπος ἂν εὖ ζῆν, εἰ ἀνιώμενός τε καὶ ὀδυνώμενος ζῶη; – Οὐκ ἔφη. – Τί δ' εἰ ἠδέως βιοὺς τὸν βίον τελευτήσειεν; οὐκ εὖ ἂν σοι δοκεῖ οὕτως βεβιωκένας; – Ἐμοιγ', ἔφη. – Τὸ μὲν ἄρα [c] ἠδέως ζῆν ἀγαθόν, τὸ δ' ἀηδῶς κακόν. – Εἴπερ τοῖς καλοῖς γ', ἔφη, ζῶη ἠδόμενος. – Τί δὴ, ὦ Πρωταγόρα; μὴ καὶ σύ, ὥσπερ οἱ πολλοί, ἠδέ' ἅττα καλεῖς κακὰ καὶ ἀνιαρὰ ἀγαθὰ; ἐγὼ γὰρ λέγω, καθ' ὃ ἠδέα ἐστίν, ἄρα κατὰ τοῦτο οὐκ ἀγαθὰ, μὴ εἴ τι ἀπ' αὐτῶν ἀποβήσεται ἄλλο; καὶ αὖθις αὖ τὰ ἀνιαρὰ ὡσαύτως οὕτως οὐ καθ' ὅσον ἀνιαρὰ, κακὰ; – Οὐκ οἶδα, ὦ Σώκρατες, ἔφη, ἀπλῶς οὕτως, ὡς σὺ ἐρωτᾷς, [d] εἰ ἐμοὶ ἀποκριτέον ἐστὶν ὡς τὰ ἠδέα τε ἀγαθὰ ἐστὶν ἅπαντα καὶ τὰ ἀνιαρὰ κακὰ· ἀλλὰ μοι δοκεῖ οὐ μόνον πρὸς τὴν νῦν ἀπόκρισιν ἐμοὶ ἀσφαλέστερον εἶναι ἀποκρίνασθαι, ἀλλὰ καὶ πρὸς πάντα τὸν ἄλλον βίον τὸν ἐμόν, ὅτι ἔστι μὲν ἃ τῶν ἠδέων οὐκ ἔστιν ἀγαθὰ, ἔστι δ' αὖ καὶ ἃ τῶν ἀνιαρῶν οὐκ ἔστι κακὰ, ἔστι δ' ἃ ἔστι, καὶ τρίτον ἃ οὐδέτερα, οὔτε κακὰ οὔτ' ἀγαθὰ. – Ἡδέα δὲ καλεῖς, ἦν δ' ἐγώ, οὐ τὰ ἠδονῆς [e] μετέχοντα ἢ ποιοῦντα ἠδονῆν; – Πάνυ γ', ἔφη. – Τοῦτο τοίνυν λέγω, καθ' ὅσον ἠδέα ἐστίν, εἰ οὐκ ἀγαθὰ, τὴν ἠδονῆν αὐτὴν ἐρωτῶν εἰ οὐκ ἀγαθόν ἐστίν. – Ὡσπερ σὺ λέγεις, ἔφη, ἐκάστοτε, ὦ Σώκρατες, σκοπώμεθα αὐτό, καὶ ἐὰν μὲν πρὸς λόγον δοκῇ εἶναι τὸ σκέμμα καὶ τὸ αὐτὸ φαίνεται ἠδύ τε καὶ ἀγαθόν, συγχωρησόμεθα· εἰ δὲ μή, τότε ἤδη ἀμφισβητήσομεν.

Πότερον οὖν, ἦν δ' ἐγώ, σὺ βούλει ἡγεμονεύειν τῆς σκέψεως, ἢ ἐγὼ ἡγῶμαι;

Δίκαιος, ἔφη, σὺ ἡγεῖσθαι· σὺ γὰρ καὶ κατάρχεις τοῦ λόγου.

[352.a]

Ἄρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, τῆδέ πη καταφανὲς ἂν ἡμῖν γένοιτο; ὥσπερ εἴ τις ἄνθρωπον σκοπῶν ἐκ τοῦ εἶδους ἢ πρὸς ὑγίειαν ἢ πρὸς ἄλλο τι τῶν τοῦ σώματος ἔργων, ἰδὼν τὸ πρόσωπον καὶ τὰς χεῖρας ἄκρας εἴποι· «Ἴθι δὴ μοι ἀποκαλύψας καὶ τὰ στήθη καὶ τὸ μετὰφρενον ἐπίδειξον, ἵνα ἐπισκέψωμαι σαφέστερον,» καὶ ἐγὼ τοιοῦτόν τι ποθῶ πρὸς τὴν σκέψιν· θεασάμενος ὅτι οὕτως ἔχεις πρὸς τὸ

ἀγαθὸν καὶ τὸ ἡδὺ ὡς φῆς, δέομαι τοιοῦτόν τι εἶπειν· ἴθι δὴ μοι, ὦ Πρωταγόρα, [b] καὶ τόδε τῆς διανοίας ἀποκάλυψον· πῶς ἔχεις πρὸς ἐπιστήμην; πότερον καὶ τοῦτό σοι δοκεῖ ὡσπερ τοῖς πολλοῖς ἀνθρώποις, ἢ ἄλλως; δοκεῖ δὲ τοῖς πολλοῖς περὶ ἐπιστήμης τοιοῦτόν τι, οὐκ ἰσχυρὸν οὐδ' ἡγεμονικὸν οὐδ' ἀρχικὸν εἶναι· οὐδὲ ὡς περὶ τοιοῦτου αὐτοῦ ὄντος διανοοῦνται, ἀλλ' ἐνούσης πολλάκις ἀνθρώπῳ ἐπιστήμης οὐ τὴν ἐπιστήμην αὐτοῦ ἄρχειν ἀλλ' ἄλλο τι, τοτὲ μὲν θυμόν, τοτὲ δὲ ἡδονήν, τοτὲ δὲ λύπην, ἐνίοτε δὲ ἔρωτα, πολλάκις δὲ φόβον, ἀτεχνῶς [c] διανοοῦμενοι περὶ τῆς ἐπιστήμης ὡσπερ περὶ ἀνδραπόδου, περιελκομένης ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων. ἄρ' οὖν καὶ σοὶ τοιοῦτόν τι περὶ αὐτῆς δοκεῖ, ἢ καλόν τε εἶναι ἢ ἐπιστήμη καὶ οἶον ἄρχειν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐάνπερ γινώσκη τις τάγαθὰ καὶ τὰ κακά, μὴ ἂν κρατηθῆναι ὑπὸ μηδενὸς ὥστε ἄλλ' ἄττα πράττειν ἢ ἂν ἐπιστήμη κελεύη, ἀλλ' ἱκανὴν εἶναι τὴν φρόνησιν βοηθεῖν τῷ ἀνθρώπῳ;

Καὶ δοκεῖ, ἔφη, ὡσπερ σὺ λέγεις, ὦ Σώκρατες, καὶ ἅμα, [d] εἴπερ τῷ ἄλλῳ, αἰσχροὺν ἐστὶ καὶ ἐμοὶ σοφίαν καὶ ἐπιστήμην μὴ οὐχὶ πάντων κράτιστον φάναι εἶναι τῶν ἀνθρωπείων πραγμάτων.

Καλῶς γε, ἔφην ἐγώ, σὺ λέγων καὶ ἀληθῆ. οἶσθα οὖν ὅτι οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐμοὶ τε καὶ σοὶ οὐ πείθονται, ἀλλὰ πολλοὺς φασὶ γινώσκοντας τὰ βέλτιστα οὐκ ἐθέλειν πράττειν, ἐξὸν αὐτοῖς, ἀλλὰ ἄλλα πράττειν· καὶ ὅσους δὴ ἐγὼ ἠρόμην ὅτι ποτε αἴτιόν ἐστι τούτου, ὑπὸ ἡδονῆς φασιν [e] ἠττωμένους ἢ λύπης ἢ ὧν νυνδὴ ἐγὼ ἔλεγον ὑπὸ τίνος τούτων κρατουμένους ταῦτα ποιεῖν τοὺς ποιοῦντας.

Πολλὰ γὰρ οἶμαι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, καὶ ἄλλα οὐκ ὀρθῶς λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι.

ἴθι δὴ μετ' ἐμοῦ ἐπιχείρησον πείθειν τοὺς ἀνθρώπους καὶ διδάσκειν ὃ ἐστὶν αὐτοῖς τοῦτο τὸ πάθος, ὃ φασιν ὑπὸ [353.a] τῶν ἡδονῶν ἠττᾶσθαι καὶ οὐ πράττειν διὰ ταῦτα τὰ βέλτιστα, ἐπεὶ γινώσκων γε αὐτά. ἴσως γὰρ ἂν λεγόντων ἡμῶν ὅτι Οὐκ ὀρθῶς λέγετε, ὦ ἄνθρωποι, ἀλλὰ ψεύδεσθε, ἔροιντ' ἂν ἡμᾶς· «ὦ Πρωταγόρα τε καὶ Σώκρατες, εἰ μὴ ἐστὶν τοῦτο τὸ πάθος ἡδονῆς ἠττᾶσθαι, ἀλλὰ τί ποτ' ἐστίν, καὶ τί ὑμεῖς αὐτό φατε εἶναι; εἶπατον ἡμῖν.»

Τί δέ, ὦ Σώκρατες, δεῖ ἡμᾶς σκοπεῖσθαι τὴν τῶν πολλῶν δόξαν ἀνθρώπων, οἱ ὅτι ἂν τύχωσι τοῦτο λέγουσιν;

[b] Οἶμαι, ἦν δ' ἐγώ, εἶναί τι ἡμῖν τοῦτο πρὸς τὸ ἐξευρεῖν περὶ ἀνδρείας, πρὸς τᾶλλα μόρια τὰ τῆς ἀρετῆς πῶς ποτ' ἔχει. εἰ οὖν σοὶ δοκεῖ ἐμμένειν οἷς ἄρτι ἔδοξεν ἡμῖν, ἐμὲ ἠγήσασθαι ἢ οἶμαι ἂν ἐγῶγε κάλλιστα φανερόν γενέσθαι, ἔπου· εἰ δὲ μὴ βούλει, εἴ σοι φίλον, ἐῷ χαίρειν.

Ἄλλ', ἔφη, ὀρθῶς λέγεις· καὶ πέραινε ὡσπερ ἤρξω.

[c] Πάλιν τοίνυν, ἔφην ἐγώ, εἰ ἔροιντο ἡμᾶς· «Τί οὖν φατε τοῦτο εἶναι, ὃ ἡμεῖς ἠττω εἶναι τῶν ἡδονῶν ἐλέγομεν;» εἴποισμ' ἂν ἐγῶγε πρὸς αὐτοὺς ὡδί· Ἀκούετε δὴ· πειρασόμεθα γὰρ ὑμῖν ἐγώ τε καὶ Πρωταγόρας φράσαι. ἄλλο τι γάρ, ὦ ἄνθρωποι, φατέ ὑμῖν τοῦτο γίνεσθαι ἐν τοῖσδε, οἶον πολλάκις ὑπὸ σίτων καὶ ποτῶν καὶ ἀφροδισίων κρατούμενοι ἡδέων ὄντων, γινώσκοντες ὅτι πονηρὰ ἐστὶν, ὅμως αὐτὰ πράττειν; —Φαῖεν ἂν. — Οὐκοῦν ἐροίμεθ' ἂν αὐτοὺς ἐγώ τε καὶ σὺ πάλιν· Πονηρὰ δὲ αὐτὰ πῆ φατε εἶναι; [d] πότερον ὅτι τὴν ἡδονὴν ταύτην ἐν τῷ παραχρῆμα παρέχει καὶ ἡδὺ ἐστὶν ἕκαστον αὐτῶν, ἢ ὅτι εἰς τὸν ὕστερον χρόνον νόσους τε ποιεῖ καὶ πενίας καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλὰ παρασκευάζει; ἢ κἂν εἴ τι τούτων εἰς τὸ ὕστερον μηδὲν παρασκευάζει, χαίρειν δὲ μόνον ποιεῖ, ὅμως δ' ἂν κακὰ ἦν, ὅτι μαθόντα χαίρειν ποιεῖ καὶ ὀπηοῦν; ἄρ' οἰόμεθ' ἂν αὐτούς, ὦ Πρωταγόρα, ἄλλο τι ἀποκρίνασθαι ἢ ὅτι οὐ κατὰ τὴν αὐτῆς τῆς ἡδονῆς τῆς παραχρῆμα ἐργασίαν

κακά ἐστίν, [e] ἀλλὰ διὰ τὰ ὕστερον γινόμενα, νόσους τε καὶ τᾶλλα. – Ἐγὼ μὲν οἶμαι, ἔφη ὁ Πρωταγόρας, τοὺς πολλοὺς ἂν ταῦτα ἀποκρίνασθαι. – Οὐκοῦν νόσους ποιοῦντα ἀνίας ποιεῖ, καὶ πενίας ποιοῦντα ἀνίας ποιεῖ; Ὁμολογοῖεν ἄν, ὡς ἐγὼμαι. – Συνέφη ὁ Πρωταγόρας. – Οὐκοῦν φαίνεται, ὧ ἄνθρωποι, ὑμῖν, ὡς φαμεν ἐγὼ τε καὶ Πρωταγόρας, δι' οὐδὲν ἄλλο ταῦτα κακά ὄντα ἢ διότι εἰς ἀνίας τε ἀποτελευτᾷ καὶ ἄλλων [354.a] ἡδονῶν ἀποστερεῖ; Ὁμολογοῖεν ἄν; – Συνεδόκει ἡμῖν ἀμφοῖν. – Οὐκοῦν πάλιν ἂν αὐτοὺς τὸ ἐναντίον εἰ ἐροίμεθα· ὦ ἄνθρωποι οἱ λέγοντες αὐτὰ ἀγαθὰ ἀνιαρὰ εἶναι, ἄρα οὐ τὰ τοιάδε λέγετε, οἷον τὰ τε γυμνάσια καὶ τὰς στρατείας καὶ τὰς ὑπὸ τῶν ἰατρῶν θεραπείας τὰς διὰ καύσεων τε καὶ τομῶν καὶ φαρμακειῶν καὶ λιμοκτονιῶν γινομένης, ὅτι ταῦτα ἀγαθὰ μὲν ἐστίν, ἀνιαρὰ δέ; Φαῖεν ἄν; – Συνεδόκει. – Πότερον [b] οὖν κατὰ τόδε ἀγαθὰ αὐτὰ καλεῖτε, ὅτι ἐν τῷ παραχρῆμα ὀδύνας τὰς ἐσχάτας παρέχει καὶ ἀλγηδόνας, ἢ ὅτι εἰς τὸν ὕστερον χρόνον ὑγίειαι τε ἀπ' αὐτῶν γίνονται καὶ εὐεξία τῶν σωμάτων καὶ τῶν πόλεων σωτηρία καὶ ἄλλων ἀρχαὶ καὶ πλοῦτοι; Φαῖεν ἄν, ὡς ἐγὼμαι. – Συνεδόκει. – Ταῦτα δὲ ἀγαθὰ ἐστὶ δι' ἄλλο τι ἢ ὅτι εἰς ἡδονὰς ἀποτελευτᾷ καὶ λυπῶν ἀπαλλαγὰς τε καὶ ἀποτροπὰς; ἢ ἔχετε τι ἄλλο τέλος λέγειν, εἰς ὃ ἀποβλέψαντες αὐτὰ ἀγαθὰ καλεῖτε, ἀλλ' ἢ ἡδονὰς τε καὶ λύπας; Οὐκ ἂν φαῖεν, ὡς ἐγὼμαι. – Οὐδ' ἐμοὶ δοκεῖ, ἔφη ὁ Πρωταγόρας. – Οὐκοῦν τὴν μὲν ἡδονὴν διώκετε ὡς ἀγαθὸν ὄν, τὴν δὲ λύπην φεύγετε ὡς κακόν; – Συνεδόκει. – Τοῦτ' ἄρα ἡγεῖσθ' εἶναι κακόν, τὴν λύπην, καὶ ἀγαθὸν τὴν ἡδονήν, ἐπεὶ καὶ αὐτὸ τὸ χαίρειν τότε λέγετε κακόν εἶναι, ὅταν μειζόνων ἡδονῶν ἀποστερηῖ ἢ ὅσας αὐτὸ ἔχει, ἢ λύπας μείζους παρασκευάζῃ τῶν ἐν [d] αὐτῷ ἡδονῶν· ἐπεὶ εἰ κατ' ἄλλο τι αὐτὸ τὸ χαίρειν κακόν καλεῖτε καὶ εἰς ἄλλο τι τέλος ἀποβλέψαντες, ἔχοιτε ἂν καὶ ἡμῖν εἰπεῖν· ἀλλ' οὐχ ἔξετε. – Οὐδ' ἐμοὶ δοκοῦσιν, ἔφη ὁ Πρωταγόρας. – Ἄλλο τι οὖν πάλιν καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ λυπεῖσθαι ὁ αὐτὸς τρόπος; τότε καλεῖτε αὐτὸ τὸ λυπεῖσθαι ἀγαθόν, ὅταν ἢ μείζους λύπας τῶν ἐν αὐτῷ οὐσῶν ἀπαλλάτῃ ἢ μείζους ἡδονὰς τῶν λυπῶν παρασκευάζῃ; ἐπεὶ εἰ πρὸς ἄλλο τι τέλος ἀποβλέπετε, ὅταν καλῆτε αὐτὸ τὸ λυπεῖσθαι [e] ἀγαθόν, ἢ πρὸς ὃ ἐγὼ λέγω, ἔχετε ἡμῖν εἰπεῖν· ἀλλ' οὐχ ἔξετε. – Ἀληθῆ, ἔφη, λέγεις, ὁ Πρωταγόρας.

Πάλιν τοίνυν, ἔφην ἐγὼ, εἴ με ἀνέροισθε, ὧ ἄνθρωποι, «Τίνος οὖν δήποτε ἔνεκα πολλὰ περὶ τούτου λέγεις καὶ πολλαχῆ;» Συγγινώσκετέ μοι, φαίην ἂν ἐγωγε. πρῶτον μὲν γὰρ οὐ ῥάδιον ἀποδειξαι τί ἐστὶν ποτε τοῦτο ὃ ὑμεῖς καλεῖτε τῶν ἡδονῶν ἡττω εἶναι· ἔπειτα ἐν τούτῳ εἰσὶν πᾶσαι αἱ ἀποδείξεις. ἀλλ' ἔτι καὶ νῦν ἀναθέσθαι ἔξεστιν, [355.a] εἴ πῃ ἔχετε ἄλλο τι φάναι εἶναι τὸ ἀγαθὸν ἢ τὴν ἡδονήν, ἢ τὸ κακὸν ἄλλο τι ἢ τὴν ἀνίαν· ἢ ἀρκεῖ ὑμῖν τὸ ἡδέως καταβιῶναι τὸν βίον ἄνευ λυπῶν; εἰ δὲ ἀρκεῖ καὶ μὴ ἔχετε μηδὲν ἄλλο φάναι εἶναι ἀγαθὸν ἢ κακόν ὃ μὴ εἰς ταῦτα τελευτᾷ, τὸ μετὰ τοῦτο ἀκούετε. φημί γὰρ ὑμῖν τούτου οὕτως ἔχοντος γελοῖον τὸν λόγον γίνεσθαι, ὅταν λέγητε ὅτι πολλάκις γινώσκων τὰ κακά ἄνθρωπος ὅτι κακά ἐστίν, ὅμως πράττει αὐτά, ἐξὸν μὴ πράττειν, ὑπὸ τῶν ἡδονῶν [b] ἀγόμενος καὶ ἐκπληττόμενος· καὶ αὖθις αὐτὸ λέγετε ὅτι γινώσκων ὁ ἄνθρωπος τὰ ἀγαθὰ πράττειν οὐκ ἐθέλει διὰ τὰς παραχρῆμα ἡδονὰς, ὑπὸ τούτων ἡττώμενος. ὡς δὲ ταῦτα γελοῖα ἐστίν, κατάδηλον ἔσται, ἐὰν μὴ πολλοῖς ὀνόμασι χρώμεθα ἅμα, ἡδεῖ τε καὶ ἀνιαρῶ καὶ ἀγαθῶ καὶ κακῶ, ἀλλ' ἐπειδὴ δύο ἐφάνη ταῦτα, δυοῖν καὶ ὀνόμασιν προσαγορεύωμεν αὐτά, πρῶτον μὲν ἀγαθῶ καὶ κακῶ, ἔπειτα αὖθις ἡδεῖ τε [c] καὶ ἀνιαρῶ. θέμενοι δὲ οὕτω λέγωμεν ὅτι Γινώσκων ὁ ἄνθρωπος τὰ κακά ὅτι κακά ἐστίν, ὅμως αὐτὰ ποιεῖ. ἐὰν οὖν τις ἡμᾶς ἔρηται, «Διὰ τί;» Ἡττώμενος, φήσομεν· «Ὑπὸ τοῦ;» ἐκεῖνος ἐρήσεται ἡμᾶς· ἡμῖν δὲ ὑπὸ μὲν ἡδονῆς οὐκέτι ἔξεστιν εἰπεῖν – ἄλλο γὰρ ὄνομα μετεῖληφεν ἀντὶ τῆς ἡδονῆς τὸ ἀγαθόν – ἐκείνῳ δὲ ἀποκρινώμεθα καὶ λέγωμεν ὅτι Ἡττώμενος – «Ὑπὸ τίνος;» φήσει. Τοῦ ἀγαθοῦ, φήσομεν νῆ Δία. ἂν οὖν τύχη ὁ ἐρόμενος ἡμᾶς ὑβριστῆς ὢν, γελάσεται [d] καὶ ἐρεῖ· «Ἡ γελοῖον λέγετε πρᾶγμα, εἰ πράττει τις κακά, γινώσκων

ὅτι κακά ἐστίν, οὐ δέον αὐτὸν πράττειν, ἠττώμενος ὑπὸ τῶν ἀγαθῶν. ἄρα,» φήσκει, «οὐκ ἀξίων ὄντων νικάν ἐν ὑμῖν τῶν ἀγαθῶν τὰ κακά, ἢ ἀξίων;» φήσομεν δῆλον ὅτι ἀποκρινόμενοι, ὅτι Οὐκ ἀξίων ὄντων· οὐ γάρ ἂν ἐξημάρτανεν ὄν φαμεν ἠττω εἶναι τῶν ἡδονῶν. «Κατὰ τί δέ,» φήσκει ἴσως, «ἀνάξιά ἐστίν τάγαθα τῶν κακῶν ἢ τὰ κακά τῶν ἀγαθῶν; ἢ κατ' ἄλλο τι ἢ ὅταν τὰ μὲν μείζω, τὰ δὲ [e] σμικρότερα ἦ; ἢ πλείω, τὰ δὲ ἐλάττω ἦ;» οὐχ ἔξομεν εἰπεῖν ἄλλο ἢ τοῦτο. «Δῆλον ἄρα,» φήσκει, «ὅτι τὸ ἠττᾶσθαι τοῦτο λέγετε, ἀντὶ ἐλαττόνων ἀγαθῶν μείζω κακά λαμβάνειν.» Ταῦτα μὲν οὖν οὕτω. μεταλάβωμεν δὴ τὰ ὀνόματα πάλιν τὸ ἡδὺ τε καὶ ἀνιαρὸν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς τούτοις, καὶ λέγωμεν ὅτι Ἄνθρωπος πράττει – τότε μὲν ἐλέγομεν τὰ κακά, νῦν δὲ λέγωμεν τὰ ἀνιαρά, γινώσκων ὅτι ἀνιαρά ἐστίν, ἠττώμενος [356.a] ὑπὸ τῶν ἡδέων, δῆλον ὅτι ἀναξίων ὄντων νικάν. καὶ τίς ἄλλη ἀναξία ἡδονῆ πρὸς λύπην ἐστίν, ἀλλ' ἢ ὑπερβολὴ ἀλλήλων καὶ ἔλλειψις; ταῦτα δ' ἐστὶ μείζω τε καὶ σμικρότερα γινόμενα ἀλλήλων καὶ πλείω καὶ ἐλάττω καὶ μᾶλλον καὶ ἠττον. εἰ γάρ τις λέγοι ὅτι «Ἄλλὰ πολὺ διαφέρει, ὧ Σώκρατες, τὸ παραχρηῖμα ἡδὺ τοῦ εἰς τὸν ὕστερον χρόνον καὶ ἡδέος καὶ λυπηροῦ,» Μῶν ἄλλω τω, φαίην ἂν ἔγωγε, ἢ ἡδονῆ καὶ λύπη; οὐ γάρ ἔσθ' ὅτω ἄλλω. ἀλλ' ὥσπερ [b] ἀγαθὸς ἰστάναι ἄνθρωπος, συνθεῖς τὰ ἡδέα καὶ συνθεῖς τὰ λυπηρά, καὶ τὸ ἐγγὺς καὶ τὸ πόρρω στήσας ἐν τῷ ζυγῷ, εἰπέ πότερα πλείω ἐστίν. ἐὰν μὲν γάρ ἡδέα πρὸς ἡδέα ἰσθῆς, τὰ μείζω ἀεὶ καὶ πλείω ληπτέα· ἐὰν δὲ λυπηρά πρὸς λυπηρά, τὰ ἐλάττω καὶ σμικρότερα· ἐὰν δὲ ἡδέα πρὸς λυπηρά, ἐὰν μὲν τὰ ἀνιαρὰ ὑπερβάλληται ὑπὸ τῶν ἡδέων, ἐάντε τὰ ἐγγὺς ὑπὸ τῶν πόρρω ἐάντε τὰ πόρρω ὑπὸ τῶν ἐγγύς, ταύτην τὴν πρᾶξιν πρακτέον ἐν ἧ ἂν ταῦτ' ἐνῆ· ἐὰν [c] δὲ τὰ ἡδέα ὑπὸ τῶν ἀνιαρῶν, οὐ πρακτέα. μή πη ἄλλη ἔχει, φαίην ἂν, ταῦτα, ὧ ἄνθρωποι; οἶδ' ὅτι οὐκ ἂν ἔχοιεν ἄλλως λέγειν. – Συνεδόκει καὶ ἐκείνω.

Ἄρα δὴ τοῦτο οὕτως ἔχει, τότε μοι ἀποκρίνασθε, φήσω. φαίνεται ὑμῖν τῆ ὄψει τὰ αὐτὰ μεγέθη ἐγγύθεν μὲν μείζω, πόρρωθεν δὲ ἐλάττω· ἢ οὐ; – Φήσουσιν. – Καὶ τὰ παχέα καὶ τὰ πολλὰ ὡσαύτως; καὶ αἱ φωναὶ αἱ ἴσαι ἐγγύθεν μὲν μείζους, πόρρωθεν δὲ σμικρότεροι; – Φαῖεν ἂν. – Εἰ οὖν [d] ἐν τούτῳ ἡμῖν ἦν τὸ εἶ πράττειν, ἐν τῷ τὰ μὲν μέγαρα μήκη καὶ πράττειν καὶ λαμβάνειν, τὰ δὲ σμικρὰ καὶ φεύγειν καὶ μὴ πράττειν, τίς ἂν ἡμῖν σωτηρία ἐφάνη τοῦ βίου; ἄρα ἢ μετρητικὴ τέχνη ἢ ἡ τοῦ φαινομένου δύναμις; ἢ αὕτη μὲν ἡμᾶς ἐπλάνα καὶ ἐποίει ἄνω τε καὶ κάτω πολλάκις μεταλαμβάνειν ταῦτα καὶ μεταμέλειν καὶ ἐν ταῖς πράξεσιν καὶ ἐν ταῖς αἰρέσεσιν τῶν μεγάλων τε καὶ σμικρῶν, ἢ δὲ μετρητικὴ ἄκυρον μὲν ἂν ἐποίησε τοῦτο τὸ φάντασμα, δηλώσασα [e] δὲ τὸ ἀληθὲς ἡσυχίαν ἂν ἐποίησεν ἔχειν τὴν ψυχὴν μένουσαν ἐπὶ τῷ ἀληθεῖ καὶ ἔσωσεν ἂν τὸν βίον; ἄρ' ἂν ὁμολογοῖεν οἱ ἄνθρωποι πρὸς ταῦτα ἡμᾶς τὴν μετρητικὴν σώζειν ἂν τέχνην ἢ ἄλλην; – Τὴν μετρητικὴν, ὡμολόγει. – Τί δ' εἰ ἐν τῇ τοῦ περιττοῦ καὶ ἀρτίου αἰρέσει ἡμῖν ἦν ἡ σωτηρία τοῦ βίου, ὅποτε τὸ πλεον ὀρθῶς ἔδει ἐλέσθαι καὶ ὅποτε τὸ ἔλαττον, ἢ αὐτὸ πρὸς ἑαυτὸ ἢ τὸ ἕτερον πρὸς τὸ ἕτερον, εἴτ' ἐγγύς εἴτε πόρρω εἴη; τί ἂν ἔσωζεν ἡμῖν τὸν [357.a] βίον; ἄρ' ἂν οὐκ ἐπιστήμη; καὶ ἄρ' ἂν οὐ μετρητικὴ τις, ἐπειδήπερ ὑπερβολῆς τε καὶ ἐνδείας ἐστίν ἡ τέχνη; ἐπειδὴ δὲ περιττοῦ τε καὶ ἀρτίου, ἄρα ἄλλη τις ἢ ἀριθμητικὴ; Ὁμολογοῖεν ἂν ἡμῖν οἱ ἄνθρωποι ἢ οὐ; – Ἐδόκουν ἂν καὶ τῷ Πρωταγόρᾳ ὁμολογεῖν. – Εἶεν, ὧ ἄνθρωποι· ἐπεὶ δὲ δὴ ἡδονῆς τε καὶ λύπης ἐν ὀρθῇ τῇ αἰρέσει ἐφάνη ἡμῖν ἡ σωτηρία τοῦ βίου οὔσα, τοῦ τε πλεονος καὶ ἐλάττονος καὶ [b] μείζονος καὶ σμικροτέρου καὶ πόρρωτέρω καὶ ἐγγυτέρω, ἄρα πρῶτον μὲν οὐ μετρητικὴ φαίνεται, ὑπερβολῆς τε καὶ ἐνδείας οὔσα καὶ ἰσότητος πρὸς ἀλλήλας σκέψις; – Ἄλλ' ἀνάγκη. – Ἐπεὶ δὲ μετρητικὴ, ἀνάγκη δὴπου τέχνη καὶ ἐπιστήμη. – Συμφήσουσιν. – Ἦτις μὲν τοίνυν τέχνη καὶ ἐπιστήμη ἐστίν αὕτη, εἰς αὗθις σκεψόμεθα· ὅτι δὲ ἐπιστήμη ἐστίν, τοσοῦτον ἔξαρκεῖ πρὸς τὴν ἀπόδειξιν ἦν ἐμὲ δεῖ καὶ Πρωταγόραν ἀποδειξαι περὶ ὧν ἤρεσθ' ἡμᾶς. ἤρεσθε δέ, εἰ μέμνησθε, ἡνίκα ἡμεῖς ἀλλήλοις ὡμολογοῦμεν ἐπιστήμης μηδὲν

εἶναι κρεῖττον, ἀλλὰ τοῦτο ἀεὶ κρατεῖν, ὅπου ἂν ἐνῆ, καὶ ἡδονῆς καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων· ὑμεῖς δὲ δὴ ἔφατε τὴν ἡδονὴν πολλάκις κρατεῖν καὶ τοῦ εἰδότος ἀνθρώπου, ἐπειδὴ δὲ ὑμῖν οὐχ ὠμολογοῦμεν, μετὰ τοῦτο ἤρεσθε ἡμᾶς· «ὦ Πρωταγόρα τε καὶ Σώκρατες, εἰ μὴ ἔστι τοῦτο τὸ πάθημα ἡδονῆς ἠτᾶσθαι, ἀλλὰ τί ποτ' ἐστὶν καὶ τί ὑμεῖς αὐτὸ φατε εἶναι; εἴπατε [d] ἡμῖν.» εἰ μὲν οὖν τότε εὐθύς ὑμῖν εἶπομεν ὅτι Ἀμαθία, κατεγελᾶτε ἂν ἡμῶν· νῦν δὲ ἂν ἡμῶν καταγελᾶτε, καὶ ὑμῶν αὐτῶν καταγελάσεσθε. καὶ γὰρ ὑμεῖς ὠμολογήκατε ἐπιστήμης ἐνδεία ἐξαμαρτάνειν περὶ τὴν τῶν ἡδονῶν αἴρεσιν καὶ λυπῶν τοὺς ἐξαμαρτάνοντας – ταῦτα δὲ ἐστὶν ἀγαθὰ τε καὶ κακὰ – καὶ οὐ μόνον ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ ἧς τὸ πρόσθεν ἔτι ὠμολογήκατε ὅτι μετρητικῆς· ἡ δὲ ἐξαμαρτανομένη πρᾶξις [e] ἄνευ ἐπιστήμης ἴστε πού καὶ αὐτοὶ ὅτι ἀμαθία πράττεται. ὥστε τοῦτ' ἐστὶν τὸ ἡδονῆς ἠτῶ εἶναι, ἀμαθία ἢ μεγίστη, ἧς Πρωταγόρας ὅδε φησὶν ἰατρὸς εἶναι καὶ Πρόδικος καὶ Ἰππίας· ὑμεῖς δὲ διὰ τὸ οἶεσθαι ἄλλο τι ἢ ἀμαθίαν εἶναι οὔτε αὐτοὶ οὔτε τοὺς ὑμετέρους παῖδας παρὰ τοὺς τούτων διδασκάλους τούσδε τοὺς σοφιστὰς πέμπετε, ὡς οὐ διδασκτοῦ ὄντος, ἀλλὰ κηδόμενοι τοῦ ἀργυρίου καὶ οὐ διδόντες τούτοις κακῶς πράττετε καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ.

[358.a]

Ταῦτα μὲν τοῖς πολλοῖς ἀποκεκριμένοι ἂν ἤμεν· ὑμᾶς δὲ δὴ μετὰ Πρωταγόρου ἐρωτῶ, ὦ Ἰππία τε καὶ Πρόδικε (κοινὸς γὰρ δὴ ἔστω ὑμῖν ὁ λόγος) πότερον δοκῶ ὑμῖν ἀληθῆ λέγειν ἢ ψεύδεσθαι. – Ὑπερφυῶς ἐδόκει ἅπασιν ἀληθῆ εἶναι τὰ εἰρημμένα. – Ὁμολογεῖτε ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, τὸ μὲν ἡδὺ ἀγαθὸν εἶναι, τὸ δὲ ἀνιαρὸν κακόν. τὴν δὲ Προδίκου τοῦδε διαίρεσιν τῶν ὀνομάτων παραιτοῦμαι· εἴτε γὰρ ἡδὺ εἴτε τερπνὸν λέγεις εἴτε χαρτόν, εἴτε ὀπόθεν καὶ ὅπως χαίρεις τὰ τοιαῦτα [b] ὀνομάζων, ὦ βέλτιστε Πρόδικε, τοῦτό μοι πρὸς ὃ βούλομαι ἀπόκριναί. – Γελάσας οὖν ὁ Πρόδικος συνωμολόγησε, καὶ οἱ ἄλλοι. – Τί δὲ δὴ, ὦ ἄνδρες, ἔφην ἐγώ, τὸ τοιόνδε; αἰ ἐπὶ τούτου πράξεις ἅπασαι, ἐπὶ τοῦ ἀλύπως ζῆν καὶ ἡδέως, ἄρ' οὐ καλαί [καὶ ὠφέλιμοι]; καὶ τὸ καλὸν ἔργον ἀγαθὸν τε καὶ ὠφέλιμον; – Συνεδόκει. – Εἰ ἄρα, ἔφην ἐγώ, τὸ ἡδὺ ἀγαθὸν ἐστὶν, οὐδεὶς οὔτε εἰδὼς οὔτε οἰόμενος ἄλλα βελτίω εἶναι ἢ [c] ἃ ποιεῖ, καὶ δυνατὰ, ἔπειτα ποιεῖ ταῦτα, ἐξὸν τὰ βελτίω· οὐδὲ τὸ ἠτῶ εἶναι αὐτοῦ ἄλλο τι τοῦτ' ἐστὶν ἢ ἀμαθία, οὐδὲ κρείττω ἑαυτοῦ ἄλλο τι ἢ σοφία. – Συνεδόκει πᾶσιν. – Τί δὲ δὴ; ἀμαθίαν ἄρα τὸ τοιόνδε λέγετε, τὸ ψευδῆ ἔχειν δόξαν καὶ ἐψεῦσθαι περὶ τῶν πραγμάτων τῶν πολλοῦ ἀξίων; – Καὶ τοῦτο πᾶσι συνεδόκει. – Ἄλλο τι οὖν, ἔφην ἐγώ, ἐπὶ γε τὰ κακὰ οὐδεὶς ἐκὼν ἔρχεται οὐδὲ ἐπὶ ἃ οἶεται κακὰ εἶναι, οὐδ' [d] ἔστι τοῦτο, ὡς ἔοικεν, ἐν ἀνθρώπου φύσει, ἐπὶ ἃ οἶεται κακὰ εἶναι ἐθέλειν ἰέναι ἀντὶ τῶν ἀγαθῶν· ὅταν τε ἀναγκασθῆ δυοῖν κακοῖν τὸ ἕτερον αἰρεῖσθαι, οὐδεὶς τὸ μεῖζον αἰρήσεται ἐξὸν τὸ ἔλαττον; – Ἄπαντα ταῦτα συνεδόκει ἅπασιν ἡμῖν. – Τί οὖν; ἔφην ἐγώ, καλεῖτε τι δέος καὶ φόβον; καὶ ἄρα ὅπερ ἐγώ; (πρὸς σὲ λέγω, ὦ Πρόδικε). προσδοκίαν τινὰ λέγω κακοῦ τοῦτο, εἴτε φόβον εἴτε δέος καλεῖτε. – Ἐδόκει Πρωταγόρα μὲν καὶ Ἰππία δέος τε καὶ φόβος εἶναι τοῦτο, [e] Προδίκω δὲ δέος, φόβος δ' οὐ. – Ἄλλ' οὐδέν, ἔφην ἐγώ, Πρόδικε, διαφέρει· ἀλλὰ τόδε. εἰ ἀληθῆ τὰ ἐμπροσθέν ἐστὶν, ἄρα τις ἀνθρώπων ἐθελήσει ἐπὶ ταῦτα ἰέναι ἃ δέδοικεν, ἐξὸν ἐπὶ ἃ μή; ἢ ἀδύνατον ἐκ τῶν ὠμολογημένων; ἃ γὰρ δέδοικεν, ὠμολογῆται ἠγεῖσθαι κακὰ εἶναι· ἃ δὲ ἠγεῖται κακὰ, οὐδένα οὔτε ἰέναι ἐπὶ ταῦτα οὔτε λαμβάνειν ἐκόντα. – Ἐδόκει [359.a] καὶ ταῦτα πᾶσιν.

Οὕτω δὴ τούτων ὑποκειμένων, ἦν δ' ἐγώ, Πρόδικέ τε καὶ Ἰππία, ἀπολογεῖσθω ἡμῖν Πρωταγόρας ὅδε ἃ τὸ πρῶτον ἀπεκρίνατο πῶς ὀρθῶς ἔχει – μὴ ἃ τὸ πρῶτον παντάπασιν· τότε μὲν γὰρ δὴ πέντε ὄντων μορίων τῆς ἀρετῆς οὐδέν ἔφη εἶναι τὸ ἕτερον οἷον τὸ ἕτερον, ἰδίαν δὲ αὐτοῦ ἕκαστον ἔχειν δύναμιν· ἀλλ' οὐ ταῦτα λέγω, ἀλλ' ἃ τὸ ὕστερον εἶπεν. τὸ γὰρ ὕστερον ἔφη τὰ μὲν τέτταρα

ἐπεικῶς παραπλήσια ἀλλήλοις [b] εἶναι, τὸ δὲ ἐν πάνυ πολὺ διαφέρειν τῶν ἄλλων, τὴν ἀνδρείαν, γνῶσεσθαι δὲ μ' ἔφη τεκμηριῶ τῷδε· «Εὐρήσεις γάρ, ὦ Σώκρατες, ἀνθρώπους ἀνοσιωτάτους μὲν ὄντας καὶ ἀδικωτάτους καὶ ἀκολαστοτάτους καὶ ἀμαθεστάτους, ἀνδρειοτάτους δέ· ὃ γνῶση ὅτι πολὺ διαφέρει ἡ ἀνδρεία τῶν ἄλλων μορίων τῆς ἀρετῆς.» καὶ ἐγὼ εὐθύς τότε πάνυ ἐθαύμασα τὴν ἀπόκρισιν, καὶ ἔτι μᾶλλον ἐπειδὴ ταῦτα μεθ' ὑμῶν διεξήλθον. ἠρόμην δ' οὖν τοῦτον εἰ τοὺς ἀνδρείους λέγοι θαρράλεους· ὁ δέ, «Καὶ [c] ἴτας γ',» ἔφη. μέμνησαι, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Πρωταγόρα, ταῦτα ἀποκρινόμενος; – Ὡμολόγει. – Ἴθι δὴ, ἔφη ἐγώ, εἰπέ ἡμῖν, ἐπὶ τί λέγεις ἴτας εἶναι τοὺς ἀνδρείους; ἢ ἐφ' ἅπερ οἱ δειλοί; – Οὐκ ἔφη. – Οὐκοῦν ἐφ' ἕτερα. – Ναί, ἦ δ' ὅς. – Πότερον οἱ μὲν δειλοὶ ἐπὶ τὰ θαρράλεα ἔρχονται, οἱ δὲ ἀνδρεῖοι ἐπὶ τὰ δεινά; – Λέγεται δὴ, ὦ Σώκρατες, οὕτως ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. – Ἀληθῆ, ἔφη ἐγώ, λέγεις· ἀλλ' οὐ τοῦτο [d] ἐρωτῶ, ἀλλὰ σὺ ἐπὶ τί φῆς ἴτας εἶναι τοὺς ἀνδρείους; ἄρ' ἐπὶ τὰ δεινά, ἡγουμένους δεινὰ εἶναι, ἢ ἐπὶ τὰ μῆ; – Ἀλλὰ τοῦτό γ', ἔφη, ἐν οἷς σὺ ἔλεγες τοῖς λόγοις ἀπεδείχθη ἄρτι ὅτι ἀδύνατον. – Καὶ τοῦτο, ἔφη ἐγώ, ἀληθὲς λέγεις· ὥστ' εἰ τοῦτο ὀρθῶς ἀπεδείχθη, ἐπὶ μὲν ἃ δεινὰ ἡγεῖται εἶναι οὐδεὶς ἔρχεται, ἐπειδὴ τὸ ἥττω εἶναι ἑαυτοῦ ἠυρέθη ἀμαθία οὕσα. – Ὡμολόγει. – Ἀλλὰ μὴν ἐπὶ ἃ γε θαρρόυσι πάντες αὐτῶν ἔρχονται, καὶ δειλοὶ καὶ ἀνδρεῖοι, καὶ ταύτη γε ἐπὶ τὰ αὐτὰ [e] ἔρχονται οἱ δειλοὶ τε καὶ οἱ ἀνδρεῖοι. – Ἀλλὰ μέντοι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, πᾶν γε τούναντίον ἐστὶν ἐπὶ ἃ οἱ τε δειλοὶ ἔρχονται καὶ οἱ ἀνδρεῖοι. αὐτίκα εἰς τὸν πόλεμον οἱ μὲν ἐθέλουσιν ἰέναι, οἱ δὲ οὐκ ἐθέλουσιν. – Πότερον, ἔφη ἐγώ, καλὸν ὄν ἰέναι ἢ αἰσχρόν; – Καλόν, ἔφη. – Οὐκοῦν εἴπερ καλόν, καὶ ἀγαθὸν ὠμολογήσαμεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν· τὰς γὰρ καλὰς πράξεις ἀπάσας ἀγαθὰς ὠμολογήσαμεν. – Ἀληθῆ λέγεις, καὶ αἰεὶ ἔμοιγε δοκεῖ οὕτως. – Ὅρθῶς γε, ἔφη ἐγώ.

[360.a]

ἀλλὰ ποτέρους φῆς εἰς τὸν πόλεμον οὐκ ἐθέλιν ἰέναι, καλὸν ὄν καὶ ἀγαθόν; – Τοὺς δειλοὺς, ἦ δ' ὅς. – Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, εἴπερ καλόν καὶ ἀγαθόν, καὶ ἡδύ; – Ὡμολόγηται γοῦν, ἔφη. – Ἄρ' οὖν γινώσκοντες οἱ δειλοὶ οὐκ ἐθέλουσιν ἰέναι ἐπὶ τὸ κάλλιον τε καὶ ἄμεινον καὶ ἡδιον; – Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐὰν ὁμολογῶμεν, ἔφη, διαφθεροῦμεν τὰς ἔμπροσθεν ὁμολογίας. – Τί δ' ὁ ἀνδρεῖος; οὐκ ἐπὶ τὸ κάλλιον τε καὶ ἄμεινον καὶ ἡδιον ἔρχεται; – Ἀνάγκη, ἔφη, ὁμολογεῖν. – Οὐκοῦν ὅλως οἱ [b] ἀνδρεῖοι οὐκ αἰσχροὺς φόβους φοβοῦνται, ὅταν φοβῶνται, οὐδὲ αἰσchrὰ θάρρη θαρρόυσιν; – Ἀληθῆ, ἔφη. – Εἰ δὲ μὴ αἰσchrὰ, ἄρ' οὐ καλὰ; – Ὡμολόγει. – Εἰ δὲ καλὰ, καὶ ἀγαθὰ; – Ναί. – Οὐκοῦν καὶ οἱ δειλοὶ καὶ οἱ θρασεῖς καὶ οἱ μαινόμενοι τούναντίον αἰσchrοὺς τε φόβους φοβοῦνται καὶ αἰσchrὰ θάρρη θαρρόυσιν; – Ὡμολόγει. – Θαρρόυσιν δὲ τὰ αἰσchrὰ καὶ κακὰ δι' ἄλλο τι ἢ δι' ἄγνοιαν καὶ ἀμαθίαν; – Οὕτως [c] ἔχει, ἔφη. – Τί οὖν; τοῦτο δι' ὃ δειλοὶ εἰσιν οἱ δειλοὶ, δειλίαν ἢ ἀνδρείαν καλεῖς; – Δειλίαν ἔγωγ', ἔφη. – Δειλοὶ δὲ οὐ διὰ τὴν τῶν δεινῶν ἀμαθίαν ἐφάνησαν ὄντες; – Πάνυ γ', ἔφη. – Διὰ ταύτην ἄρα τὴν ἀμαθίαν δειλοὶ εἰσιν; – Ὡμολόγει. – Δι' ὃ δὲ δειλοὶ εἰσιν, δειλία ὁμολογεῖται παρὰ σοῦ; – Συνέφη. – Οὐκοῦν ἢ τῶν δεινῶν καὶ μὴ δεινῶν ἀμαθία δειλία ἂν εἴη; – Ἐπένευσε. – Ἀλλὰ μὴν, ἦν δ' ἐγώ, ἐναντίον [d] ἀνδρεία δειλία. – Ἔφη. – Οὐκοῦν ἢ τῶν δεινῶν καὶ μὴ δεινῶν σοφία ἐναντία τῇ τούτων ἀμαθία ἐστίν; – Καὶ ἐνταῦθα ἔτι ἐπένευσε. – Ἡ δὲ τούτων ἀμαθία δειλία; – Πάνυ μόγις ἐνταῦθα ἐπένευσε. – Ἡ σοφία ἄρα τῶν δεινῶν καὶ μὴ δεινῶν ἀνδρεία ἐστίν, ἐναντία οὕσα τῇ τούτων ἀμαθία; – Οὐκέτι ἐνταῦθα οὐτ' ἐπινεῦσαι ἠθέλησεν ἐσίγα τε. – Καὶ ἐγὼ εἶπον· Τί δὴ, ὦ Πρωταγόρα, οὔτε σὺ φῆς ἃ ἐρωτῶ οὔτε ἀπόφης; – Αὐτός, ἔφη, πέρανον. – Ἐν γ', ἔφη ἐγώ, μόνον [e] ἐρόμενος ἔτι σέ, εἴ σοι ὥσπερ τὸ πρῶτον ἔτι δοκοῦσιν εἶναι τινες ἀνθρώποι ἀμαθέστατοι μὲν, ἀνδρειότατοι δέ. – Φιλονικεῖν μοι, ἔφη, δοκεῖς, ὦ Σώκρατες, τὸ

ἐμέ εἶναι τὸν ἀποκρινόμενον· χαριοῦμαι οὖν σοι, καὶ λέγω ὅτι ἐκ τῶν ὠμολογημένων ἀδύνατόν μοι δοκεῖ εἶναι.

Οὔτοι, ἦν δ' ἐγώ, ἄλλου ἔνεκα ἐρωτῶ πάντα ταῦτα ἢ σκέψασθαι βουλόμενος πῶς ποτ' ἔχει τὰ περὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τί ποτ' ἐστὶν αὐτό, ἡ ἀρετή. οἶδα γὰρ ὅτι τούτου φανεροῦ [361.a] γενομένου μάλιστα ἂν κατάδηλον γένοιτο ἐκεῖνο περὶ οὗ ἐγώ τε καὶ σὺ μακρὸν λόγον ἐκάτερος ἀπετείναμεν, ἐγὼ μὲν λέγων ὡς οὐ διδακτὸν ἀρετή, σὺ δ' ὡς διδακτόν. καὶ μοι δοκεῖ ἡμῶν ἡ ἄρτι ἔξοδος τῶν λόγων ὡσπερ ἄνθρωπος κατηγορεῖν τε καὶ καταγελᾶν, καὶ εἰ φωνὴν λάβοι, εἰπεῖν ἂν ὅτι «Ἄτοποι γ' ἐστέ, ὦ Σώκρατες τε καὶ Πρωταγόρα· σὺ μὲν λέγων ὅτι οὐ διδακτόν ἐστιν ἀρετή ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, νῦν σεαυτῶ τάναντία [b] σπεύδεις, ἐπιχειρῶν ἀποδειξαι ὡς πάντα χρήματά ἐστιν ἐπιστήμη, καὶ ἡ δικαιοσύνη καὶ σωφροσύνη καὶ ἡ ἀνδρεία, ὧ τρόπῳ μάλιστα' ἂν διδακτὸν φανεῖν ἡ ἀρετή. εἰ μὲν γὰρ ἄλλο τι ἦν ἢ ἐπιστήμη ἡ ἀρετή, ὡσπερ Πρωταγόρας ἐπεχείρει λέγειν, σαφῶς οὐκ ἂν ἦν διδακτόν· νῦν δὲ εἰ φανήσεται ἐπιστήμη ὅλον, ὡς σὺ σπεύδεις, ὦ Σώκρατες, θαυμάσιον ἔσται μὴ διδακτόν ὄν. Πρωταγόρας δ' αὖ διδακτόν τότε ὑποθέμενος, νῦν τούναντίον ἔοικεν σπεύδοντι ὀλίγου πάντα [c] μᾶλλον φανῆναι αὐτὸ ἢ ἐπιστήμην· καὶ οὕτως ἂν ἦκιστα εἶναι διδακτόν.» ἐγὼ οὖν, ὦ Πρωταγόρα, πάντα ταῦτα καθορῶν ἄνω κάτω ταραττόμενα δεινῶς, πᾶσαν προθυμίαν ἔχω καταφανῆ αὐτὰ γενέσθαι, καὶ βουλοίμην ἂν ταῦτα διεξελθόντας ἡμᾶς ἐξελθεῖν καὶ ἐπὶ τὴν ἀρετὴν ὅτι ἔστιν, καὶ πάλιν ἐπισκέψασθαι περὶ αὐτοῦ εἴτε διδακτόν εἴτε μὴ διδακτόν, μὴ πολλάκις ἡμᾶς ὁ Ἐπιμηθεὺς ἐκεῖνος καὶ ἐν τῇ σκέψει [d] σφήλη ἐξαπατήσας, ὡσπερ καὶ ἐν τῇ διανομῇ ἡμέλησεν ἡμῶν, ὡς φῆς σὺ. ἤρεσεν οὖν μοι καὶ ἐν τῷ μύθῳ ὁ Προμηθεὺς μᾶλλον τοῦ Ἐπιμηθέως· ὧ χρώμενος ἐγὼ καὶ προμηθεύμενος ὑπὲρ τοῦ βίου τοῦ ἐμαυτοῦ παντὸς πάντα ταῦτα πραγματεύομαι, καὶ εἰ σὺ ἐθέλεις, ὅπερ καὶ κατ' ἀρχὰς ἔλεγον, μετὰ σοῦ ἂν ἦδιστα ταῦτα συνδιασκοποίην.

Καὶ ὁ Πρωταγόρας, Ἐγὼ μὲν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐπαινῶ σου τὴν προθυμίαν καὶ τὴν διέξοδον τῶν λόγων. καὶ γὰρ οὔτε [e] τᾶλλα οἶμαι κακὸς εἶναι ἄνθρωπος, φθονερός τε ἡκιστ' ἀνθρώπων, ἐπεὶ καὶ περὶ σοῦ πρὸς πολλοὺς δὴ εἶρηκα ὅτι ὧν ἐντυγχάνω πολὺ μάλιστα ἄγαμαι σέ, τῶν μὲν τηλικούτων καὶ πάνυ· καὶ λέγω γε ὅτι οὐκ ἂν θαυμάζοιμι εἰ τῶν ἐλλογίμων γένοιτο ἀνδρῶν ἐπὶ σοφία. καὶ περὶ τούτων δὲ εἰς αὐθις, ὅταν βούλη, διέξιμεν· νῦν δ' ὦρα ἤδη καὶ ἐπ' ἄλλο τι τρέπεσθαι.

[362.a]

Ἄλλ', ἦν δ' ἐγώ, οὕτω χρή ποιεῖν, εἴ σοι δοκεῖ. καὶ γὰρ ἐμοὶ οἷπερ ἔφην ἰέναι πάλα ὦρα, ἀλλὰ Καλλία τῷ καλῷ χαριζόμενος παρέμεινα.

Ταῦτ' εἰπόντες καὶ ἀκούσαντες ἀπῆμεν.